

การออกแบบเครื่องประดับในฐานะต้นแบบของที่ระลึก
จากการศึกษาอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม

โดย

นางสาวจิตรลดา เครือเทศ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการออกแบบเครื่องประดับ แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

การออกแบบเครื่องประดับในฐานะต้นแบบของที่ระลึก
จากการศึกษาอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการออกแบบเครื่องประดับ แผน ก แบบ ก 2
ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2568
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

JEWELRY DESIGN AS PROTOTYPE OF SOUVENIR FROM THE IDENTITY
OF SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

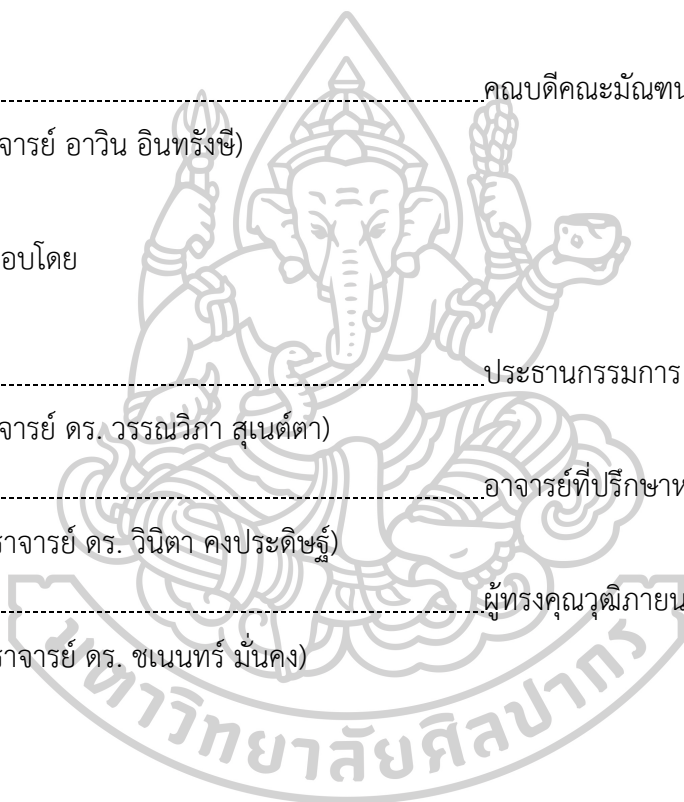

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Fine Arts Jewelry Design
Department of Jewelry Design
Academic Year 2025
Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ การออกแบบเครื่องประดับในฐานะต้นแบบของที่ระลึก
จากการศึกษาอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม
โดย นางสาวจิตรลดา เครือเทศ
สาขาวิชา การออกแบบเครื่องประดับ แผน ก แบบ ก 2
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วินิตา คงประดิษฐ์

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะมัณฑนศิลป์
(รองศาสตราจารย์ อาวิน อินทร์ซี่)
พิจารณาเห็นชอบโดย
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. วรณวิภา สุเนตต์ตา)
..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วินิตา คงประดิษฐ์)
..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชเนนทร์ มั่นคง)

660420027 : การออกแบบเครื่องประดับ แผน ก แบบ ก 2

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น / วัสดุธรรมชาติ / สมุทรสงคราม / เครื่องประดับ / ของที่ระลึก

นางสาว จิตรลดา เครือเทศ: การออกแบบเครื่องประดับในฐานะต้นแบบของที่ระลึกจากการศึกษาอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วินิตา คงประดิษฐ์

โครงการวิจัยการออกแบบเครื่องประดับในฐานะต้นแบบของที่ระลึกจากการศึกษาอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม 2) เพื่อออกแบบเครื่องประดับในฐานะต้นแบบของที่ระลึกจากการศึกษาองค์ความรู้ท้องถิ่นให้เข้ากับวิถีชีวิตยุคปัจจุบัน ด้วยวิธีการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลงานหัตถกรรมในจังหวัดสมุทรสงครามเพื่อศึกษาถึงวัสดุเทคนิคและภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น 2) การวิเคราะห์องค์ความรู้จากการทดลองวัสดุ เพื่อนำมาประกอบแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยผู้วิจัยพบว่างานหัตถกรรมที่มีความโดดเด่นและสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน คือ งานจักสานก้านใบมะพร้าว เนื่องจากเป็นวัสดุที่มีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ และชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสะท้อนภูมิปัญญาการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้นำวัสดุโลหะประกอบกับการสานก้านมะพร้าว โดยค้นพบสุนทรียภาพจากเทคนิคใหม่ที่ผสมผสานวัสดุธรรมชาติกับโลหะที่เพิ่มมิติความร่วมมือมากขึ้น เกิดการเชื่อมโยงกันอย่างกลมกลืน อีกทั้งยังสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสงคราม ชุมชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับในฐานะของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ได้

660420027 : Major Jewelry Design

Keyword : Local Wisdom Identity / Natural Materials / Samut Songkhram / Jewelry / Souvenirs

Miss Jitlada KRUEATET : Jewelry Design as Prototype of Souvenir from the identity of Samut Songkhram Province Thesis advisor : Assistant Professor Winita Kongpradit, Ph.D.

This creative research project, entitled “Jewelry Design as a Prototype of Souvenirs Based on the Identity of Samut Songkhram Province,” aims to (1) investigate the local identity, indigenous wisdom, and cultural heritage of Samut Songkhram Province, and (2) develop jewelry prototypes as souvenirs that reinterpret local knowledge in a contemporary context. The study was conducted in two main phases: (1) the collection and analysis of data on local handicrafts to explore materials, techniques, and craftsmanship that reflect local identity; and (2) the experimentation and analysis of materials to establish design guidelines for jewelry products.

The study found that coconut-leaf stalk weaving is the most distinctive craft that embodies the cultural identity of Samut Songkhram. This craft utilizes materials abundantly available in the area and demonstrates sustainable use of natural resources, as well as the wisdom inherent in the community’s way of life. By integrating metal wire with woven coconut stalks, the researcher discovered new aesthetic possibilities arising from the combination of natural and refined materials, creating a sense of contemporary harmony. The resulting designs express both cultural identity and local wisdom while bridging tradition and modernity. The outcomes of this research provide design insights that can be applied by local communities to develop jewelry as meaningful souvenirs and viable commercial craft products.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการรวบรวมความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้จากภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ ทั้งทางด้านกระบวนการคิดและการปฏิบัติวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากคณาจารย์ทุก ๆ ท่าน ในภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ให้คำชี้แนะให้คำปรึกษาในสิ่งที่ถูกต้อง ตลอดจนช่วยแก้ไขข้อบกพร่อง และให้กำลังใจโดยตลอด

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิตา คงประดิษฐ์ เป็นอย่างยิ่งที่ให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางในการดำเนินการสร้างวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์ลุล่วงไปได้ด้วยดี และสุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณพ่อมาโนช และ คุณแม่ฤทัยทิพย์ เครือเทศที่คอยสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน และเพื่อน ๆ ทุกคนที่เป็นกำลังใจสำคัญ คอยสนับสนุนในการสร้างวิทยานิพนธ์ฉบับนี้และคอยให้ความช่วยเหลือเสมอมา

จิตรลดา เครือเทศ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	2
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	2
1.5 ขั้นตอนของการศึกษา.....	3
1.6 ระยะเวลาในการดำเนินการ.....	3
1.7 วิธีการศึกษา.....	3
1.8 แหล่งข้อมูล.....	3
1.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.10 ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการวิจัย.....	4
1.11 การนำเสนอผลงาน.....	4
1.12 คำศัพท์นิยามเฉพาะ.....	4
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	5
2.1 จังหวัดสมุทรสงคราม.....	5

2.1.1	ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสมุทรสงคราม	5
2.1.2	ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	5
2.1.3	ระบบนิเวศ “สามน้ำ”	7
2.1.4	การประกอบอาชีพ	8
2.2	อัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น	13
2.2.1	ความหมายของอัตลักษณ์ท้องถิ่น	13
2.2.2	ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	14
2.2.3	บทบาทของภูมิปัญญาในการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของจังหวัด สมุทรสงคราม	15
2.3	การจัดการมรดกวัฒนธรรมทางภูมิปัญญา	16
2.3.1	แนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรม	16
2.3.2	การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	17
2.3.3	ตัวอย่างการนำมรดกวัฒนธรรมมาประยุกต์ในผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย	18
2.4	เศรษฐกิจสร้างสรรค์	20
2.4.1	ความสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์	20
2.4.2	การออกแบบในเศรษฐกิจสร้างสรรค์	22
2.5	หลักการออกแบบ	23
2.5.1	เครื่องประดับร่วมสมัย	23
2.5.2	ความหมายและบทบาทของของที่ระลึกในวัฒนธรรมท้องถิ่น	24
2.6	งานหัตถกรรมพื้นบ้านและวัสดุท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสงคราม	26
2.6.1	การเปรียบเทียบกับงานหัตถกรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม	32
2.6.2	งานจักสานก้านใบมะพร้าว: วัสดุ เทคนิค และคุณค่าทางวัฒนธรรม	34
2.6.3	ปัญหาและข้อจำกัดของการสืบสานงานหัตถกรรมในปัจจุบัน	36
2.7	กรณีศึกษา	37

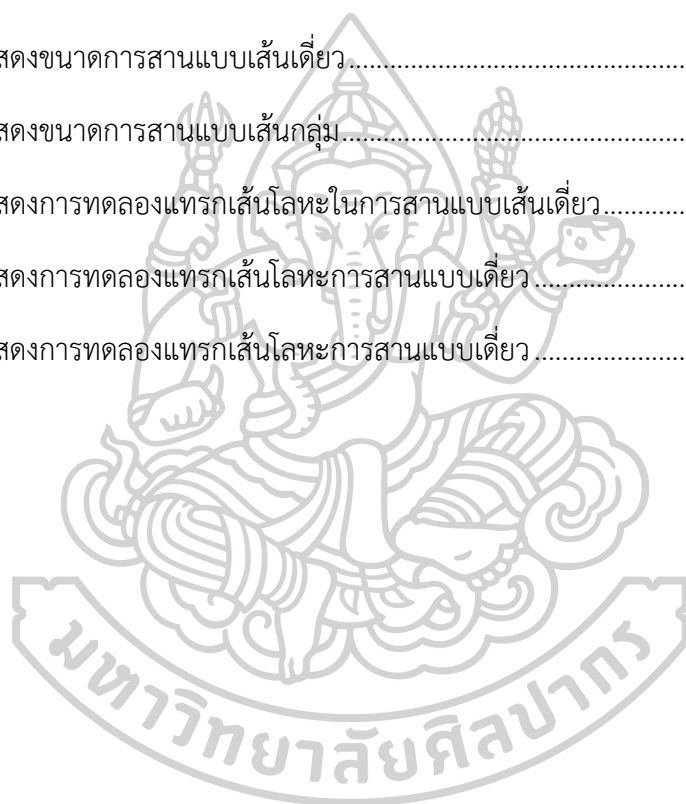
2.7.1 ด้านเครื่องประดับร่วมสมัย : งานออกแบบเครื่องประดับที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น..37	37
2.7.2 ด้านของที่ระลึกเชิงพาณิชย์ : ของที่ระลึกในพิพิธภัณฑ์รัสเซียที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์หรือประวัติศาสตร์.....39	39
2.8 แนวทางการออกแบบ	41
2.8.1 การออกแบบเชิงสร้างสรรค์.....	41
2.8.2 การออกแบบเชิงพาณิชย์.....	42
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	43
3.1 การทดลองวัสดุและพัฒนาเทคนิคหัตถกรรม.....	43
3.1.1 การเตรียมและศึกษากายภาพของวัสดุ.....	43
3.1.2 การทดลองวัสดุเชิงเทคนิค.....	44
3.2 การทดลองวัสดุ.....	45
3.2.1 การทดลองขนาด.....	45
3.2.2 การทดลองแทรกโลหะ.....	49
3.2.3 การทดลองรูปทรง.....	54
3.2.4 การทดลองขึ้นรูปสามมิติ.....	56
3.2.5 การทดลองเปลี่ยนสีโลหะ.....	57
บทที่ 4 ผลวิจัย	58
4.1 กระบวนการสร้างสรรค์.....	58
4.1.1 เชิงศิลปะ	58
4.1.2 เชิงพาณิชย์.....	67
4.2 ผลงานเครื่องประดับ.....	71
4.2.1 เครื่องประดับเชิงศิลปะ.....	71
4.2.2 เครื่องประดับเชิงพาณิชย์.....	74
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	77

5.1 สรุปผลการวิจัย	77
5.2 อภิปรายผล	78
5.3 ข้อเสนอแนะ	79
รายการอ้างอิง.....	80
ภาคผนวก	84
ประวัติผู้เขียน.....	95

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบกรณีศึกษาการนำมรดกวัฒนธรรมมาประยุกต์ ในผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย.....	20
ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์และเปรียบเทียบคุณลักษณะของงานหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติ...33	33
ตารางที่ 3 แสดงเทคนิคการสาน.....	44
ตารางที่ 4 แสดงขนาดการสานแบบเส้นเดี่ยว.....	46
ตารางที่ 5 แสดงขนาดการสานแบบเส้นกลุ่ม.....	48
ตารางที่ 6 แสดงการทดลองแทรกเส้นโลหะในการสานแบบเส้นเดี่ยว.....	50
ตารางที่ 7 แสดงการทดลองแทรกเส้นโลหะการสานแบบเดี่ยว.....	52
ตารางที่ 8 แสดงการทดลองแทรกเส้นโลหะการสานแบบเดี่ยว.....	53

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อำเภออัมพวา.....	6
ภาพที่ 2 คลองอัมพวาในอดีต	7
ภาพที่ 3 แผนที่แสดงเขตพื้นที่ทั้งสามอำเภอและเขตติดต่อ	8
ภาพที่ 4 สวนมะพร้าวในรูปแบบสวนยกร่อง	9
ภาพที่ 5 รูปลักษณะสวนลิ้นจี่ในเขตอำเภออัมพวา	10
ภาพที่ 6 รูปลักษณะสวนส้มโอในเขตอำเภอบางคนที	10
ภาพที่ 7 ชุมชนประมงพาณิชย์เขตอำเภอเมือง	11
ภาพที่ 8 ชุมชนประมงพื้นบ้านเขตอำเภอเมือง	11
ภาพที่ 9 ชุมชนตลาดอัมพวาได้รับการฟื้นฟูให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา	12
ภาพที่ 10 ตลาดน้ำท่าคา	13
ภาพที่ 11 ตลาดน้ำบางน้อย	13
ภาพที่ 12 แผนภาพองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์	21
ภาพที่ 13 ผลผลิตภัณฑ์จักสานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานท่าคา	27
ภาพที่ 14 เครื่องประดับจากก้านใบมะพร้าว	28
ภาพที่ 15 ลงพื้นที่สัมภาษณ์และเรียนรู้เทคนิคจักสาน	28
ภาพที่ 16 ผลผลิตภัณฑ์จักสานจากการเรียนรู้	28
ภาพที่ 17 ตัวอย่างผลผลิตภัณฑ์จักสานใบมะพร้าว	29
ภาพที่ 18 ผู้นำวิสาหกิจชุมชนบ้านสวนริมคลองกำลังสาธิตการสานใบมะพร้าว	30
ภาพที่ 19 ตัวอย่างลวดลายแกะสลักบนกะลาขอ	31
ภาพที่ 20 ตัวอย่างสีผ้ามัดย้อมจากน้ำปะเตาสีดั้งเดิมและสีปัจจุบัน	32
ภาพที่ 21 ตัวอย่างผ้ามัดย้อมจากน้ำเปลือกมะพร้าว	32

ภาพที่ 22	แสดงลักษณะของใบมะพร้าวและก้านใบมะพร้าว.....	34
ภาพที่ 23	แสดงวิธีการขึ้นรูปงานจักสานก้านใบมะพร้าว.....	35
ภาพที่ 24	แสดงลักษณะการสานแบบเส้นคู่.....	35
ภาพที่ 25	แสดงลักษณะการสานแบบเส้นกลุ่ม.....	35
ภาพที่ 26	ตัวอย่างเครื่องประดับแบรนด์ VASSANA.....	38
ภาพที่ 27	ตัวอย่างเครื่องประดับแบรนด์ GHOM LANNA	38
ภาพที่ 28	ตัวอย่างของที่ระลึกที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	40
ภาพที่ 29	ตัวอย่างของที่ระลึกเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบเครื่องประดับ	40
ภาพที่ 30	กระบวนการสังเคราะห์อัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การออกแบบ	42
ภาพที่ 31	ชิ้นงานจักสานแบบผสมการสาน	45
ภาพที่ 32	ขนาดชิ้นงานทดลองขนาดงานจักสานก้านใบมะพร้าวแบบเส้นเดี่ยว	47
ภาพที่ 33	ขนาดชิ้นงานทดลองขนาดงานจักสานก้านใบมะพร้าวแบบเส้นกลุ่ม	49
ภาพที่ 34	ชิ้นงานแทรกเส้นโลหะแทน ก้านใบมะพร้าวก้านแรกของทั้ง 7 กอง.....	51
ภาพที่ 35	ชิ้นงานแทรกเส้นโลหะแทน ก้านใบมะพร้าวก้านสุดท้ายของทั้ง 7 กอง.....	51
ภาพที่ 36	ตัวอย่างผลิตภัณฑ์งานจักสานดั้งเดิมรูปทรงวงและหยดน้ำ	55
ภาพที่ 37	ชิ้นงานทดลองงานจักสานรูปทรงวงและหยดน้ำ	55
ภาพที่ 38	ชิ้นงานทดลองขึ้นรูปสามมิติแบบที่ 1.....	56
ภาพที่ 39	ชิ้นงานทดลองขึ้นรูปสามมิติแบบที่ 2	56
ภาพที่ 40	ชิ้นงานทดลองขึ้นรูปสามมิติแบบที่ 3	57
ภาพที่ 41	ชิ้นงานทดลองสีโลหะ	57
ภาพที่ 42	แบบร่างสร้อยคอ 1	59
ภาพที่ 43	แบบร่างสร้อยคอ 2	59
ภาพที่ 44	แบบร่างสร้อยคอ 3	60
ภาพที่ 45	แบบร่างสร้อยคอที่ผู้วิจัยเลือก.....	61

ภาพที่ 46	พัฒนาแบบร่างสร้อยคอที่ผู้วิจัยเลือก	62
ภาพที่ 47	พัฒนาแบบร่างเครื่องประดับศีรษะ	63
ภาพที่ 48	พัฒนาแบบร่างเครื่องประดับศีรษะ	63
ภาพที่ 49	พัฒนาแบบร่างเครื่องประดับศีรษะที่ผู้วิจัยเลือก	64
ภาพที่ 50	การวัดขนาดตัวเรือน.....	64
ภาพที่ 51	การประกอบตัวเรือนสร้อยคอ 1.....	65
ภาพที่ 52	การวัดตำแหน่งบนร่างกาย.....	65
ภาพที่ 53	การประกอบตัวเรือนสร้อยคอ 2.....	65
ภาพที่ 54	ตัวเรือนสร้อยคอ.....	66
ภาพที่ 55	ตัวเรือนเครื่องประดับศีรษะ.....	66
ภาพที่ 56	ต้นแบบสร้อยคอ.....	66
ภาพที่ 57	ต้นแบบเครื่องประดับศีรษะ.....	66
ภาพที่ 58	แบบร่างเข็มกลัด.....	67
ภาพที่ 59	แบบร่างสร้อยคอ.....	68
ภาพที่ 60	แบบร่างต่างหู.....	68
ภาพที่ 61	การประกอบตัวเรือนโลหะ 1.....	69
ภาพที่ 62	การประกอบตัวเรือนโลหะ 2.....	69
ภาพที่ 63	การประกอบตัวเรือนโลหะ 3.....	69
ภาพที่ 64	การประกอบตัวเรือนโลหะ 4.....	69
ภาพที่ 65	ต้นแบบต่างหู เครื่องประดับของที่ระลึก	70
ภาพที่ 66	ต้นแบบเข็มกลัด เครื่องประดับของที่ระลึก	70
ภาพที่ 67	ต้นแบบสร้อยคอ เครื่องประดับของที่ระลึก 1.....	70
ภาพที่ 68	ต้นแบบสร้อยคอ เครื่องประดับของที่ระลึก 2.....	70
ภาพที่ 70	ผลงานเครื่องประดับเชิงศิลปะ สร้อยคอ	71

ภาพที่ 71 ผลงานเครื่องประดับเชิงศิลปะ เครื่องประดับศิระษะ 72

ภาพที่ 72 ผลงานเครื่องประดับเชิงศิลปะ เข็มกลัด 73

ภาพที่ 73 ผลงานชุดเครื่องประดับเชิงพาณิชย์ สร้อยคอ แบบที่ 1 และ แบบที่ 2..... 74

ภาพที่ 74 ผลงานเครื่องประดับเชิงพาณิชย์ ต่างหู แบบที่ 1 75

ภาพที่ 75 ผลงานเครื่องประดับเชิงพาณิชย์ ต่างหู แบบที่ 2..... 75

ภาพที่ 76 ผลงานเครื่องประดับเชิงพาณิชย์ เข็มกลัด..... 76

ภาพที่ 77 ผลงานตัวอย่างผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเชิงธุรกิจ พวงกุญแจกระจายกลิ่น 79

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นแหล่งท่องเที่ยวใกล้กรุงเทพมหานครที่มีความโดดเด่นทั้งด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และเกษตรกรรม จึงมีศักยภาพทั้งในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศ ตัวอย่างพื้นที่สำคัญ ได้แก่ ดอนหอยหลอด ซึ่งเป็นพื้นที่ชายฝั่งอ่าวไทย ลักษณะดินดอนปากแม่น้ำและป่าชายเลนที่มีหอยหลอดเป็นสัตว์เฉพาะถิ่น รวมถึงตลาดน้ำอัมพวา ตลาดดั้งเดิมริมคลองที่สะท้อนวิถีชีวิตการค้าทางน้ำ และได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แม้ในช่วงสถานการณ์โรคระบาดที่ผ่านมา การท่องเที่ยวจะซบเซาลงอย่างมากก็ตาม อีกหนึ่งจุดหมายสำคัญคือ ตลาดร่มหุบ ซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางรถไฟสายแม่กลองที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เดิมใช้ลำเลียงผลผลิตทางการเกษตรและอาหารทะเลเข้าสู่เมือง ปัจจุบันกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางรถไฟระยะสั้น ส่งผลให้รูปแบบการท่องเที่ยวของจังหวัดส่วนใหญ่เป็นการเดินทางแบบไป-กลับภายในหนึ่งวัน

เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไป จังหวัดสมุทรสงครามนั้นมีมรดกวัฒนธรรมอยู่หลากหลาย ทั้งด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม ศิลปกรรม และนาฏศิลป์ ซึ่งทั้งหมดถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ รัตนโกสินทร์ตอนต้นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวหลักทั่วจังหวัดสมุทรสงคราม จะเห็นได้ว่า ของฝากและของที่ระลึกส่วนใหญ่จะเป็นผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปหรือผลไม้เป็นส่วนใหญ่ เช่น ปลาหมึก อาหารทะเลสด กะปิ น้ำตาลมะพร้าว ส้มโอ มะพร้าว น้ำหอม เป็นต้น ในส่วนที่เป็นผลิตภัณฑ์งาน หัตถกรรมท้องถิ่นนั้นแทบจะไม่มีปรากฏให้เห็นเลย มีเพียงของที่ระลึกที่มีขายทั่วไปในท้องตลาดเช่น กางเกงข้าง กระเป๋าผ้าไทย แม่เหล็กภาพวิว ฯลฯ ไม่ได้บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น ทั้งที่ความเป็นจริงจังหวัดสมุทรสงครามนั้นมีวิสาหกิจชุมชนที่ทำงาน หัตถกรรมต่าง ๆ อยู่ด้วยมาก เช่น ว่าวจุฬา เครื่องเบญจรงค์ งานจักสานก้านมะพร้าว ผ้ามัดย้อมสีจากธรรมชาติ เป็นต้น แต่ผลิตภัณฑ์ของชุมชนเหล่านั้นกลับไม่ได้รับการจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวอย่างแพร่หลาย เนื่องด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่น ส่วนใหญ่จะจัดจำหน่ายในพื้นที่ส่วนตัวของผู้ประกอบการเอง หรือพื้นที่ที่รัฐจัดให้เป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ยาก รวมไปถึงผลิตภัณฑ์ไม่ได้รับการพัฒนาให้หลากหลายและร่วมสมัยทำให้งานหัตถกรรมเหล่านี้ค่อย ๆ ลดบทบาทลงตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและรูปแบบการบริโภค ขณะที่วัสดุธรรมชาติซึ่งเคยมีคุณค่าในวิถีชีวิตดั้งเดิมอาจถูกมองเป็นเพียงทรัพยากรพื้นฐานหรือวัสดุเหลือใช้ การขาดกระบวนการออกแบบเพื่อยกระดับคุณค่าเชิงสุนทรียะและความหมาย ทำให้งานหัตถกรรมที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมไม่ได้ถูกถ่ายทอดไปสู่บริบทของชีวิตร่วมสมัย

ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงต้องการการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงครามจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกวัฒนธรรม โดยใช้หลักเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจใหม่ที่มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์บนฐานขององค์ความรู้ ทรัพย์สินทางปัญญา และการศึกษาวิจัยเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ การสั่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อใช้ในการพัฒนาธุรกิจการผลิตสินค้าและบริการในรูปแบบใหม่ซึ่งสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจหรือคุณค่าทางสังคม (พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน, 2561) ที่สนับสนุนทั้งอุตสาหกรรมงานฝีมือและหัตถกรรมและอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการออกแบบเครื่องประดับในรูปแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์

1.2 ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม
- 1.2.2 เพื่อออกแบบเครื่องประดับในฐานะต้นแบบของที่ระลึกจากการศึกษาองค์ความรู้ท้องถิ่นให้เข้ากับวิถีชีวิตยุคปัจจุบัน

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

- 1.3.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดสมุทรสงครามสามารถสร้างอัตลักษณ์ผ่านเครื่องประดับของที่ระลึกได้
- 1.3.2 นำเสนอเครื่องประดับที่ออกแบบจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงมรดกวัฒนธรรมกับยุคปัจจุบัน

1.4 ขอบเขตการศึกษา

- 1.4.1 ขอบเขตทางด้านเนื้อหา
 - ศึกษา สํารวจ และรวบรวมข้อมูลมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสงคราม
 - ศึกษาแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
 - ศึกษาแนวทางการออกแบบเครื่องประดับของที่ระลึกที่สื่อสารถึงมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์
- 1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่
 - จังหวัดสมุทรสงคราม

1.5 ขั้นตอนของการศึกษา

1.5.1 ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษา สํารวจ และรวบรวมข้อมูลมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสงครามจากหนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้นำวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่น

- ศึกษาแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

- ศึกษาแนวทางการออกแบบเครื่องประดับของที่ระลึกที่สื่อสารถึงมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.5.2 ลงพื้นที่และวิเคราะห์ข้อมูล

1.5.3 สรุปแนวทางการออกแบบ

1.5.4 สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับของที่ระลึก

1.5.5 สรุปผลและอภิปรายผล

1.5.6 เผยแพร่ผลงานศิลปนิพนธ์

1.6 ระยะเวลาในการดำเนินการ

เวลาที่ใช้ในการวิจัย 1 ปี

1.7 วิธีการศึกษา

1.7.1 ศึกษา สํารวจ และรวบรวมข้อมูลมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสงครามจากหนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้นำวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่น

1.7.2 ศึกษาแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และแนวทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากหนังสือ เอกสารการวิจัยและสื่อออนไลน์

1.7.3 ศึกษาแนวทางการออกแบบเครื่องประดับร่วมสมัยที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นและส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากหนังสือ เอกสารการวิจัย และสื่อออนไลน์

1.8 แหล่งข้อมูล

- พื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบเกี่ยวกับงานหัตถกรรม และผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม

- หนังสือ เอกสารงานวิจัย และสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสมุทรสงคราม

1.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ต้นแบบเครื่องประดับจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม ที่แสดงออกถึงลักษณะของจังหวัดสมุทรสงครามในฐานะผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ซึ่งชุมชนสามารถนำไปขยายผลต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนได้

1.10 ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการวิจัย

(โดยประมาณ) 50,000 บาท

1.11 การนำเสนอผลงาน

1.11.1 งานประชุมวิชาการ

1.11.2 นิทรรศการ

1.12 คำศัพท์นิยามเฉพาะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หมายถึง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้าน คิดขึ้นได้เองและนำมาใช้แก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธีเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึก ที่ผู้คนในพื้นที่อาศัยศรัทธาที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ความเหมือนกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือเป็นองค์ความรู้ และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

องค์ความรู้ (Body of Knowledge) หมายถึง สิ่งที่ความรู้ที่อยู่ในศาสตร์ ได้แก่ ความคิดรวบยอด หลักการ วิธีการ ที่อยู่ในตำรา อยู่ภายนอกตัวบุคคล ที่สั่งสมกันมาเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โครงสร้างความรู้ หมายถึง สร้างขึ้นมาด้วยตนเอง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่

อัตลักษณ์ (Identities) หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของ บุคคลสังคม ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา ฯลฯ ซึ่งมี คุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคมอื่น ๆ พูด่างาย ๆ คือลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ

หัตถกรรม หมายถึง งานช่างที่ทำด้วยมือ โดยถือประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

งานจักสาน หมายถึงงานหัตถกรรมอย่างหนึ่งและนับเป็นงานศิลปะประเภททัศนศิลป์ได้ด้วยการจักสานเป็นการนำวัสดุขนาดเล็กและยาว มาขัด หรือสาน กันจนเป็นชิ้นงาน เช่น เสื่อ หรือภาชนะอื่น ๆ เช่น ตะกร้า เข่ง หรือของใช้อื่น ๆ เป็นต้น

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

2.1 จังหวัดสมุทรสงคราม

2.1.1 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสมุทรสงคราม

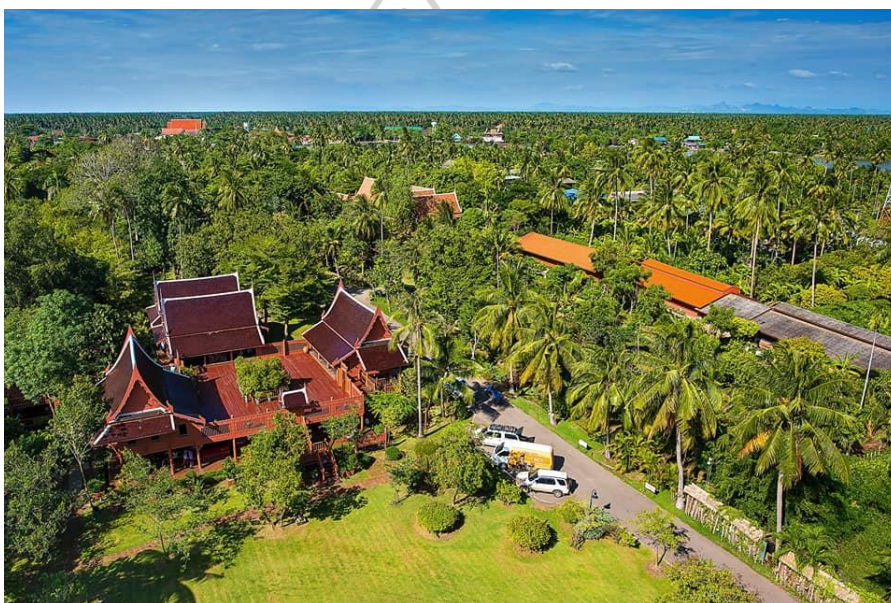
องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม (ม.ป.ป.) ได้แสดงข้อมูลไว้ว่า จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดในภาคกลาง (หน่วยงานบางแห่งถือเป็นส่วนหนึ่งของภาคตะวันตก) มีขนาดพื้นที่เล็กที่สุดของประเทศ คือประมาณ 416.7 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตจังหวัดสมุทรสงครามมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีลำคลองดอนมะโนรา และรางห้วยตำลึงในเขตท้องที่อำเภอบางคนที และอำเภอเมืองสมุทรสาคร เป็นแนวแบ่งเขต
ทิศใต้	ติดทะเลอ่าวไทย ตรงปากแม่น้ำแม่กลอง และจังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาคร ที่คลองพรมแดนท้องที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดราชบุรี โดยมีลำคลองวัดประดู่เป็นแนวแบ่งเขตในท้องที่อำเภออัมพวา

2.1.2 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน คณิดา เลชะกุล (2556) ได้รวบรวมข้อมูลไว้ว่า มีหลักฐานในกฎหมายตราสามดวงสมัยกรุงศรีอยุธยาบันทึกถึง เมืองแม่กลอง ที่มีเจ้าเมืองชื่อ พระสมุทรสงคราม ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คณะราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 มี มงซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์ เป็นหัวหน้าคณะได้ใช้เส้นทางทางน้ำเดินทางผ่านไปลงเรือกำปั่นที่เมืองตะนาวศรีเพื่อกลับไปปารีส เมื่อได้เดินทางผ่าน เมืองแม่กลอง ได้มีบันทึกถึงสภาพแวดล้อมและพืชพรรณต่าง ๆ ที่ได้พบในบริเวณนี้ ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี เมืองแม่กลอง มีความสำคัญด้านการทหาร ทั้งทางน้ำและทางบก มีการตั้งค่ายที่สำคัญชื่อ ค่ายบางกุ้ง ซึ่งเป็นกองกำลังในการรบกับพม่าในขณะนั้น และในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นช่วงที่เมืองแม่กลองมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ด้วยอำเภออัมพวาหรือแต่เดิมเรียกว่า บางช้าง ที่มีเขตติดต่อกับเมืองราชบุรีนั้นเป็นจวนของหลวงยกกระบัตร เมืองราชบุรีนามเดิมคือ นาย ทองด้วง ภายหลังปราบดาภิเษกเป็นรัชกาลที่ 1 ของกรุงรัตนโกสินทร์ สมรสกับนางนาคธิดาคหบดีมอญในพื้นที่ ตำบลอัมพวา มีบุตรชื่อ นาย ฉิม ต่อมาได้ขึ้นครองราชเป็นรัชกาลที่ 2 บรรดาพระญาติของสมเด็จพระราชชนนี (นาค) ก็เป็นราชินิกุลตั้งแต่นั้นมา เรียกกันว่า “ราชินิกุลบางช้าง” ตามพื้นที่

อีกทั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (2542) มีบันทึกอยู่ว่า “บางช้างสวนนอก บางกอกสวนใน” เป็นคำที่กล่าวถึงความเชื่อมโยงของเมืองแม่กลองกับกรุงเทพมหานครว่าเป็นย่านชุมชนชาวสวนขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งเพาะปลูกพืชพรรณและผลไม้ต่าง ๆ เป็นแหล่งวัดถุดิบบของเมืองหลวง โดยสวนในบางกอกนั้นคือพื้นที่บริเวณคลองบางกอกใหญ่ฝั่งธนบุรีและสวนนอกบางช้างนั้นคืออำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งสองที่มีสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และรูปแบบคล้ายคลึงกันคือเป็นพื้นที่สวนกร่องและสวนเตียนเหมือนกัน รวมไปถึงเป็นชุมชนที่พำนักของเหล่าเจ้าขุนมูลนายเหมือนกันอีกด้วยทำให้ทั้งสองพื้นที่นี้เหมือนเป็นเมืองแฝดกันในสมัยนั้น

ภาพที่ 1 อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อำเภอมัฒนา
(ที่มา : <https://www.facebook.com/royaljitaschool/posts>)

เห็นได้ชัดว่าจังหวัดสมุทรสงคราม หรือ เมืองแม่กลองนั้นมีความสำคัญทั้งในด้านการคมนาคมทางน้ำ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากบันทึกในจดหมายเหตุและวรรณกรรมต่าง ๆ อีกหนึ่งความสำคัญที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดคือการเป็นแหล่งวัดถุดิบบอาหารที่สมบูรณ์ ด้วยสภาพภูมิประเทศดินดอนปากแม่น้ำอย่างทีกล่าวข้างต้นทำให้พื้นที่ของที่นี่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเพาะปลูกและแหล่งวัดถุดิบบทางทะเล

ภาพที่ 2 คลองอัมพวาในอดีต

(ที่มา : <https://wikicomunity.sac.or.th/community/446>)

2.1.3 ระบบนิเวศ “สามน้ำ”

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2553) ได้ทำการศึกษาข้อมูลสภาพภูมิประเทศของจังหวัดสมุทรสงครามไว้ว่า เป็นพื้นที่ปากแม่น้ำและชายฝั่งทะเล ทำให้ได้รับอิทธิพลจากแม่น้ำ และทะเล จนเกิดเป็น "ระบบนิเวศสามน้ำ" ที่สามารถแบ่งสภาพน้ำในพื้นที่จังหวัดได้เป็น 3 เขต ที่แบ่งขอบเขตตามการบริหารจัดการน้ำ คือ

1) เขตระบบนิเวศน้ำจืด เป็นพื้นที่ทางตอนบนถัดจากเขตน้กร่อยเข้ามา ส่วนใหญ่เป็นเขตอำเภอบางคนที และอำเภออัมพวาตอนเหนือ ด้วยลักษณะของน้ำที่เป็นน้ำจืดและดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมทำให้ผู้คนในอดีตเลือกที่จะทำสวนผลไม้ สวนมะพร้าว สวนดง และสวนเตียนในบริเวณนี้

2) เขตระบบนิเวศน้ำกร่อย เป็นพื้นที่ตอนกลางถัดจากเขตน้เค็มเข้ามา ส่วนใหญ่เป็นเขตอำเภออัมพวา บางส่วนของอำเภอเมือง และบางส่วนของอำเภอบางคนที ซึ่งอยู่ระหว่างเขตน้เค็มและน้ำจืดที่เกิดจากการปะทะกันของน้ำจืดจากแม่น้ำและน้ำเค็มจากทะเลหนุนขึ้นมา ในฤดูแล้ง จึงนิยมปลูก ต้นไม้ที่สามารถอยู่ได้ทั้งน้ำจืด น้ำเค็ม และน้ำกร่อย โดยเฉพาะการทำสวนมะพร้าว น้ำตาล และส้มโอ อีกทั้งในอดีตยังมีการปลูก ข้าวในร่องสวนเมื่อฤดูน้ำหลากมาถึง

3) เขตระบบนิเวศน้ำเค็ม เป็นพื้นที่ตอนล่างที่อยู่ติดกับฝั่งทะเลอ่าวไทยเข้ามา ส่วนใหญ่เป็นเขตอำเภอเมืองสมุทรสงครามและอำเภออัมพวาบางส่วน ด้วยสภาพพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำเค็ม ทำให้การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำนาเกลือ การประมงทะเล โปะปลาทุ และนากุ้ง และปลูกพืชที่ขึ้นตามชายฝั่งทะเล ซึ่งผลผลิตที่มีชื่อเสียงในบริเวณนี้ คือ เกลือสมุทรและอาหารทะเล โดยเฉพาะปลาทุแม่กลอง ทั้งนี้รอยต่อของระบบนิเวศที่แตกต่างกันยังเป็นระบบนิเวศที่เปราะบางและมีลักษณะเฉพาะตัวสูงโดยเฉพาะระบบนิเวศน้ำกร่อย

จากข้อมูลของทางภูมิศาสตร์และสภาพภูมิประเทศของจังหวัดสมุทรสงครามนั้นทำให้เกิด “ระบบนิเวศสามน้ำ” ได้แก่ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตและอาชีพของผู้คนในพื้นที่ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะ 'มะพร้าว' ที่สามารถเติบโตได้ในทุกสภาพภูมิประเทศจึงเป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจหลักในอุตสาหกรรมการเกษตรของจังหวัดสมุทรสงคราม

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงเขตพื้นที่ทั้งสามอำเภอและเขตติดต่อ
(ที่มา : องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม)

2.1.4 การประกอบอาชีพ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม (2561) ได้ทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพไว้ว่าประชากรชาวสมุทรสงครามส่วนใหญ่ทำการเกษตรและประมง ในวิธีดั้งเดิมเป็นเกษตรที่ใช้สารเคมีน้อย สร้างผลกระทบและมลพิษน้อย อาศัยความรู้ทางภูมิปัญญาและความเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้งเป็นเครื่องมือทำมาหากิน ประกอบไปด้วยอาชีพหลากหลาย ดังนี้

1) การเกษตร

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2563) รายงานไว้ว่าประชากรในจังหวัดสมุทรสงครามร้อยละ 70 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำสวนมะพร้าวและสวนผลไม้ ในเขตอำเภออัมพวาจะมีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด รองลงมา คือ อำเภอบางคนที และอำเภอเมืองสมุทรสงคราม พืชที่เป็นทรัพยากรทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ มะพร้าว ลิ้นจี่ ส้มโอ กล้วย และพืชผักต่าง ๆ

ด้วยระบบการเกษตรที่มีลักษณะเฉพาะ คือ ระบบเกษตรแบบสวนยกร่อง สุจิตต์ วงษ์เทศ (2549) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า สวนยกร่องเป็นการทำสวนในที่ลุ่มน้ำท่วมถึง ในสภาพดินเหนียวไม่ร่วนซุย แต่มีอินทรีย์วัตถุสูงเพราะตะกอนดินที่มีธาตุอาหารไหลมาสะสมในหน้าน้ำหลาก

การยกคันดินรอบสวนเป็นการป้องกันน้ำท่วม ส่วนคันดินด้านในพร้อมร่องน้ำเป็นการจัดการดินและน้ำ เพื่อให้สามารถปลูกไม้ยืนต้นจำพวกไม้ผลเมืองร้อนได้แม้เป็นที่ลุ่ม ในระบบนิเวศสามน้ำ น้ำเค็ม จะเข้าถึงพื้นที่ประมาณ 3 เดือน ร่องสวนจะทำหน้าที่เก็บน้ำจืดไว้ใช้ และป้องกันน้ำเค็ม ในช่วง น้ำหลากก็จะป้องกันน้ำท่วมพืชผลได้ระดับหนึ่ง

- สวนมะพร้าว

การทำสวนมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม พานิชย์ ยศปัญญา (2560) ได้ให้ ข้อมูลไว้ว่า จังหวัดสมุทรสงครามหรือที่คุ้นกันว่า แม่กลอง มีพื้นที่ติดกับชายทะเล ดังนั้นพื้นดินจึงกระทบ กับน้ำ 3 สภาพ คือ น้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด ลักษณะดินเป็นดินเลนเก่าบริเวณที่อยู่เหนือปากอ่าว น้ำไม่ท่วมซึ่งจึงเหมาะแก่การทำเกษตรอย่างยิ่ง กลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่แห่งนี้จึงปลูกมะพร้าวและ พืชผักผลไม้ต่างชนิด โดยเฉพาะ มะพร้าว ซึ่งเป็นพืชที่เหมาะสมกับสภาพดินเลนชายทะเลยิ่งนัก ดังจะเห็น ได้จากพื้นที่อำเภอเมืองฯ ซึ่งอยู่ใกล้ทะเลที่สุด จะอุดมไปด้วยมะพร้าวทั้งเก็บผลและเก็บน้ำหวาน ส่วนพื้นที่อำเภออัมพวา ซึ่งอยู่ในช่วงกลางของแม่น้ำแม่กลองจะอุดมไปด้วยผลไม้หลากหลายชนิด และพื้นที่อำเภอบางคนที ซึ่งเป็นบริเวณช่วงปลายที่อยู่ใกล้กับจังหวัดราชบุรี กระทบเพียงน้ำจืด เท่านั้น จึงสามารถปลูกผักได้แทบทุกชนิด แต่ทุกพื้นที่ล้วนปลูกมะพร้าวไว้ตามคันดินรอบสวน

ภาพที่ 4 สวนมะพร้าวในรูปแบบสวนยกร่อง

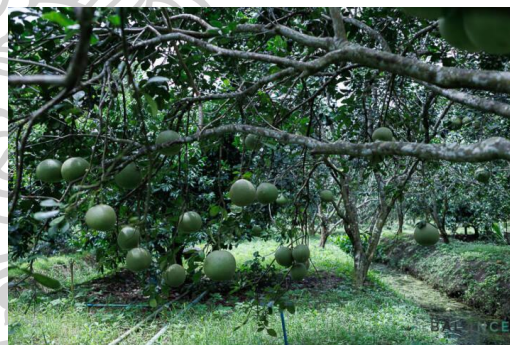
(ที่มา : <https://wikicomunity.sac.or.th/community/446>)

จังหวัดสมุทรสงครามจึงเหมาะสมเป็นแหล่งปลูกมะพร้าวสำคัญแห่งหนึ่ง ในภาคกลางของไทยครอบคลุมทั้งมะพร้าวน้ำตาล มะพร้าวกะทิ และมะพร้าวน้ำหอม ซึ่งความโดดเด่น ด้านภูมิปัญญาของที่นี่คือการทำสวนมะพร้าวน้ำตาล ศูนย์ข้อมูลด้านการเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม (2562) ได้อธิบายไว้ว่า การทำมะพร้าวตาล เป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นอาชีพดั้งเดิม อยู่คู่จังหวัดสมุทรสงครามมาช้านานกว่า 200 ปี ด้วยสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม ทำให้การทำน้ำตาลมะพร้าว

กลายเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรและเป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสมุทรสงคราม ฤเป็นที่นิยมใช้ประกอบอาหาร เพราะมีรสหอมหวานปนมัน มะพร้าวตาลให้ผลผลิตทั้งปี แต่ช่วงเวลา ที่ผลผลิตออกมากที่สุด ในช่วงเดือนธันวาคม ถึง เดือนมกราคม พันธุ์มะพร้าวที่เหมาะสมกับการทำ น้ำตาลจะต้องให้ปริมาณน้ำตาลสดมากและมีต้นเตี้ย

- สวนผลไม้

สรณพงษ์ บัวโรย (2557) ได้ให้รายละเอียดไว้ว่า ด้วยสภาพดินเหมาะแก่การทำ สวนผลไม้ที่มีคุณภาพดีรสชาดี ปัจจุบันผลไม้ชนิดหนึ่งที่เกษตรกรชาวจังหวัดสมุทรสงครามนิยมปลูก กันมาก และทำรายได้ให้อย่างดีเพราะสามารถให้ผลผลิตได้ตลอดทั้งปี ผลไม้ชนิดนั้นก็เห็นจะได้แก่ ส้ม โอปันธุ์ขาวใหญ่ ซึ่งเป็นพันธุ์ดั้งเดิมของจังหวัดสมุทรสงคราม นับว่าเป็นพืชที่ทำรายได้เข้าจังหวัดทำให้ เศรษฐกิจของจังหวัดดีขึ้นเรื่อย ๆ และไม้ผลอีกชนิดหนึ่งที่ทำรายได้แก่เกษตรกรจังหวัดสมุทรสงคราม ก็คือ ลิ้นจี่ ซึ่งนับว่าเป็นพืชที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรอย่างดี แต่ลิ้นจี่เป็นพืชที่ต้องอาศัยปัจจัยของ อากาศหนาวมากจึงทำให้ลิ้นจี่ออกดอกและติดผลได้ ดังนั้น เมื่อบางปีอากาศหนาวไม่พอก็ทำให้ลิ้นจี่ เว้นการติดดอกออกผลทำให้เกษตรกรขาดรายได้ไป แตกต่างกับส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ยิ่งปลูกยิ่งต้นใหญ่ ก็ให้ผลผลิตดี และมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เกษตรกรเริ่มสนใจมาปลูกส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่กันมากขึ้น เพราะสามารถทำรายได้ให้แก่เกษตรกรชาวสวนจังหวัดสมุทรสงครามอย่างดี

ภาพที่ 5 รูปลักษณะสวนลิ้นจี่ในเขตอำเภอมัทพวา
(ที่มา : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1121439996640700&set=pcb.1121440403307326X>)

ภาพที่ 6 รูปลักษณะสวนส้มโอในเขตอำเภอบางคนที
(ที่มา : <https://www.balancemag.net/73722>)

2) การประมง

ประชากรอีกส่วนหนึ่งในจังหวัดประกอบอาชีพการทำประมง ทั้งการประมงพาณิชย์ และประมงชายฝั่ง โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างเครื่องมือประมง ทั้งเครื่องมือประจำที่ เครื่องมือจับปลาที่เคลื่อนที่ และเครื่องมือหาปลาแบบเคลื่อนที่ เช่น ลอบ โพงพาง คอกหอยแครง อวนติด อวนดำ อวนลาก และเครื่องมืออย่าง โป๊ะ ที่ภัทรพร อภิชาติ (2561) ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ทำจาก

ไม้ไผ่ฉบับพันฉบับหมื่นลำเรียงตัวเป็นปราการคอยดักจับ ผุงปลาในบริเวณทะเลตื้นใกล้ชายฝั่ง เป็นวิธีทำประมงขนาดใหญ่โดยไม่ใช้ความรุนแรง สัตว์น้ำที่จับด้วยโปะะ ยังคงรักษาสภาพและรสชาติได้ดีที่สุดเป็นที่มาของชื่อเสียงปลาทุแม่กลองที่อร่อยที่สุดนั่นคือ ปลาทุโปะะ

ดร.ณิ พงษ์สวัสดิ์ และคณะ (2549) ได้ให้ข้อมูลไว้ว่าชาวประมงส่วนใหญ่ในจังหวัดสมุทรสงคราม มักตั้งบ้านเรือนที่พักอาศัยอยู่บริเวณลำน้ำใกล้ทางออกสู่ท้องทะเลเช่น ตำบลแม่กลอง ตำบลคลองโคน ตำบลบางแก้ว ตำบลบางจะเกร็ง เขตอำเภอเมือง และตำบลยี่สาร เขตอำเภอมัทพวา เป็นต้น เพื่อความสะดวกในการใช้เรือเดินทางไปกลับจากแม่น้ำลำคลองสู่ทะเลชายฝั่งได้อย่างคล่องตัว ชาวประมงแม่กลองถือว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถความเป็นคนช่างสังเกต และใช้ภูมิปัญญาอย่างเป็นปรกติวิสัย ไม่ว่าจะเป็นการทำโปะะซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้หรือความเข้าใจในเรื่องน้ำ ลม อุณหภูมิของปลา ดีถีของดวงจันทร์ ขึ้น-แรม และวิธีคิดตามปฏิทินแบบจันทรคติ หรือการต่อเรือ ก็เป็นภูมิปัญญาที่น่าทึ่ง โดยการต่อด้วยไม้ประดู่และไม่ตะเคียน-ทองทั้งหมด ด้วยมือกับเครื่องมือช่างเพียงเล็กน้อย การประกอบอาชีพการประมงที่แม่กลองจึงเป็นวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็เป็นอื่นเศรษฐกิจตัวสำคัญของพื้นที่ มีบทบาททั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

ภาพที่ 7 ชุมชนประมงพาณิชย์เขตอำเภอเมือง

(ที่มา : https://www.matichon.co.th/economy/news_206052)

ภาพที่ 8 ชุมชนประมงพื้นบ้านเขตอำเภอเมือง

(ที่มา : https://travel.trueid.net/detail/vEmVW_ey2nD0z)

3) การค้าขาย

อีกหนึ่งอาชีพที่สัมพันธ์กับอาชีพทำสวนและการประมงคือการค้าขาย ดร.ณิ พงษ์สวัสดิ์ และคณะ (2549) ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า วิถีชีวิตชาวบ้านทำให้เกษตรกรจะนำผลผลิตในเรือสวนไร่นาของตนบรรทุกลงเรือสมุทรสาคร แล้วนำไปขายที่สถานที่ ในวันและเวลาที่กำหนด เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน โดยเรียกกันว่า "นัด" แต่ถ้าสถานที่นัดพบนั้นกลายเป็นที่ชุมนุมซื้อขายชนิดที่มีเป็นประจำทุกวัน นัดดังกล่าวก็จะกลายเป็นตลาดน้ำไป ในอดีตมีนัดอย่างที่ว่านี้มากกว่า 10 แห่ง อาทิ นัดบางนกแขวก นัดบางน้อย นัดบางจาก นัดท่าคา นัดบั้งปิ่น นัดวัดแก้วเจริญ นัดบางเรือหัก

นัดวันางพิมพ์ นัดคลองโค่น ซึ่งการไปซื้อขายกันก็จะกำหนดวันทางจันทรคติ ได้แก่ วันข้างขึ้นหรือวันข้างแรมใดจะมาพบกันตามวันเวลานั้น ส่วนสินค้าที่มาจากขายนัดเป็นจำพวกสินค้าจากสวนในละแวกนั้นหลากหลายชนิด รวมไปถึงอาหารทะเลแห้งแห้งและสด ในการค้าขายนี้รวมไปถึงพ่อค้าจากต่างถิ่นที่นำผลผลิตในท้องถิ่นของตนมาขายหรือแลกเปลี่ยนด้วย เช่น พวกมอญขายเครื่องปั้นดินเผา มีโอง อ่างหม้อดิน พวกราชบุรีจะขายพวกกระบอกน้ำตาล พะอง และปัจจัยที่ใช้ในการทำน้ำตาล เช่น เปลือกไม้พยอมของเหล่านี้คนแม่กลองต้องการมากเพราะไม่มี แต่ที่ราชบุรีมีมาก พวกสุพรรณเป็นแหล่งปลูกข้าวก็จะเอาข้าวมาขาย ส่วนพวกนครปฐมและกรุงเทพฯ จะเป็นสินค้าประเภทเสื้อผ้าแพรพรรณ พวกเพชรบุรีมาทางยี่สาร บางตะบูน จะนำน้ำตาล และผลไม้จากทางใต้ล่องเรือขึ้นมาค้าขายแลกเปลี่ยน

ภัทรพร อภิชาติ (2561) ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า การค้าขายในอดีตที่คึกคักของชาวสมุทรสงคราม มีจุดศูนย์กลางอยู่ตามชุมชนริมน้ำซึ่งเป็นจุดที่ทางน้ำมาบรรจบหรือสัมผัสกัน อย่างเช่นบริเวณปากคลอง เป็นชุมชนที่ลำคลองจดแม่น้ำ มีการตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น และเกิดเป็นตลาดริมน้ำตามธรรมชาติที่อยู่คู่วิถีชีวิตมาเนิ่นนาน จนกระทั่งการคมนาคมทางบก พัฒนาขึ้นแทนที่ชุมชนทางน้ำซบเซาลงถนัดตา ตลาดน้ำ ก็ล่มสลายไปด้วย ทว่าร่องรอยที่เลือนหายเมื่อวันวานได้กลับกลายมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวที่โดดเด่นให้จังหวัดของเราในปัจจุบัน ซึ่งตลาดน้ำที่ยังคงอยู่คือตลาดน้ำท่าคา ตลาดน้ำบางน้อย และตลาดน้ำที่ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในประเทศอย่าง “ตลาดน้ำอัมพวา” ที่มีการรื้อฟื้นตลาดน้ำขึ้นมาใหม่ เริ่มจากตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา โดยปรับรูปแบบการค้าให้เข้ากับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเป็นภาพจำลองของการค้าริมน้ำในอดีตกลับมาอีกครั้ง กระทั่งกลายเป็นกระแสให้เกิดการรื้อฟื้นตลาดน้ำอื่น ๆ ของจังหวัดขึ้นมาใหม่ เกิดเป็นกระแสความนิยมให้มีการจำลองตลาดน้ำแห่งใหม่ ๆ ขึ้นมากมายหลายจังหวัดทั่วประเทศ

ภาพที่ 9 ชุมชนตลาดอัมพวาได้รับการฟื้นฟูให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา
(ที่มา : <https://favforward.com/lifestyle/30972.html>)

ภาพที่ 10 ตลาดน้ำท่าคา

ภาพที่ 11 ตลาดน้ำบางน้อย

ที่มา: <https://www.thailandtourismdirectory.go.th/attraction/97893> (ที่มา : <https://rivercoco.com/amphawatravel/bangnoifloatingmarket/>)

จากการศึกษาบริบทการประกอบอาชีพของประชากรจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนมีความผูกพันอย่างแนบแน่นกับทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศสามน้ำ โดยอาชีพหลักประกอบด้วย การเกษตร การประมง และการค้าขาย ซึ่งล้วนพัฒนาขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง การเกษตรแบบสวนยกร่องเป็นระบบที่สะท้อนการจัดการดินและน้ำอย่างเหมาะสมกับพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลอง โดยมีมะพร้าวเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่ปลูกควบคู่กับผลไม้ชนิดต่าง ๆ และมีบทบาททั้งในด้านการบริโภค การแปรรูป และการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ขณะเดียวกัน อาชีพประมงและการค้าขายทางน้ำได้หล่อหลอมให้เกิดรูปแบบชุมชนริมน้ำที่มีการแลกเปลี่ยนสินค้า วัตถุดิบ และองค์ความรู้ระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ทรัพยากรจากภาคเกษตรและประมงถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างหลากหลายและครบวงจร ทั้งในเชิงการดำรงชีวิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ในบริบทดังที่กล่าวมา มะพร้าวจึงเป็นพืชเศรษฐกิจและทรัพยากรสำคัญที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาการใช้วัสดุธรรมชาติในรูปแบบของงานหัตถกรรมอีกด้วย

2.2 อัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2.1 ความหมายของอัตลักษณ์ท้องถิ่น

สุจรรยา โชติช่วง (2554: 90) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์ หมายถึง คุณสมบัติของบุคคลหรือสิ่งของที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตน เป็นสำนึกที่บุคคลรับรู้ และรู้ว่าตัวเขาคือใคร มีลักษณะเป็นอย่างไร มีวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรม และลักษณะนิสัยอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่น สิ่งอื่นอย่างไร บุคคลอาจมีอัตลักษณ์หลาย ๆ อย่างในตัวตนก็ได้ การจะรับรู้ว่ามีอัตลักษณ์อย่างไรพิจารณาจากการแสดงออกผ่านทางตัวแทนความมีตัวตนในรูปแบบของสถานะของ บุคคล เพศ สภาพตำแหน่ง หน้าที่ บทบาททางสังคม ซึ่งเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของปัจเจก หรืออัตลักษณ์ส่วนบุคคล ส่วนการแสดงออกผ่านสัญลักษณ์อะไรบางอย่างที่มีความหมาย

เป็นที่เข้าใจร่วมกัน และการแสดงออกทางพิธีกรรม ประเพณีวัฒนธรรม ตำนาน เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ และปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นส่วนที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ทางสังคม” หรือ “อัตลักษณ์ที่คนในสังคมมีร่วมกัน”

ซึ่งสอดคล้องกับ ชลธิชา มาลาหอม (2555: 23) ที่กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง รากเหง้าหรือวัฒนธรรมทางสังคมที่ถูกหลอมให้เกิดขึ้นมาและใช้ในการยึดเป็นภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียม ประเพณีในการปฏิบัติในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความโดดเด่นหรือความแตกต่างกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในสังคมอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มชุมชน “ความเป็นชุมชน” จึงเป็นเรื่องของ ความเป็นตัวตน หรือบางคนอาจเรียกว่า อัตลักษณ์ (Identity) ซึ่งความเป็นตัวตนอันหลากหลาย ปรากฏในหลายรูปลักษณะที่มีความหมายเพราะเป็นความพยายามบอกคนอื่นให้รู้ว่า “ฉันเป็นใคร” ซึ่งเป็นเรื่องของการเชื่อมโยงตัวเองกับคนอื่นในสังคม เป็นเรื่องเกี่ยวกับมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หรือสิทธิ นั่นคือได้รับการยอมรับว่าตัวเองมีความชอบธรรม

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ท้องถิ่นหรือ อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง ลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนในพื้นที่ที่เกิดจากการสังสรรค์ร่วมกันของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา และความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ซึ่งแสดงออกผ่านกิจกรรมทาง สังคม ประเพณี และรูปแบบการดำรงชีวิต

2.2.2 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2558) ให้คำนิยามว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรมของชาวบ้านที่เกิดจากการสังสรรค์ผสมผสานกันในการดำรงชีวิตและ แก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีการถ่ายทอดสืบต่อกันผ่านกระบวนการเรียนรู้ จากรุ่นสู่รุ่น เป็นไปในทิศทางเดียวกับคำนิยามจาก สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) ที่ระบุว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือพื้นฐานความรู้ของชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านการลองผิดลองถูก จนกลายเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ การแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์ผลผลิตที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น อันถือเป็นสมบัติทางปัญญาที่ทรงคุณค่า

ศรีศักร วัลลิโภดม (2544) ได้ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาคือองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจาก ประสบการณ์และการสังสรรค์ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ โดยมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ สอดคล้องกับแนวคิดของสอดคล้องไปกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) ที่อธิบายว่า ภูมิปัญญาเป็น กระบวนการใช้สติปัญญาเพื่อความอยู่รอดและความสงบสุขของมนุษย์ โดยมีลักษณะเป็นพลวัต คือไม่หยุดนิ่ง แต่มีการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ใหม่ตามเงื่อนไขของยุคสมัย เพื่อรักษาสมดุลระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับวัฒนธรรม

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปนิยามเชิงปฏิบัติการของภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของงานวิจัยนี้ได้ว่า หมายถึงองค์ความรู้และทักษะเชิงช่างในการคัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่แสดงถึงอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ดังนั้น การศึกษาความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นรากฐานสำคัญในการนำทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มาวิเคราะห์และต่อยอดผ่านกระบวนการออกแบบ เพื่อให้เกิดผลงานสร้างสรรค์ที่ยังคงจิตวิญญาณดั้งเดิมควบคู่กับการใช้งานในบริบทร่วมสมัย

2.2.3 บทบาทของภูมิปัญญาในการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสงคราม

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้นิยามของอัตลักษณ์ชุมชนในเชิงปฏิบัติการ โดยหมายถึงลักษณะเด่นของจังหวัดสมุทรสงครามที่ปรากฏผ่านงานหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติ ทั้งในด้านวัสดุที่ใช้ แหล่งที่มา เทคนิคการผลิต รูปแบบผลิตภัณฑ์ และความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตริมน้ำ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์งานหัตถกรรม เพื่อระบุว่างานใดสามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงครามได้อย่างชัดเจน

จากการศึกษางานหัตถกรรมที่ใช้วัสดุท้องถิ่นเป็นหลัก โดยเฉพาะมะพร้าวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัด พบว่าส่วนต่าง ๆ ของมะพร้าวได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างครบถ้วน ตั้งแต่ใบ ทาง ก้านใบ และกะลา สะท้อนแนวคิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน โดยลักษณะร่วมของงานหัตถกรรมเหล่านี้ คือการเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับวิถีชีวิตริมน้ำของชาวสมุทรสงคราม ทั้งในด้านการดำรงชีพ การประกอบอาชีพ และการใช้ทรัพยากรในชีวิตประจำวัน จึงกล่าวได้ว่างานหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติไม่เพียงเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน แต่เป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงครามในมิติของภูมิปัญญาในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

โดยสรุปงานหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติของจังหวัดสมุทรสงครามเป็นภาพแทนที่ชัดเจนของอัตลักษณ์ชุมชน ซึ่งสะท้อนผ่านการเลือกใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เทคนิคการผลิตที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น และความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตริมน้ำ จากการวิเคราะห์รูปแบบงานหัตถกรรมต่าง ๆ พบว่างานจักสานก้านใบมะพร้าวมีความโดดเด่นทั้งในด้านวัสดุ กระบวนการ และความหมายเชิงวัฒนธรรม จึงสามารถใช้เป็นตัวแทนในการศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงครามได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยจึงเลือกงานจักสานก้านใบมะพร้าวเป็นกรณีศึกษาหลัก เพื่อใช้นำไปสู่การพัฒนาแนวทางการออกแบบเครื่องประดับในฐานะต้นแบบของที่ระลึกต่อไป

2.3 การจัดการมรดกวัฒนธรรมทางภูมิปัญญา

2.3.1 แนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่องการจัดการมรดกวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่สืบทอดมาจากอดีต ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบทางกายภาพ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม หรือรูปแบบทางนามธรรม เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษา ประเพณี ความเชื่อ และศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนมีบทบาทในการสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์ และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

องค์การยูเนสโก (UNESCO) (2566) ได้ให้คำนิยาม “มรดกวัฒนธรรม” (Cultural Heritage) ว่าเป็นมรดกทางวัตถุและจิตใจที่มีความสำคัญต่อกลุ่มบุคคลหรือสังคม และควรได้รับการอนุรักษ์และส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง

มรดกวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่

- 1) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ อาคารทางประวัติศาสตร์
- 2) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เช่น ศิลปะการแสดง ภาษา ความรู้พื้นบ้าน และประเพณีพิธีกรรม

แนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมจึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งการ อนุรักษ์,ฟื้นฟู, การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และการถ่ายทอด ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละยุคสมัย ตามแนวคิดของ Timothy and Boyd (2003) การจัดการมรดกวัฒนธรรมควรตั้งอยู่บนฐานของคุณค่า ซึ่งหมายถึง การรับรู้และการตีความว่ามรดกชิ้นใดควรค่าแก่การอนุรักษ์หรือสืบทอด โดยคุณค่าเหล่านี้อาจเป็นด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ จิตวิญญาณ หรือแม้แต่คุณค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

เห็นได้ว่าแนวคิดนี้ถูกนำมาใช้มากขึ้นทั้งในระดับนโยบายเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมเป็นทุน เช่น การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การฟื้นฟูชุมชนเก่า การส่งเสริมงานหัตถกรรมพื้นบ้าน และการพัฒนาอัตลักษณ์ผ่านของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม ซึ่งล้วนต้องอาศัยการจัดการที่สมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ นักวิชาการไทยอย่าง วัชรพล พุทธิรักษา (2564) ได้นิยามว่า การจัดการมรดกวัฒนธรรมคือกระบวนการที่ต้องอาศัยความรู้ ความร่วมมือของหลายฝ่าย ทั้งรัฐ ชุมชน และภาคธุรกิจ เพื่อให้มรดกวัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่และมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้คนในปัจจุบันอย่างไม่ถูกลดทอนความหมายเดิม

2.3.2 การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2559) ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559 ให้คำว่า“มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม”มาแทนที่คำว่า“มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” (Intangible Cultural Heritage) และให้ความหมายไว้ว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือ ความรู้ การแสดงออก การประพฤติปฏิบัติ หรือทักษะทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชนยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมา จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง อาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน

เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์ (2561) ได้อธิบายถึงลักษณะสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังนี้

- 1) เป็นวิถีปฏิบัติการแสดงออกความรู้ทักษะที่ถือปฏิบัติและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การรำยรำ พิธีกรรม เทศกาล การเล่าเรื่อง งานฝีมือ ฯลฯ
- 2) ทำให้คนตระหนักได้ว่าเป็นสิ่งที่มีควรมีต่อเนื่องเป็นอัตลักษณ์และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และหลายชุมชน
- 3) มีชุมชนเป็นฐานโดยสมาชิกของชุมชนเพียงเท่านั้นที่จะสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดควรเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งไม่ควรมาจากการตัดสินใจจากผู้เชี่ยวชาญหรือเจ้าหน้าที่
- 4) เป็นมรดกภูมิปัญญาที่ยังคงมีชีวิตที่สืบทอดกันมาแต่ดั้งเดิม และยังคงมีความเป็นร่วมสมัย มีพลวัตปรับเปลี่ยนตามวิถีปฏิบัติของคนและกาลเวลาและการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง จึงไม่มีรูปแบบที่เป็นของแท้ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- 5) มีอยู่ทุกที่ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ทำอะไรและเป็นใคร นั้นย่อมมีความเป็นมรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมพวกเขาจะนำสิ่งนี้ติดตัวไปทุกที่ที่เขาได้ไป
- 6) มีคุณค่าร่วมกันด้วยวิถีปฏิบัติที่คล้ายกันของผู้คนในแถบประเทศต่าง ๆ และภูมิภาคที่ต่างกัน

ซึ่งในประเทศไทยโดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2562) ได้กำหนด หมวดหมู่ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมออกเป็น 7 สาขา ดังนี้

1. ศิลปะการแสดง โดยกำหนดกรอบลักษณะ การแสดงดนตรี รำ-เต้น และละคร ที่แสดงเป็นเรื่องราว ทั้งที่เป็นการแสดงตามขนบแบบแผนมีการประยุกต์เปลี่ยนแปลง การแสดงร่วมสมัย การแสดงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการแสดงสดต่อหน้าผู้ชมและมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงาม ความบันเทิงและ/หรือเป็นงานแสดงที่ก่อให้เกิดการคิด วิพากษ์ นำสู่การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม

2. งานช่างฝีมือดั้งเดิม โดยกำหนดกรอบลักษณะถึงภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และ วัฒนธรรมของกลุ่มชน

3. วรรณกรรมพื้นบ้าน โดยกำหนดกรอบลักษณะวรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิต ชาวบ้าน โดยครอบคลุมวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่าและที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

4. กีฬาภูมิปัญญาไทย โดยกำหนดกรอบลักษณะการเล่นกีฬาและศิลปะการต่อสู้ ป้องกันตัวที่มี การปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยและมีเอกลักษณ์สะท้อนวิถีไทยแบ่ง 3 ประเภท คือ การเล่นพื้นบ้าน กีฬา พื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

5. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล โดยกำหนดกรอบลักษณะ การประพฤติปฏิบัติ ในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาบนหนทางของมงคลวิถี นำไปสู่สังคมแห่งสันติสุข แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้น ๆ

6. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล โดยเป็นองค์ความรู้ วิธีการ ทักษะ ความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออกที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และเหนือธรรมชาติ

7. ภาษา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีชีวิตของชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของกลุ่มชน ทั้งเสียงพูด ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงพูด

จากแนวความคิดการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในบริบทปัจจุบันจึงมิใช่เพียงการเก็บรักษาองค์ความรู้ในเชิงอนุรักษ์เท่านั้น หากแต่ต้องมุ่งเน้นการฟื้นฟูและถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่สอดคล้องกับการออกแบบร่วมสมัยและการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อให้ภูมิปัญญายังคง มีบทบาทในบริบทปัจจุบันได้และสามารถพัฒนาเป็นโอกาสทางอาชีพในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

2.3.3 ตัวอย่างการนำมรดกวัฒนธรรมมาประยุกต์ในผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

จากแนวคิดเรื่องการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการการฟื้นฟู และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ การนำทุนทางวัฒนธรรมมา ประยุกต์ใช้ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงภูมิปัญญาดั้งเดิม เข้ากับวิถีชีวิตในปัจจุบันอย่างมีความหมาย หัวข้อนี้จึงนำเสนอตัวอย่างกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า มรดกวัฒนธรรมสามารถถูกถ่ายทอดและพัฒนาผ่านกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้อย่างไร ทั้งในด้านที่มา แนวคิด และวิธีการสร้างสรรค์

โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกรณีศึกษาจาก 4 แปรนดไทยที่มีความโดดเด่นในด้านกลยุทธ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยสามารถจำแนกตามกระบวนการจัดการวัสดุและเทคนิคเชิงสร้างสรรค์ได้ดังนี้

1. กรณีศึกษาแบรนด์ “ตานีสยาม” (TANEE SIAM)

ตานีสยาม แบรนด์กระเป๋าจากกาบกล้วยตานีเป็นตัวอย่างของการนำมารศกัฒนธรรมด้านเกษตรกรรมและงานหัตถกรรมบายศรีสู่ขวัญจากกล้วยตานีในจังหวัดราชบุรีมาพัฒนาใหม่โดยเปลี่ยนวัสดุที่ถุกมองว่าเป็นขยะทางการเกษตรอย่าง "กาบกล้วยตานี" ให้กลายเป็นวัสดุแฟชั่นระดับพรีเมียม

- **กระบวนการสร้างสรรค์:** ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาแก้ไขข้อจำกัดทางกายภาพของวัสดุธรรมชาติ ผ่านการอบไล่ความชื้นและใช้เทคนิคการเคลือบผิวด้วยยางพาราเพื่อให้กาบกล้วยมีความยืดหยุ่น ทนทานต่อเชื้อรา และมีผิวสัมผัสคล้ายหนังแท้ แต่ยังคงรักษาลวดลายเส้นใยที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุพื้นถิ่นผ่านนวัตกรรมวัสดุ

2. กรณีศึกษาแบรนด์ “โกม ล้านนา” (GHOM LANNA)

โกม ล้านนา แบรนด์เครื่องประดับร่วมสมัยที่นำมารศกัฒนธรรมด้านงานพุทธศิลป์อย่าง "โคมล้านนา" สกุลช่างลำปาง มาพัฒนาสู่เครื่องประดับขนาดเล็ก โดยการนำทักษะการตัดและประกอบโครงสร้างไม้ไผ่ที่เคยใช้ในงานเทศกาลทางศาสนา มาตีความใหม่ให้กลายเป็นงานศิลปะบนร่างกายที่สะท้อนสุนทริยภาพแห่งเส้นสาย

- **กระบวนการสร้างสรรค์:** ใช้กระบวนการตีความอัตลักษณ์และลวดทอนรูปทรงโคมขนาดใหญ่สู่โครงสร้างเรขาคณิตจิ๋วที่สอดคล้องกับการใช้งานเป็นเครื่องประดับ โดยคัดสรรวัสดุท้องถิ่นอย่างไม้ไผ่ ที่มีความนิยมในการใช้งานของทางภาคเหนือ นำมาผ่านเทคนิคการตัดโค้งด้วยความร้อนร่วมกับทักษะเชิงช่างที่ประณีตในการประกอบร่วมกับวัสดุโลหะเพื่อเพิ่มความแข็งแรงและภาพลักษณ์ที่ทันสมัย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนสถานะวัสดุธรรมชาติจากงานหัตถกรรมพื้นบ้านสู่เครื่องประดับเชิงวัฒนธรรม ที่สร้างมูลค่าเพิ่มและสืบสานมรดกวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาให้คงอยู่ในบริบทสังคมร่วมสมัยได้

3. กรณีศึกษาแบรนด์ “PATAPAIN”

แบรนด์ PATAPAIN นำเสนอมิติใหม่ของงานหัตถกรรมจักสานผ่านการสื่อสารความงามเชิงเปรียบเทียบระหว่างวัสดุธรรมชาติและวัสดุสมัยใหม่

- **กระบวนการสร้างสรรค์:** ใช้วิธีการผสมผสานวัสดุ โดยการนำงานจักสานไม้ไผ่ที่มีความละเอียดอ่อนไปประกอบเข้ากับวัสดุที่มีรูปลักษณะทางอุตสาหกรรม เช่น เรซินใส สเตนเลส หรือโลหะชุบ ด้วยรูปแบบงานที่ใช้ในการตกแต่งภายในการจับคู่วัสดุที่แตกต่างกันนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มความแข็งแรงให้กับโครงสร้างชิ้นงาน แต่ยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดูทันสมัยและเป็นสากล ทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตคนเมืองได้ง่ายขึ้น

4. กรณีศึกษาแบรนด์ “VASSANA”

VASSANA มุ่งเน้นการนำมรดกวัฒนธรรมด้านลวดลายและเทคนิคการจักสานใยพืชพื้นบ้านมานำเสนอผ่านมุมมองเชิงศิลปะร่วมสมัย

- **กระบวนการสร้างสรรค์:** ใช้กระบวนการการลดทอนรูปทรง โดยการนำลายจักสานดั้งเดิมมาแยกองค์ประกอบแล้วจัดวางจังหวะใหม่ในรูปแบบเรขาคณิตที่เรียบง่ายเน้นการจัดวางองค์ประกอบในมิติใหม่ ทำให้ผลิตภัณฑ์มีลักษณะเป็นงานประติมากรรมที่ร่วมสมัยมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างเอกลักษณ์โดยใช้ลายเส้นของวัสดุเป็นตัวนำในการออกแบบ

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบกรณีศึกษาการนำมรดกวัฒนธรรมมาประยุกต์ในผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย

กรณีศึกษา	กลยุทธ์หลัก	ผลลัพธ์เชิงการออกแบบ
ตานีสยาม	นวัตกรรมวัสดุ	วัสดุธรรมชาติที่มีคุณสมบัติคล้ายหนัง
GHOM LANNA	ผสานเทคนิคเครื่องประดับ	งานจักสานขนาดเล็กที่ให้ความรู้สึกหรูหรา
PATAPAIN	การผสมผสานวัสดุ	งานหัตถกรรมที่ดูร่วมสมัยและแข็งแรง
VASSANA	ลดทอนรูปทรงเชิงโครงสร้าง	งานออกแบบที่เน้นสุนทรียะลายเส้น

จากการศึกษาตัวอย่างการประยุกต์ใช้มรดกวัฒนธรรมในผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย พบว่าแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ได้ในตลาดสากลคือ การปรับลดทอนรูปทรงให้เรียบง่าย การผสมวัสดุสมัยใหม่ที่มีความคงทน ผสานกับการสร้างมูลค่าด้วยเทคนิคการทำเครื่องประดับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของผู้วิจัยที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการใช้ชีวิตในบริบทปัจจุบัน

2.4 เศรษฐกิจสร้างสรรค์

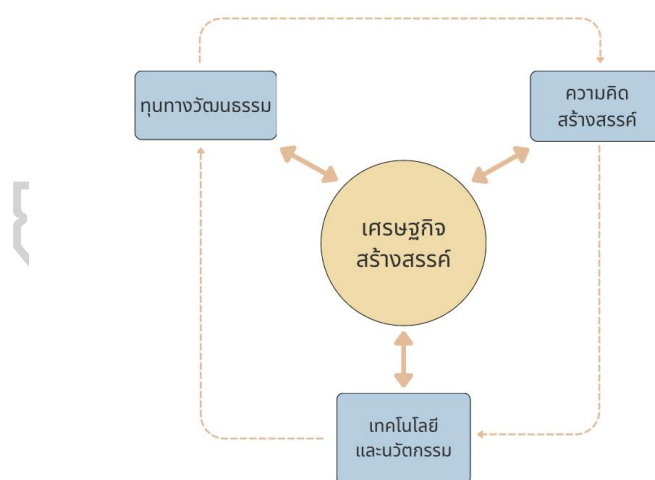
2.4.1 ความสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) (2561) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ว่าเป็นแนวคิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่เน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ โดยอาศัยองค์ความรู้ ทรัพย์สินทางปัญญา และการศึกษาวิจัยที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สังคม เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อพัฒนาธุรกิจในรูปแบบใหม่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันไป เศรษฐกิจสร้างสรรค์เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น การส่งเสริมความรู้ของสังคม และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและตอบโจทย์ตลาดทั้งในและต่างประเทศ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือการนำวัฒนธรรมและประเพณี

ไทยมาผสมผสานกับสื่อบันเทิง เช่น ละครบุพเพสันนิวาส ที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในหลายภาคส่วน ในบริบทของประเทศไทยรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง โดยได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) และต่อเนื่องในยุคประเทศไทย 4.0 รวมถึงการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy Agency: CEA) เพื่อสนับสนุนและขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับประเทศ

เช่นเดียวกับกับ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2561) ที่กล่าวว่า แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลและยุค 4.0 ที่การแข่งขันทางเศรษฐกิจต้องอาศัยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นการผสมผสานระหว่างทุนทางปัญญา ทรัพยากรทางปัญญา และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์

องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ องค์ความรู้ ทรัพยากรทางปัญญา และเทคโนโลยี ซึ่งทั้งหมดนี้ถูกนำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่สร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์และคุณค่าทางสังคม

ภาพที่ 12 แผนภาพองค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์
(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยน 'ทุนวัฒนธรรม' จากภูมิปัญญา ก้านใบมะพร้าวให้กลายเป็น 'ทุนทางเศรษฐกิจ' โดยผู้วิจัยใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการตีความมรดกท้องถิ่นใหม่ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกในรูปแบบเครื่องประดับที่มีมูลค่าสูง ตอบโจทย์ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้บนพื้นฐานของอัตลักษณ์และความยั่งยืน

2.4.2 การออกแบบในเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ "การออกแบบ" ทำหน้าที่เป็นตัวกลางสำคัญในการเปลี่ยนผ่านทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจ ไม่ได้เป็นเพียงการสร้างความสะดวกสบายให้กับผลิตภัณฑ์เท่านั้น แต่ถือเป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่ม และการสร้างความแตกต่าง โดยการนำทุนทางวัฒนธรรมมาผนวกกับความคิดสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดร่วมสมัย

1. การออกแบบในฐานะตัวขับเคลื่อนมูลค่า

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (2561) ระบุว่า การออกแบบเป็นกระบวนการสำคัญในการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นทรัพย์สินทางปัญญา โดยการใช้ความคิดสร้างสรรค์เข้ามาแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาหน้าที่ใช้สอยและสุนทรียภาพ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์สามารถแข่งขันได้ในระดับสากล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ยุทธนา กาญจนภาสกร (2562) ที่อธิบายว่าการออกแบบในเศรษฐกิจสร้างสรรค์คือกระบวนการตีความใหม่ เพื่อให้มรดกทางปัญญาดั้งเดิมมีรูปลักษณ์และคุณค่าที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบัน

2. การสร้างมูลค่าผ่านการเล่าเรื่องและการสร้างแบรนด์

การออกแบบในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังครอบคลุมถึงการสื่อสารคุณค่าผ่านเรื่องราว โดย อัจฉนา ธราพร (2562) ชี้ให้เห็นว่าการออกแบบที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์และที่มาของวัสดุหรือเทคนิคเชิงช่างได้อย่างน่าสนใจ เพื่อสร้างความผูกพันทางอารมณ์ระหว่างผู้บริโภคกับผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับในราคาที่สูงขึ้นในฐานะสินค้าเชิงคุณค่า

3. การออกแบบเพื่อความยั่งยืน

ในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์สมัยใหม่ การออกแบบยังให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการใช้วัสดุเหลือใช้หรือวัสดุในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ใหม่ผ่านกระบวนการออกแบบเพื่อเพิ่มมูลค่า ซึ่งเป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนเจ้าของภูมิปัญญา

ดังนั้น การออกแบบในเศรษฐกิจสร้างสรรค์สำหรับงานวิจัยนี้จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างต้นทุนทางวัฒนธรรมกับกลุ่มผู้บริโภคใหม่ ผู้วิจัยมุ่งใช้การออกแบบเป็นกลไกในการลดทอนรูปทรงให้เรียบง่ายและการเพิ่มประโยชน์ใช้สอยในรูปแบบเครื่องประดับ เพื่อเปลี่ยนสถานะของวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรสู่ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมร่วมสมัยที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2.5 หลักการออกแบบ

2.5.1 เครื่องประดับร่วมสมัย

เครื่องประดับร่วมสมัย หรือ Contemporary Jewelry ในนิยามของ Sadler (2023) ที่ระบุไว้ในวารสาร JewelryLab (2024) ว่าเป็นการนำศิลปะมาสร้างสรรค์ในรูปแบบที่สามารถสวมใส่ได้ โดยไม่ได้ยึดติดกับรูปแบบเครื่องประดับทั่วไปที่เน้นเพียงความสวยงามหรือเพื่อแสดงฐานะ แต่เป้าหมายหลักคือการสื่อสารความคิดของผู้ออกแบบผ่านชิ้นงาน โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าของไอเดียมากกว่ามูลค่าของวัสดุ

จากแนวคิดของ Skinner (2016) สามารถสรุปหัวใจสำคัญของเครื่องประดับร่วมสมัย ได้เป็น 4 ด้านหลัก ดังนี้

1) เน้นคุณค่าที่แนวคิด โดย Metcalf ได้ระบุไว้ในวารสาร Skinner (2016) ว่าจุดเด่นที่สุดคือการใช้เครื่องประดับเป็นสื่อกลางในการเล่าเรื่องหรือแสดงจุดยืนบางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัฒนธรรม สังคม หรือตัวตนของผู้ออกแบบ ทำให้ชิ้นงานมีความลึกซึ้งมากกว่าแค่ของประดับตกแต่ง

2) ความหลากหลายของวัสดุ Pagan (2014) ได้กล่าวว่าเครื่องประดับร่วมสมัย ทำลายข้อจำกัดเดิม ๆ ที่ต้องใช้ทองหรือเพชร โดยหันมาใช้วัสดุทางเลือก เช่น พลาสติก ยาง ไม้ หรือวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ก้านมะพร้าว มาผ่านกระบวนการออกแบบที่ประณีต เพื่อพิสูจน์ว่าวัสดุทุกชนิดสามารถสร้างความงามและความหรูหราได้หากมีความคิดสร้างสรรค์ที่ดีพอ

3) ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มักเป็นการทำงานในลักษณะศิลปะเฉพาะบุคคล หรือชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นงานที่ทำขึ้นเพียงชิ้นเดียวหรือผลิตจำนวนจำกัด เพื่อเน้นคุณค่าทางศิลปะที่จับต้องได้จริง ไม่ใช่สินค้าที่ผลิตซ้ำจำนวนมากในระบบอุตสาหกรรม

4) ประติมากรรมที่สวมใส่ได้ เป็นการผสมผสานสุนทรียศาสตร์เชิงนามธรรมเข้ากับหลักสรีรศาสตร์ โดยชิ้นงานไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความแปลกใหม่ของรูปทรงเท่านั้น แต่ยังผ่านการคำนวณด้านน้ำหนักและการจัดวางองค์ประกอบให้สัมพันธ์กับร่างกายมนุษย์อย่างเหมาะสม

ในบริบทของประเทศไทยที่มีวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่หลากหลายจึงทำให้แนวคิดการออกแบบเครื่องประดับร่วมสมัยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมร่วมกับวัสดุทางเลือก โดยนักวิชาการได้เสนอกรอบแนวคิดที่สอดคล้องกับงานออกแบบร่วมสมัยไว้ใน 3 มิติสำคัญ ได้แก่

1) การสื่อสารคุณค่าเชิงแนวคิดแทนมูลค่าทางวัตถุ โดย อรุณา วิชัยกุล (2560) อธิบายว่า เครื่องประดับร่วมสมัยคือการก้าวข้ามขอบเขตเดิมที่เน้นการแสดงฐานะทางสังคมไปสู่การเป็นสื่อกลางสะท้อนความคิดและความรู้สึกของผู้ออกแบบ จุดเด่นจึงไม่ได้อยู่ที่มูลค่าของวัสดุ แต่เป็นการสร้างความหมายใหม่ให้กับวัตถุผ่านกระบวนการคิดและทักษะฝีมือที่ประณีต เพื่อเปลี่ยนวัสดุทั่วไปให้กลายเป็นงานศิลปะที่มีคุณค่าเชิงแนวคิด

2) การตีความมรดกวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นใหม่ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากภูมิปัญญา วรรณวิภา สุเนตต์ตา (2562) เสนอว่ากระบวนการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาต้องไม่ใช่เพียง การคัดลอกรูปแบบเดิม แต่คือการตีความและสร้างสรรค์ใหม่ เพื่อให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความเป็นสากล ในเชิงรูปทรง แต่ยังคงไว้ซึ่งแก่นแท้ของอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วินิตา คงประดิษฐ์ (2561) ที่กล่าวว่าการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาสู่ผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ จำเป็นต้อง อาศัยการปรับเปลี่ยนบทบาทและหน้าที่ใช้สอย เพื่อให้งานหัตถกรรมดั้งเดิมสามารถสอดแทรกอยู่ใน วิถีชีวิตปัจจุบันได้อย่างกลมกลืน

3) การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ด้วยวัสดุผสมผสาน การใช้วัสดุผสมผสานเป็นเครื่องมือ สำคัญที่ช่วยยกระดับงานออกแบบร่วมสมัย โดยนักวิชาการทั้ง 3 ท่านเห็นพ้องว่าการนำวัสดุที่มีความ แตกต่างกันมาจัดวางร่วมกัน เช่น การนำวัสดุธรรมชาติที่มีพื้นผิวเป็นเอกลักษณ์มาผสมผสานกับวัสดุ สมัยใหม่ จะช่วยสร้างมิติทางสุนทรียภาพ ทำให้ภาพลักษณ์ของวัสดุพื้นบ้านมีความร่วมสมัยและมี มูลค่าเพิ่มขึ้น

โดยสรุป แนวคิดเครื่องประดับร่วมสมัยเป็นการเปลี่ยนบทบาทของเครื่องประดับจาก วัตถุที่เน้นความสวยงามหรือมูลค่าทางวัตถุ ไปสู่การเป็นสื่อกลางในการสื่อสารความคิด อัตลักษณ์ และเรื่องราวทางวัฒนธรรมของผู้ออกแบบ ชิ้นงานจึงให้ความสำคัญกับคุณค่าเชิงแนวคิดมากกว่า ราคาของวัสดุ พร้อมเปิดรับการใช้วัสดุทางเลือกและการผสมผสานเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อสร้างมิติทาง สุนทรียภาพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัย แนวคิดดังกล่าวเป็นกรอบสำคัญที่ช่วยให้การออกแบบ เครื่องประดับสามารถเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมเข้ากับการสร้างสรรค์เชิงศิลปะและการใช้สอย ในชีวิตประจำวันได้อย่างกลมกลืน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของงานวิจัยนี้ในการพัฒนาเครื่องประดับ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีคุณค่าทั้งในเชิงวัฒนธรรมและเชิงสร้างสรรค์ร่วมสมัย

2.5.2 ความหมายและบทบาทของของที่ระลึกในวัฒนธรรมท้องถิ่น

ของที่ระลึก คือวัตถุหรือผลิตภัณฑ์ที่นักท่องเที่ยวเลือกซื้อเพื่อเก็บไว้เป็นสัญลักษณ์ แทนความทรงจำจากการเดินทาง หรือมอบให้ผู้อื่นเพื่อแบ่งปันประสบการณ์และสถานที่ที่ไปเยือน โดย Gordon (1986) ได้อธิบายถึงการออกแบบของที่ระลึกว่าเป็นกระบวนการซึ่งต้องคำนึงถึงมากกว่า ความสวยงามหรือการใช้งานด้วย ยังต้องพิจารณาถึงคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ อารมณ์ และการถ่ายทอด เรื่องราวของสถานที่นั้น ๆ ด้วย ของที่ระลึกจึงไม่ใช่เพียงของใช้หรือของตกแต่งทั่วไป แต่ยังสะท้อน คุณค่าทางจิตใจที่เชื่อมโยงกับความรู้สึก ความทรงจำ และประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ซื้อ

พงษ์ศักดิ์ กรรณเลิศ (2559) กล่าวว่าของที่ระลึกสามารถเป็นเครื่องเชื่อมโยงเชิง วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิมล เลหาไพโรจน์ (2563) ที่กล่าวว่าในบริบท

ของวัฒนธรรมท้องถิ่นของไทย ของที่ระลึกมีบทบาทสำคัญในการรักษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาพื้นบ้าน รวมถึงเป็นตัวแทนของความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมดั้งเดิม นอกจากคุณค่าทางจิตใจแล้ว ชนิดา มะโนคำ (2562) ยังได้ขยายความถึงคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจว่า ของที่ระลึกคือกลไกสำคัญในการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน ตามแนวคิดการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น

ประเภทของของที่ระลึก

ในการจำแนกประเภทของที่ระลึกเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความคาดหวังของผู้บริโภคนั้น Beverly Gordon (1986) ได้แบ่งลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับประสบการณ์การเดินทางออกเป็น 5 ประเภทหลัก ได้แก่

1. ภาพจำลอง (Pictorial Images) : เช่น โปสการ์ด หรือภาพถ่ายที่บันทึกภาพสถานที่นั้น ๆ ไว้อย่างชัดเจน
2. เศษเสี้ยวของสถานที่ (Piece-of-the-Rock) : เป็นวัตถุที่หยิบฉวยมาจากธรรมชาติหรือสถานที่นั้นจริง ๆ เช่น เปลือกหอย ก้อนหิน หรือวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น
3. สัญลักษณ์ย่อ (Symbolic Shorthand) : วัตถุที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของสถานที่นั้น ๆ เช่น หอไอเฟลจำลอง หรือสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอัตลักษณ์เฉพาะ (ช้อนที่ระลึก พวงกุญแจ)
4. เครื่องหมายระบุสถานที่ (Markers) : วัตถุที่ไม่มีความหมายในตัวเองหากปราศจากข้อความระบุชื่อสถานที่ เช่น เสื้อยืดที่สกรีนชื่อจังหวัด หรือของใช้ทั่วไปที่ประทับตราแหล่งท่องเที่ยว
5. ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (Local Product) : ของที่ระลึกที่เป็นผลผลิตจากการใช้ทักษะเชิงช่างหรือวัสดุที่มีเฉพาะในท้องถิ่นนั้น ๆ

นอกจากนี้ อภาพร ทองอ่อน (2563) ยังได้ระบุถึงองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ที่ส่งผลต่อคุณค่าของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกในบริบทสังคมไทยไว้อย่างน่าสนใจ ได้แก่

- การสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ : ของที่ระลึกควรแสดงถึงเอกลักษณ์ของสถานที่ เช่น วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ หรือภูมิปัญญาพื้นถิ่น การเลือกใช้วัสดุในท้องถิ่น เทคนิคหัตถกรรม หรือสัญลักษณ์เฉพาะถิ่น ล้วนสามารถสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้ของที่ระลึกแตกต่างจากสินค้าทั่วไป

- ความเชื่อมโยงทางอารมณ์ : ของที่ระลึกที่ดีควรปลุกเร้าอารมณ์หรือความทรงจำ เช่น ความอบอุ่นจากการเดินทาง ความสุขระหว่างครอบครัว หรือความผูกพันกับท้องถิ่น ผ่านกลิ่น สี รูปทรง หรือแม้แต่เสียงและเนื้อสัมผัส นักออกแบบสามารถใช้ Emotional Design เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างผู้ใช้กับผลิตภัณฑ์

- ประโยชน์การใช้งานร่วมสมัย : นอกจากความงามและสัญลักษณ์ ของที่ระลึกยังคงควรตอบสนองการใช้งานในชีวิตประจำวัน เช่น เป็นของตกแต่ง ของใช้ หรือเครื่องประดับ การออกแบบควรคำนึงถึงความยั่งยืน ความทนทาน และความเหมาะสมกับไลฟ์สไตล์ของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน

จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปเป็นหลักการในการออกแบบของทีระลิกสำหรับงานวิจัยนี้ได้ว่า ของทีระลิกควรเป็นมากกว่าวัตถุทีระบุชื่อสถานที่ หากแต่ต้องเป็น “สื่อกลางทางวัฒนธรรม” ที่สามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ของพื้นที่ผ่านวัสดุ ทักษะเชิงช่าง และเรื่องราวท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญ ผ่านมิติการออกแบบ 3 ประการ ได้แก่ (1) การสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านการใช้วัสดุและภูมิปัญญาในพื้นที่ (2) การสร้างความเชื่อมโยงทางอารมณ์กับผู้ใช้ เพื่อให้ของทีระลิกเป็นสื่อแทนความทรงจำและประสบการณ์จากการเดินทาง และ (3) การตอบสนองต่อการใช้งานร่วมสมัย เพื่อให้ผลิตภัณฑ์สามารถอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคได้อย่างยั่งยืน

ซึ่งหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับกรณีศึกษาของ อัจฉนา ธราพร (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่าการออกแบบของทีระลิกในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้น ขึ้นอยู่กับการปรับเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมให้เข้าถึงง่ายและตอบโจทย์การใช้ชีวิตในปัจจุบัน การออกแบบจึงต้องสร้างสมดุลระหว่างการรักษาอัตลักษณ์และการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ เพื่อให้ของทีระลิกทำหน้าที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจได้อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำกรอบแนวคิดนี้มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องประดับในฐานะของทีระลิกจากหัตถกรรมท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม โดยมุ่งเน้นการหลอมรวมอัตลักษณ์ชุมชนเข้ากับงานออกแบบร่วมสมัย เพื่อให้ผลงานไม่เพียงทำหน้าที่เป็นของฝากทั่วไป แต่เป็นสื่อกลางทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ซึ่งส่งมอบคุณค่าทั้งในมิติเชิงสังคม เศรษฐกิจ และความผูกพันทางอารมณ์ของผู้คน

2.6 งานหัตถกรรมพื้นบ้านและวัสดุท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสงคราม

ด้วยลักษณะภูมิประเทศแบบระบบสามน้ำของจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเอื้อต่อการทำเกษตรกรรมและมีพืชเศรษฐกิจสำคัญคือมะพร้าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษางานหัตถกรรมที่ใช้วัสดุธรรมชาติจากมะพร้าวเป็นหลัก จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องควบคู่กับการลงพื้นที่สำรวจกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบการดำเนินงานหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่างานหัตถกรรมของจังหวัดมีลักษณะเด่นร่วมกันคือ การใช้ทรัพยากรจากระบบนิเวศท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า และสอดคล้องกับวิถีชีวิตริมน้ำ ทั้งในมิติของการดำรงชีพ การประกอบอาชีพ และการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น งานหัตถกรรมเหล่านี้มิได้เป็นเพียงเครื่องใช้หรือของตกแต่ง หากแต่ทำหน้าที่เป็น “ตัวแทนทางวัฒนธรรม” ที่สะท้อนภูมิปัญญา ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และรูปแบบการใช้ชีวิตของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลอง

จากการลงพื้นที่สำรวจกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบการดำเนินงานหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยพบว่ามีกรณีสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านรูปแบบงานที่หลากหลาย ได้แก่ งานจักสานจากใบมะพร้าว งานจักสานจากก้านใบมะพร้าว งานแกะสลักจากกะลามะพร้าว และงานย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) งานจักสานก้านใบมะพร้าว

งานหัตถกรรมที่ใช้วัสดุจากก้านใบมะพร้าวส่วนใหญ่ที่พบได้ทั่วไปคงเป็น ไม้กวาดทางมะพร้าวคือการใช้ก้านมะพร้าวแห้ง แต่ที่จังหวัดสมุทรสงครามนั้นมียุทธการนำเอาก้านทางมะพร้าวสดมาสานเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน จนในปัจจุบันสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่หลากหลายจนสามารถรวมกลุ่มของชาวบ้านเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มงานจักสาน หลายแห่งก่อตั้งขึ้นภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น เช่น กลุ่มจักสานบ้านท่าคา อำเภอบางคนที และกลุ่มจักสานก้านมะพร้าวบางช้าง อำเภอมัมพวา ซึ่งต่างมีจุดร่วมในการใช้วัสดุธรรมชาติภายในพื้นที่อย่างก้านใบมะพร้าว

โดยวิสาหกิจชุมชนจักสานบ้านท่าคาเป็นกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวมากที่สุด ด้วยประเภทของผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายทั้งเครื่องใช้ในครัว ของตกแต่งบ้าน เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ จากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มได้กล่าวว่า “งานจักสานก้านใบมะพร้าวได้สืบทอดมาบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นส่งต่อวิธีการสาน ที่ต้องใช้ก้านใบมะพร้าวอ่อนสด ๆ นำมาเหลาให้เกลี้ยง แล้วนำมาสานขัดเป็นรูปทรงกลมในขั้นแรก แล้วค่อยขึ้นรูปเป็นตะกร้า ฝาชี และต้องทำให้เร็วที่สุดก่อนที่ก้านใบจะแห้งแล้วจะแข็งหักเสียก่อน ไม่ควรชุบหรือพรมน้ำที่ก้านใบ เพราะจะทำให้ก้านกระด้างและหักง่ายกว่าเดิมแบบนี้ต้องใช้ความชำนาญอย่างมาก ถึงจะทำให้ได้ออกมาเป็นรูปร่างที่สวยงาม เมื่อสานเสร็จก็จะตากให้แห้ง 2-3 วัน และต้องทาด้วยน้ำมันวานิชใสเพื่อไม่ให้ขึ้นรา แล้วงานจะอยู่ทนใช้ได้ไปเป็น 10 ปี 20 ปี แต่เดิมก็อาศัยช่วงเวลาว่างจากการทำสวนมาทำใช้กันในบ้าน จนเริ่มมีโครงการ “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นมา มีผลิตภัณฑ์ ฝาชี เป็นผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่ม โดยก้านมะพร้าวที่ใช้ต้องซื้อจากสวนมะพร้าวที่ทำการโค่นต้นลงเพื่อจะได้ยอดอ่อนและใบอ่อน ก็ต้องรอว่าจะมีสวนไหนจะโค่นถึงจะไปซื้อเอามาทำได้ เลยไม่ค่อยมีก้านไว้ทำงานมากเท่าไรที่เห็นมีผลิตภัณฑ์หลายอย่างก็เพราะมีหน่วยงานเข้ามาช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่บ้าง ทั้งกระเป๋ามวก ก่อ่งทิชชู โคมไฟ นาฬิกา เขาก็มาช่วยคิดให้ แล้วก็มียุทธการค้ากับแป้นต่างหูเขาก็ทำไว้ให้ใช้เวลาขาย”

ภาพที่ 13 ผลิตภัณฑ์จักสานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานท่าคา

(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

ภาพที่ 14 เครื่องประดับจากก้านใบมะพร้าว

(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

ผู้นำกลุ่มยังกล่าวต่ออีกว่า “พอช่วงโควิดขายของไม่ค่อยได้ คนในกลุ่มก็เลยออกไปทำอย่างอื่นกันหมด ตอนนี้เหลือแค่ 2 คน หน่วยงานก็ยังติดต่อไปให้สอนกลุ่มสนใจอยู่ ก็ยังมีนักเรียนนักศึกษาขอเรียนเอาไปทำรายงาน แต่ก็ไม่มีคนทำต่อจริง ๆ จัง ๆ วัสดุมันหายากด้วย วิธีทำก็ต้องใช้ความชำนาญเลยหาคนที่จะมานั่งเรียนนั่งทำยาก”

ภาพที่ 15 ลงพื้นที่สัมภาษณ์และเรียนรู้เทคนิคจักสาน

(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

ภาพที่ 16 ผลิตภัณฑ์จักสานจากการเรียนรู้

(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

จากบทสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่ากระบวนการผลิตของวิสาหกิจชุมชนจักสานบ้านท่าศาลาส่วนใหญ่ยังคงอาศัยทักษะเชิงช่างที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการสนับสนุนจากภาครัฐทำให้เกิดความต้องการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ผลลัพธ์คือสินค้าชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มแม่บ้าน อีกทั้งยังส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยน เรียนรู้ และช่วยเหลือกัน ดังนั้นบทบาทของวิสาหกิจชุมชนนี้จึงไม่จำกัดเพียงด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าในเชิงสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวอย่างของชุมชนที่ใช้ต้นทุนจากมรดกวัฒนธรรมอย่างชัดเจน แต่ด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้งานจักสานก้านใบมะพร้าวมีความเสี่ยงที่จะสูญหายเนื่องจากผู้สืบทอดน้อยลง และช่วงรุ่นเก่าเริ่มสูงอายุ การผลิตใช้เวลานานและรายได้ไม่สูงพอ ทำให้ไม่คุ้มค่าแรง งานจักสานก้านใบมะพร้าวจึงมีความเสี่ยงต่อการลดบทบาทลงในอนาคต หากไม่มีการพัฒนาแนวทางใหม่ในการเพิ่มมูลค่าให้สอดคล้องกับบริบทร่วมสมัย

2) จักสานใบมะพร้าว

นอกจากงานจักสานก้านใบมะพร้าวแล้ว จังหวัดสมุทรสงครามยังมีงานจักสานใบมะพร้าว ซึ่งเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวสวน โดยใช้ใบมะพร้าวสดที่มีลักษณะอ่อนช้อย ยืดหยุ่น และสามารถตัดโค้งขึ้นรูปได้ง่าย นำมาประดิษฐ์เป็นของใช้ ของเล่น และของตกแต่งบ้านในชีวิตประจำวันหลากหลายรูปแบบ เช่น หมวก ตะกร้า กระเป๋า กระถาง ชะลอม พัด รวมถึงของเล่นพื้นบ้านในรูปทรงสัตว์ต่าง ๆ เช่น กุ้ง ปู ปลา ลูกตะกร้อ และดอกไม้ ตลอดจนซุ้มประตูสำหรับตกแต่งงานมงคล ซึ่งล้วนสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ ศิลปะพื้นบ้าน และวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของชุมชน

จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่า “วิสาหกิจชุมชนบ้านริมคลองโฮมสเตย์” ตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม เป็นกลุ่มที่เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาหัตถกรรมจักสานใบมะพร้าวและได้นำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์ควบคู่กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กิจกรรมจักสานใบมะพร้าวจึงไม่ได้เป็นเพียงการผลิตสินค้าเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกิจกรรมเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง ส่งผลให้งานจักสานใบมะพร้าวกลายเป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาพักในพื้นที่ และยังถูกนำไปสาธิตในงานเทศกาลประจำจังหวัดต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่และสังคมวงกว้าง

อย่างไรก็ตาม งานจักสานใบมะพร้าวมีข้อจำกัดด้านอายุการใช้งาน เนื่องจากเป็นวัสดุจากใบสด เมื่อเวลาผ่านไปใบจะเหี่ยวแห้ง สีสั่นลดความสดใส และรูปทรงเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพอากาศและการใช้งาน ส่งผลให้ความคงทนของผลิตภัณฑ์อยู่ในระยะสั้นเมื่อเปรียบเทียบกับงานจักสานก้านใบมะพร้าวซึ่งมีความแข็งแรงและทนทานมากกว่าในระยะยาว ข้อจำกัดดังกล่าวจึงทำให้งานจักสานใบมะพร้าวเหมาะสมกับการเป็นผลิตภัณฑ์เชิงกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมมากกว่าการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใช้งานระยะยาวหรือเชิงพาณิชย์ในรูปแบบถาวร

ภาพที่ 17 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จักสานใบมะพร้าว

(ที่มา : <https://www.facebook.com/CaksanTagMaprgawAmphawa/>)

ภาพที่ 18 ผู้นำวิสาหกิจชุมชนบ้านสวนริมคลองกำลังสาธิตการสานใบมะพร้าว
(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

3) กะลาขอ

กีกก้อง เสือดี (2561) นักวิชาการท้องถิ่นได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกะลาขอไว้ว่าในอดีตนั้นนักดนตรีเมืองแม่กลองเป็นช่างฝีมือทำเครื่องดนตรีใช้เองเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช่ช่างในระบบอุตสาหกรรม นักดนตรีเมืองแม่กลองนั้นมีฝีมือ มีความรู้และความสามารถ อีกทั้งยังมีทรัพยากรในท้องถิ่นที่เอื้อต่อการสร้างเครื่องดนตรีมากทั้งไม้ชนิดต่าง ๆ ไม้ไผ่ และ ที่ขึ้นชื่อมากที่สุดก็คือ มะพร้าว พันธุ์พิเศษที่เรียกว่า "มะพร้าวขอ" ซึ่งกะลาของมะพร้าวขอนั้นเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างซอสามสาย (เครื่องดนตรีในพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่๒)และซอฮู้

มะพร้าวขอ มีลักษณะคล้ายกับมะพร้าวทั่ว ๆ ไป แต่กะลาของมะพร้าวขอจะมีลักษณะพิเศษเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม มีพู ๓ พู อยู่ตรงข้าม กับตากะลาซึ่งเกิดจากเส้นสาแทรก มะพร้าวขอพันธุ์ดีส่วนมากพบที่อำเภอบางคนทีและอำเภอมัทพวา มะพร้าวขอแบ่งย่อยได้ ๒ สายพันธุ์ตามขนาดของกะลา มะพร้าวขอขนาดเล็กนิยมนำไปทำซอสามสาย ส่วนขนาดใหญ่ใช้ทำ ผู้ที่แสวงหากะลาขอจะประเมินความงามของกะลาขอด้วยลักษณะของปุมพู ลักษณะที่ดีที่สุดเรียกว่า "มวยพราหมณ์" มีพูหนึ่งซึ่งอยู่ตรงกลางจะโป่งมากกว่าพูอื่น ๆ ลักษณะคล้ายมวยผม อีกลักษณะหนึ่งคือ "เสียวข้าง" หรือ "พญาขอ" มีพูปุดนูนเท่า ๆ กัน ในอดีตจะนำไปถวายพระมหากษัตริย์ แต่ปัจจุบันเป็นของหายากเช่นกัน มักอยู่ในแควดวงของนักสะสมนอกจากลักษณะของกะลาที่ดีแล้ว ลวดลายแกะสลักบนกะลาขอที่วิจิตรก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ซอลูกนั้นงดงาม อีกทั้งการให้ช่องไฟหรือร่องเสียงบนลายสลักก็มีผลต่อเสียงของลายสลักที่มีผลกับเสียงซอนั้นด้วย ลวดลายที่นิยมแกะสลัก มีอยู่ 2 แบบ คือ ลายพุดตานหรือเครื่องเถา เป็นลายไม้เลื้อย กิ่งก้าน และดอกไม้อาจสลับกับสัตว์ในจินตนาการ หรือช่างอาจผูกลายเป็นปริศนาธรรมก็ได้ ลายอีกประเภทหนึ่งคือลายตัวละครหรือเทพในศาสนาพราหมณ์ฮินดู ด้านข้าง ปูพื้นด้วยลายไทยแบบต่าง ๆ ลายลักษณะนี้นิยมทำแบบลายเดี่ยวคือ ตัวละครหรือเทพตัวเดียว และลายคู่คือ มีตัวละครหรือเทพสองตัว ตัวละครก็มักมาจากวรรณกรรมรามเกียรติ์เสียเป็นส่วนใหญ่ ในปัจจุบันมีช่างแกะสลักกะลาขอในเมืองแม่กลองอยู่หลายสำนัก ซึ่งล้วนแล้วแต่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ได้แก่ ครูสมพร เกตุแก้ว หรือที่รู้จักกันในนาม "พญาขอ"

ภาพที่ 19 ตัวอย่างลวดลายแกะสลักบนกะลาขอ
(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

4) ผ้าย้อมสีธรรมชาติ

ข้อมูลที่ถูกรวบรวมโดยมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ (2545) กล่าวถึงการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติในตำบลเขายี่สารไว้ว่ามีกลุ่มชุมชนชื่อว่า กลุ่มบ้านเปลือกไม้ อำเภออัมพวา ที่รวมตัวกันเพื่อนำความรู้ดั้งเดิมด้านการย้อมแห อวน ของชาวประมงในอดีต มาพัฒนาเป็นงานหัตถกรรมผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติ โดยใช้วัตถุดิบจากป่าชายเลน เช่น เปลือกต้นตะบูน โกงกาง โปรงแดง และผลมะเกลือ ผ่านกระบวนการเคี่ยวน้ำย้อมนานหลายชั่วโมงจนได้น้ำปะเตา ซึ่งให้โทนสีน้ำตาลแดงเข้ม ซึ่งในปัจจุบันด้วยข้อจำกัดในการเข้าถึงวัตถุดิบและแรงงาน กลุ่มจึงปรับสูตรโดยใช้เพียงเปลือกตะบูน ร่วมกับใบหูกวาง ซึ่งเป็นพืชที่ปลูกในพื้นที่สาธารณะทั่วไป ให้สีเหลืองที่เมื่อรวมกับสารช่วยติดสีจะได้เป็นสีเขียวอมเหลือง ถือเป็นนวัตกรรมจากธรรมชาติที่สร้างความน่าสนใจทางสายตาและมีเรื่องราวรองรับอยู่เบื้องหลัง

จากการสำรวจพบว่าอีกพื้นที่หนึ่งของจังหวัด กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสวนนอก ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที ได้นำวัสดุเหลือใช้จากกระบวนการผลิตน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นอย่าง เปลือกผลมะพร้าว มาใช้ในการย้อมผ้าธรรมชาติโดยทดลองร่วมกับวัตถุดิบในสวน เช่น ใบลิ้นจี่ และใบมะม่วง ได้เป็นผ้าย้อมสีธรรมชาติในเฉดต่าง ๆ อาทิ สีน้ำตาลอ่อนอมส้มจากเปลือกมะพร้าว สีน้ำตาลอ่อนอมชมพูจากใบลิ้นจี่ และสีเขียวหรือเหลืองจากใบมะม่วง วัตถุดิบทั้งหมดนี้ไม่เพียงมีความปลอดภัยต่อผู้ใช้ แต่ยังสะท้อนถึงวิถีเกษตรกรรมและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้ง

กลุ่มทั้งสองยังเปิดพื้นที่การเรียนรู้ในรูปแบบของกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจได้ทดลองย้อมผ้าด้วยตนเอง ถือเป็น การถ่ายทอดองค์ความรู้ และสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 20 ตัวอย่างสีฝ้ามดย้อมจากน้ำปะเตาสีดั้งเดิมและสีปัจจุบัน
(ที่มา: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2545)

ภาพที่ 21 ตัวอย่างฝ้ามดย้อมจากน้ำเปลือกมะพร้าว
(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

2.6.1 การเปรียบเทียบกับงานหัตถกรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม

จากการรวบรวมข้อมูลงานหัตถกรรมจากวัฒนธรรมชาติในท้องถิ่นโดยเฉพาะมะพร้าว ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัด พบว่าส่วนต่าง ๆ ของมะพร้าวถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างครบถ้วน ตั้งแต่ใบ ทาง ก้านใบ และกะลา สะท้อนแนวคิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน งานจักสานจากใบมะพร้าวและก้านใบมะพร้าวแสดงถึงทักษะเชิงช่างและความเข้าใจธรรมชาติของวัสดุ ขณะที่งานแกะสลักจากกะลามะพร้าวสะท้อนความประณีตและสุนทรียภาพของชุมชน ส่วนงานย้อมผ้าจากสีธรรมชาติสะท้อนความรู้ด้านพืชพื้นถิ่นและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ลักษณะร่วมของงานหัตถกรรมเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตริมน้ำของจังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งในด้านการดำรงชีพ การประกอบอาชีพ และการใช้ทรัพยากรในชีวิตประจำวัน

ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์และเปรียบเทียบศักยภาพของงานหัตถกรรมหลัก 4 ประเภท ได้แก่ งานจักสานใบมะพร้าว งานแกะสลักกะลาซอ งานย้อมผ้าสีธรรมชาติ และงานจักสาน ก้านใบมะพร้าว โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณาในด้านคุณสมบัติเด่นของวัสดุ ข้อจำกัดทางกายภาพ ที่ส่งผลต่อการใช้งาน และความเป็นไปได้ในการต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ ดังรายละเอียด ปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์และเปรียบเทียบคุณลักษณะของงานหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติ

งานหัตถกรรม	คุณสมบัติเด่นของวัสดุ	ข้อจำกัดทางกายภาพ	ศักยภาพในการพัฒนาเป็นเครื่องประดับ
งานจักสานใบมะพร้าว	มีความอ่อนนุ่ม ดัดโค้งได้ง่าย มีสีเขียวสด	ความคงทนต่ำ เมื่อวัสดุแห้ง ตัวจะเหี่ยวกรอบและเปลี่ยนสี	เหมาะสำหรับงานชั่วคราว หรือเน้นสีสันระยะสั้น
งานแกะสลักกะลาซอ	มีความแข็งแรงสูง พื้นผิวเงางามเป็นมันขลิบเมื่อขัดละเอียด	วัสดุหายาก (มะพร้าวซอ) มีรูปทรงกะลาที่คงที่ปรับเปลี่ยนยาก	มีราคาสูงและเฉพาะกลุ่ม เหมาะกับงานประณีตศิลป์
งานย้อมผ้าสีธรรมชาติ	ให้โทนสีที่อบอุ่น เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและผู้สวมใส่	เป็นงานในรูปแบบสิ่งทอ ไม่สามารถคงรูปทรง 3 มิติได้เอง	เหมาะสำหรับงานแฟชั่น แต่ขาดโครงสร้างที่มั่นคง
งานจักสานก้านใบมะพร้าว	มีความเป็นเส้นชัดเจน ยืดหยุ่นแต่แข็งแรง คงรูปทรงได้ดี	วัสดุมีปฏิกิริยาต่อความชื้นจึงเสี่ยงต่อเชื้อราหากจัดการความชื้นไม่ดี	สามารถสร้างโครงสร้างขึ้นรูปได้ น้ำหนักเบา

จากการศึกษาบริบทของงานหัตถกรรมพื้นบ้านและวัสดุท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยพบข้อสรุปที่สำคัญคือ "ก้านใบมะพร้าว" เป็นวัสดุที่มีความสอดคล้องกับทิศทางการออกแบบเครื่องประดับร่วมสมัยมากที่สุด ด้วยคุณสมบัติในการสร้างรูปทรงที่เกิดจากลายเส้น ซึ่งให้ความรู้สึกโปร่งเบาแต่มีความมั่นคงในเชิงโครงสร้าง อย่างไรก็ตาม ปัญหาด้านภาพลักษณ์ที่ยังติดอยู่กับรูปแบบของใช้ดั้งเดิม และข้อจำกัดเรื่องการระบายความชื้นหรือเชื้อรา ถือเป็นโจทย์สำคัญที่ผู้วิจัยต้องนำมาพิจารณา

ก้านใบมะพร้าวในบริบทนี้มีสถานะเป็นเพียงวัสดุพื้นถิ่นที่ยังไม่ได้รับการยกระดับสู่ตลาดสากลอย่างจริงจัง ผู้วิจัยจึงมองเห็น "โอกาส" ในการนำวัสดุที่มีความธรรมดาสามัญมาผ่านกระบวนการออกแบบ เพื่อสร้างความหมายใหม่ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดเครื่องประดับร่วมสมัยที่เน้นคุณค่าของความคิดสร้างสรรค์มากกว่ามูลค่าของวัสดุ และเป็นการช่วยสืบสานกลุ่มหัตถกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2.6.2 งานจักสานก้านใบมะพร้าว: วัสดุ เทคนิค และคุณค่าทางวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบงานหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติ และคัดเลือกก้านใบมะพร้าวให้เป็นวัสดุหลักในการดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและรวบรวมรายละเอียดเชิงลึกเกี่ยวกับงานจักสานก้านใบมะพร้าว โดยครอบคลุมทั้งในด้านคุณลักษณะทางกายภาพของวัสดุ กระบวนการเชิงช่าง และนัยสำคัญทางวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในแนวทางการออกแบบ ดังนี้

ด้านวัสดุ : คุณสมบัติของก้านใบมะพร้าว

วัสดุอย่างก้านมะพร้าวอ่อน ได้ถูกอธิบายโดย รัชนิ จิตตวานิช (2532) ไว้ว่าเป็นส่วนที่เป็นแกนกลางใบมะพร้าวเวลานำมาใช้ประโยชน์จะต้องทำการริดหรือฉีกเอาส่วนที่เป็นใบออกก่อนจึงนำมาสานได้ ก้านใบมะพร้าวอ่อนเป็นส่วนหนึ่งของใบมะพร้าวที่มีลักษณะเป็นก้านยาวแข็งโคนมีความหนาแล้วเรียวยาวไปทางปลายก้านใบ มีความยืดหยุ่นดี มีความยาวประมาณ 50 – 180 เซนติเมตร และเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.3 - 1 เซนติเมตร คุณสมบัติก้านใบมะพร้าวที่มีความเหนียว ยืดหยุ่น มีความแข็งแรงพอสมควรและน้ำหนักเบา สีธรรมชาติเป็นโทนน้ำตาลอมเหลืองถึงน้ำตาลเข้ม เหมาะกับการตัดต่อและสานเป็นรูปทรงต่าง ๆ ได้ดี มีความทนทาน ด้วยลักษณะของผิวที่ลื่นเรียบเป็นมันทำให้ทนความร้อนได้ในสมัยก่อนจึงนิยมนำมาทำเป็นเสวียนหม้อ หรือก็คือที่รองก้นหม้อดินเผา เพื่อกันเขม่าก้นหม้อเลอะเทอะ การดูแลรักษา จำเป็นต้องทาน้ำมันหรือเคลือบผิวด้วยวานิช เพื่อป้องกันเชื้อราและความเสียหายจากแมลง

ภาพที่ 22 แสดงลักษณะของใบมะพร้าวและก้านใบมะพร้าว

(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

ด้านเทคนิค : กระบวนการจักสานและการสร้างสรรค์รูปทรง

อัตลักษณ์สำคัญของงานจักสานก้านใบมะพร้าวอยู่ที่เทคนิคการขึ้นรูปทรงกลม โดยเริ่มจากการจัดวางก้านใบมะพร้าวที่แบ่งเป็นกลุ่ม 7 กอง วางสลับซ้อนกันในลักษณะแผ่กระจายเป็นรัศมีจากจุดศูนย์กลาง จากนั้นใช้เทคนิคการ "สอดขัด" เป็นกรรมวิธีหลัก โดยใช้เชือกฝ้ายรัดรอบจุดกึ่งกลางและผูกยึดกลุ่มก้านให้แน่นหนา ก่อนจะสานขัดสลับอย่างเป็นจังหวะวนรอบออกไปเรื่อย ๆ หากต้องการเพิ่มขนาดของชิ้นงาน สามารถใช้วิธีต่อเส้นก้านใบแทรกเข้าไปในระหว่างกระบวนการสานได้

ภาพที่ 23 แสดงวิธีการขึ้นรูปงานจักสานก้านใบมะพร้าว
(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ 2568)

รูปแบบการจัดเรียงรัศมีจากศูนย์กลางนี้ ก่อให้เกิดลวดลาย "เกลียวหมุน" ซึ่งเป็นลายเส้นหลักของงานประเภทนี้ โดยช่างจักสานสามารถสร้างความหลากหลายของลวดลายผ่านตัวแปรของจำนวนก้านที่ใช้สอดขัด เช่น การสอดขัดแบบก้านเดี่ยว ก้านคู่ กลุ่ม 3 ก้าน หรือ 4 ก้าน เป็นต้นไป เทคนิคเหล่านี้ส่งผลให้เกิดจังหวะของเส้นโค้งที่ชัดเจน และมีขอบงานที่เป็นลายหยักตามช่อกลุ่มวัสดุ ซึ่งช่วยขบเน้นความงามเชิงโครงสร้างของก้านใบมะพร้าวได้อย่างโดดเด่น

ภาพที่ 24 แสดงลักษณะการสานแบบเส้นคู่
(ที่มา : <https://www.facebook.com/wiparat.rattanapltak/photos>)

ภาพที่ 25 แสดงลักษณะการสานแบบเส้นกลุ่ม
(ที่มา : <https://www.facebook.com/wiparat.rattanapltak/photos>)

ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม : ภูมิปัญญาจากวิถีชีวิต

ในอดีตก้านใบมะพร้าวถูกนำมาสร้างสรรค์เป็นเครื่องใช้ที่ตอบสนองต่อการดำรงชีพพื้นฐานอย่างเช่นการทำเสวียนหม้อหรือที่รองกันหม้อดินเผา ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ถูกออกแบบมาเพื่อแก้ปัญหาเชิงหน้าที่ใช้สอย ในการป้องกันเขม่าดำจากการหุงต้มมิให้เลอะเทอะพื้นที่วาง และช่วยประคองหม้อดินที่มีรูปทรงก้นโค้งมนให้ตั้งวางได้อย่างมั่นคง การเลือกใช้ก้านมะพร้าวนั้นมาจาก

ความเข้าใจในคุณสมบัติของวัสดุที่ทนทานต่อความร้อนได้ดีและมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะรับน้ำหนัก สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงสุนทรียภาพที่มาพร้อมหน้าที่ใช้สอยของบรรพบุรุษที่รู้จักนำวัสดุส่วนเกินจากการเกษตรมาประยุกต์ใช้ในครัวเรือน

ก้านใบมะพร้าวจึงทำหน้าที่เป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่บันทึกทักษะเชิงช่าง เฉพาะถิ่นเอาไว้ กระบวนการตั้งแต่การเลือกยอดใบอ่อน การเหลา และการสอดขัดลาย เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดผ่านการสังเกตและลงมือทำภายในครอบครัวพัฒนาจนเป็นอาชีพสู่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การคงอยู่ของงานจักสานชนิดนี้จึงเปรียบเสมือนการรักษาจดหมายเหตุทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ซึ่งแสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวจังหวัดสมุทรสงครามที่รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าและพอเพียง

งานจักสานก้านใบมะพร้าวของจังหวัดสมุทรสงครามจึงมิได้เป็นเพียงผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันเท่านั้น หากแต่เป็น “ตัวแทนทางวัฒนธรรม” ที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำแม่กลองอย่างชัดเจน การเลือกใช้ก้านใบมะพร้าวซึ่งเป็นวัสดุจากพืชเศรษฐกิจหลักของพื้นที่ แสดงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและสอดคล้องกับระบบนิเวศท้องถิ่น อันเป็นลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนเกษตรกรรมริมน้ำ

2.6.3 ปัญหาและข้อจำกัดของการสืบสานงานหัตถกรรมในปัจจุบัน

แม้ว่างานหัตถกรรมจักสานก้านใบมะพร้าวจะมีคุณค่าทางภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่เด่นชัด แต่จากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยพบปัญหาและข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลต่อการสืบสานงานหัตถกรรมในปัจจุบัน ดังนี้:

- **ข้อจำกัดด้านการเข้าถึงวัตถุดิบ:** แม้มะพร้าวจะเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของพื้นที่ แต่การได้มาซึ่ง “ก้านใบอ่อน” ที่มีคุณภาพเหมาะสมกับการสานนั้นทำได้ยาก เนื่องจากต้องรอจังหวะที่เกษตรกรทำการโค่นต้นมะพร้าวเพื่อปลูกใหม่หรือน้ำตาลเท่านั้น ทำให้ปริมาณวัสดุในบางช่วงเวลาไม่เพียงพอต่อการผลิตอย่างต่อเนื่อง

- **การขาดแคลนผู้สืบทอดและแรงงานฝีมือ:** งานจักสานก้านมะพร้าวเป็นงานที่ต้องอาศัยทักษะความชำนาญสูงและใช้ระยะเวลาในการผลิตนานต่อชิ้น ทำให้รายได้ที่ได้รับไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ขาดความสนใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญา ปัจจุบันจึงเหลือเพียงกลุ่มผู้สูงอายุและแม่บ้านที่ดำเนินการผลิตเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น

- **ข้อจำกัดด้านภาพลักษณ์และการตลาด:** ผลิตภัณฑ์จักสานก้านมะพร้าวส่วนใหญ่ยังคงยึดติดกับรูปแบบดั้งเดิม เช่น กระจาด กระจุง หรือของที่ระลึกลักษณะเล็ก ซึ่งมีภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ยังติดอยู่กับหน้าที่ใช้สอยแบบดั้งเดิม จึงทำให้เกิดข้อจำกัดในการกำหนดราคาและสร้างความน่าสนใจต่อกลุ่มผู้บริโภครุ่นใหม่ที่ให้ความสำคัญกับงานออกแบบร่วมสมัย

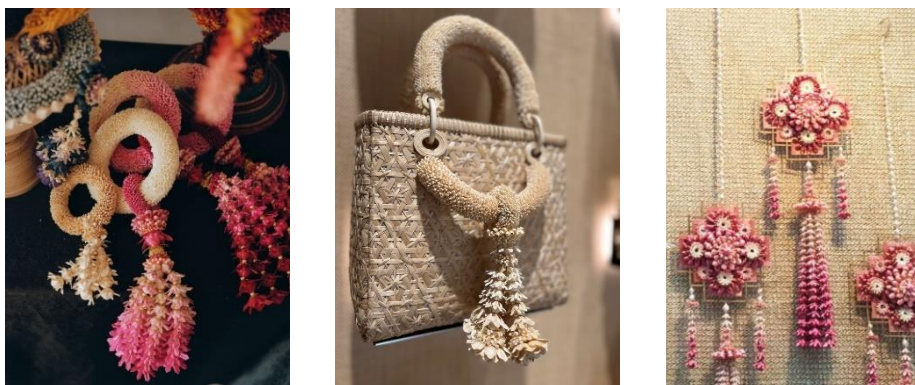
- **ปัญหาความเสี่ยงต่อความเสียหายทางกายภาพ:** ข้อจำกัดของวัสดุธรรมชาติในเรื่องความชื้นและการเกิดเชื้อรา หากขาดการจัดการหรือพัฒนาเทคนิคการเคลือบผิวที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคในด้านอายุการใช้งานและความทนทาน

2.7 กรณีศึกษา

2.7.1 ด้านเครื่องประดับร่วมสมัย : งานออกแบบเครื่องประดับที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น

งานออกแบบเครื่องประดับร่วมสมัยที่ประสบความสำเร็จในบริบทของเศรษฐกิจสร้างสรรค์มักมีจุดร่วมสำคัญคือการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรมมาผสมผสานกับกระบวนการออกแบบร่วมสมัยอย่างมีระบบ กรณีศึกษาของแบรนด์ VASSANA และ GHOM LANNA ซึ่งอยู่ภายใต้การส่งเสริมของสถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (SACIT) ที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยขับเคลื่อนจากงานฝีมือระดับชุมชนไปสู่งานสร้างสรรค์ร่วมสมัยผ่านโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงเครือข่ายนักออกแบบ และการสนับสนุนด้านมาตรฐานคุณภาพ ส่งผลให้แบรนด์สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดด้านตลาดแบบดั้งเดิม และเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เน้นการขายคุณค่าทางความคิด นวัตกรรม และอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม เนื่องจากทั้งสองแบรนด์สะท้อนให้เห็นแนวทางการนำทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ผ่านกระบวนการออกแบบร่วมสมัยได้อย่างเป็นรูปธรรม

จุดกำเนิดของแบรนด์ทั้งสองมีรากฐานมาจากการตั้งคำถามต่อการคงอยู่ของทักษะฝีมือท้องถิ่นในบริบทสังคมปัจจุบัน โดยแบรนด์ VASSANA เกิดจากการตระหนักถึงคุณค่าของงานจักสานไม้ไผ่ที่มีความละเอียดประณีตและสืบทอดมายาวนาน แต่กำลังถูกแทนที่ด้วยวัสดุสมัยใหม่เพื่อป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญา จึงได้นำเอาเทคนิคการสาน และลวดลายของช่างพื้นบ้านมาปรับจังหวะเส้นสานให้มีความอิสระและร่วมสมัยมากขึ้น ผ่านกระบวนการออกแบบร่วมสมัยด้วยการตีความใหม่และลดทอนรูปทรงเพื่อเปลี่ยนบริบทจากงานจักสานเครื่องใช้ในครัวเรือนสู่การเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย เช่น กระเป๋า โคมไฟ และงานศิลปตกแต่ง ซึ่งเน้นรูปทรงเรียบง่ายแต่แสดงความประณีตของโครงสร้างการสาน รวมไปถึงพัฒนากระบวนการผลิตให้มีมาตรฐานสม่ำเสมอ เพื่อรองรับตลาดระดับสากล โดยยังคงการผลิตแบบทำมือด้วยเจ้าของภูมิปัญญาเองคือชุมชนช่างฝีมือภาคเหนือ จนได้รับการยอมรับจากแบรนด์แฟชั่นระดับสากลให้ไปร่วมงานด้วย จะเห็นได้ว่าแบรนด์ VASSANA คือต้นแบบการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนวัสดุพื้นถิ่นและทักษะชุมชนสู่สินค้ามูลค่าสูง โดยยกระดับช่างจักสานสู่ฐานะศิลปินผู้สร้างสรรค์งานหัตถศิลป์สากล ซึ่งสะท้อนว่ามรดกทางวัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีในปัจจุบัน พร้อมสร้างแรงบันดาลใจในการสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมสู่คนรุ่นใหม่ผ่านความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมในเชิงธุรกิจ

ภาพที่ 26 ตัวอย่างเครื่องประดับแบรนด์ VASSANA

(ที่มา : <https://neighborsandfriendscommunity.com/vassana/>)

ในขณะที่แบรนด์ โกม ล้านนา (GHOM LANNA) เป็นแบรนด์เครื่องประดับร่วมสมัยของคนรุ่นใหม่ที่ยกย่องรากฐานภูมิปัญญาอย่าง 'โคมล้านนา' สกุลช่างลำปาง ซึ่งเป็นงานพุทธศิลป์ในเทศกาลทางศาสนาเป็นสาระสำคัญในการสร้างสรรค์ โดยนักออกแบบเลือกดึงเอาความงามของโครงสร้างไม้ไผ่ที่เคยซ่อนอยู่ภายใต้กระดาษสา นำมาลดทอนรูปทรงและจัดวางองค์ประกอบใหม่ในรูปแบบเรขาคณิต ผ่านเทคนิคการตัดโค้งไม้ไผ่ด้วยความร้อน กระบวนการดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนบริบทจากวัตถุทางวัฒนธรรมขนาดใหญ่สู่เครื่องประดับที่เน้นความงามของเส้นสายและโครงสร้าง แม้จะดูเรียบง่ายแต่กลับแฝงด้วยรายละเอียดทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สามารถเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่และตลาดสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ **GHOM LANNA** จึงเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่สามารถเปลี่ยนสถานะวัสดุพื้นถิ่นและงานช่างฝีมือให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่า และเผยแพร่ศิลปหัตถกรรมแขนงนี้ให้ดำรงอยู่ได้อย่างสง่างามผ่านการออกแบบที่เข้าใจบริบทของสังคมร่วมสมัย

ภาพที่ 27 ตัวอย่างเครื่องประดับแบรนด์ GHOM LANNA

(ที่มา : <https://readthecloud.co/ghom-lanna/>)

กระบวนการสร้างสรรค์ของทั้งสองกรณีศึกษาแสดงให้เห็นชัดเจนว่า การออกแบบ มิได้เป็นเพียงการคัดลอกกลดลายดั้งเดิมมาประดับบนชิ้นงาน หากแต่เป็นการตีความอัตลักษณ์ใหม่ ผ่านการลดทอนรูปทรงและโครงสร้างให้เรียบง่ายขึ้น แต่ยังคงแก่นของงานฝีมือไว้ เช่น การนำจังหวะ การสานที่ซับซ้อนมาสร้างเป็นรูปแบบมินิมอลที่มีกลิ่นอายของงานทำมือ ส่งผลให้ชิ้นงานมีความเป็น สากลและสอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น ประเด็นสำคัญคือการผสมผสานวัสดุธรรมชาติกับ โลหะซึ่งเป็นกลยุทธ์หลักในการยกระดับภาพลักษณ์ของชิ้นงาน โดยการนำวัสดุที่มีความอ่อนตัวและ พื้นผิวดิบ เช่น เส้นใยธรรมชาติ มาทำงานร่วมกับวัสดุที่มีความแข็งแรงและแวววาวอย่างโลหะ เช่น เงิน หรือทองเหลือง ทำให้เกิดสุนทรียภาพเชิงความแตกต่าง โลหะทำหน้าที่เป็นทั้งโครงสร้างและ องค์ประกอบที่ช่วยเพิ่มความประณีต ความคงทน และมูลค่าให้กับวัสดุธรรมชาติ ส่งผลให้งานฝีมือ พื้นบ้านถูกยกระดับสู่สถานะของเครื่องประดับที่มีคุณค่าเชิงศิลปะและเชิงพาณิชย์

จากการวิเคราะห์ข้างต้น แบรินด์ VASSANA และ GHOM LANNA จึงถือเป็นตัวอย่าง ที่ชัดเจนของ “เครื่องประดับร่วมสมัยเชิงวัฒนธรรม” ที่สามารถรักษาสมดุลระหว่างรากเหง้าดั้งเดิม กับความต้องการของตลาดร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านเรื่องราวและมาตรฐานงานฝีมือ ที่มีความสม่ำเสมอ แนวคิดจากกรณีศึกษานี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับกรอบการวิจัยในงานศึกษาชิ้นนี้ ซึ่งมุ่งเน้นการนำวัสดุธรรมชาติจากมะพร้าว โดยเฉพาะก้านใบมะพร้าว มาศึกษาในมิติของเครื่องประดับ ร่วมสมัย ผู้วิจัยได้นำฐานคิดเรื่องการ “ตีความโครงสร้าง” แทนการคัดลอกกลดลาย และการใช้เทคนิค วัสดุผสม ระหว่างก้านมะพร้าวกับโลหะมาเป็นกลยุทธ์หลักในการออกแบบ เพื่อสร้างสุนทรียภาพ รูปแบบใหม่ที่ช่วยลบภาพจำของเครื่องใช้พื้นบ้านดั้งเดิม และยกระดับวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ให้เป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยในอนาคต

2.7.2 ด้านของที่ระลึกเชิงพาณิชย์ : ของที่ระลึกในพิพิธภัณฑ์รัสเซียที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ หรือประวัติศาสตร์

พิพิธภัณฑ์มิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นพื้นที่จัดแสดงศิลปวัตถุและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่สร้างมูลค่าทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการออกแบบของที่ระลึกเชิงพาณิชย์ ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนามจากพิพิธภัณฑ์สำคัญในประเทศรัสเซีย ได้แก่ The State Hermitage Museum, The Armory Chamber Museum และ Fabergé Museum ซึ่งล้วนเป็นแหล่งรวบรวม มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนประวัติศาสตร์ราชวงศ์โรมานอฟและอัตลักษณ์ของชาติรัสเซีย อย่างเด่นชัด การศึกษาพบว่าของที่ระลึกในพิพิธภัณฑ์เหล่านี้มิได้ถูกออกแบบเพียงเพื่อการสร้างรายได้ แต่ถูกวางบทบาทให้เป็น “สื่อกลางทางวัฒนธรรม” ที่เชื่อมโยงความทรงจำและประสบการณ์ของ ผู้เข้าชมเข้ากับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

ของที่ระลึกในพิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสื่อสารวัฒนธรรมและความทรงจำ โดยพิพิธภัณฑ์ได้นำทุนทางวัฒนธรรมคือศิลปวัตถุที่จัดแสดงอยู่ภายใน มาออกแบบด้วยกระบวนการตีความใหม่สู่ความร่วมมือ โดยการลดทอนรูปทรงและขนาดแต่ยังคงความวิจิตรบรรจงและคุณค่าทางศิลปะไว้ เช่น ตัวอย่างที่โดดเด่นคือการจำลองศิลปวัตถุสำคัญอย่าง “ไขฟาแบร์เซ่” (Fabergé Egg) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความหรูหราในราชสำนักรัสเซีย มาเป็นเครื่องประดับหรือเครื่องแต่งกายที่ผู้เยี่ยมชมสามารถนำมาใช้ประโยชน์และพกพาได้ ของที่ระลึกเหล่านี้จึงไม่เพียงทำหน้าที่เป็นสินค้าแต่ยังเป็นสื่อที่ทำให้เรื่องราวประวัติศาสตร์ที่จะไม่ได้อยู่แค่ในพิพิธภัณฑ์แต่กลายเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจดจำได้ในชีวิตประจำวัน กระบวนการนี้แสดงให้เห็นถึงการแปลงทุนทางวัฒนธรรมไปสู่ผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์

ภาพที่ 28 ตัวอย่างของที่ระลึกที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม
(ที่มา: จิตรลดา เครือเทศ)

ภาพที่ 29 ตัวอย่างของที่ระลึกเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบเครื่องประดับ
(ที่มา: จิตรลดา เครือเทศ)

นอกจากนี้ พิพิธภัณฑียังมีการจัดการประเภทของที่ระลึกอย่างเป็นระบบเพื่อตอบโจทย์ ผู้บริโภคที่หลากหลาย ตั้งแต่ของใช้ทั่วไป สื่อการเรียนรู้ ไปจนถึงเครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย และงานศิลปะจำลองที่มีราคาสูง การวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ลักษณะนี้ช่วยให้มรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สามารถเข้าถึงผู้ชมทุกกลุ่ม ตั้งแต่นักท่องเที่ยวทั่วไปไปจนถึงนักสะสมงานศิลปะและส่งเสริมให้พิพิธภัณฑียทำหน้าที่เป็นทั้งพื้นที่เรียนรู้และพื้นที่เศรษฐกิจวัฒนธรรมควบคู่กัน

กล่าวโดยสรุป กรณีศึกษาจากพิพิธภัณฑียสำคัญในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่า ‘ของที่ระลึก’ มิได้เป็นเพียงผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์เพื่อสร้างรายได้เท่านั้น หากแต่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสื่อสารทางวัฒนธรรมอันทรงพลัง ที่สามารถเปลี่ยนสถานะวัตถุโบราณให้กลายเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิตที่เข้าถึงผู้คนในปัจจุบันได้ กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจในฐานะอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ แต่ยังเป็นกลยุทธ์สำคัญในการปลูกฝังและส่งต่อเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้ซึมซับเข้าสู่ชีวิตประจำวันของผู้มาเยือนได้อย่างแนบเนียน ช่วยสร้างความหมายใหม่และคุณค่าในโลกยุคปัจจุบัน

จากกรณีศึกษาพิพิธภัณฑียในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นว่า การออกแบบของที่ระลึกที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องเริ่มจากความเข้าใจใน “ทุนทางวัฒนธรรม” ของพื้นที่ แต่เมื่อผสานเข้ากับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การออกแบบของที่ระลึกจึงสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อทางศิลปะที่สื่อสารความหมายได้อย่างลึกซึ้ง และขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนงานวิจัยชิ้นนี้จึงนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการออกแบบเครื่องประดับจากอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยมุ่งเน้นการนำวิถีชีวิตลุ่มน้ำและงานจักสานก้านใบมะพร้าวมาเป็นฐานคิด ผ่านกระบวนการตีความใหม่และการออกแบบประสบการณ์ผู้ใช้ เพื่อเปลี่ยนสถานะของวัสดุพื้นบ้านไปสู่ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ที่มีมูลค่าเชิงพาณิชย์ในระดับสากล

2.8 แนวทางการออกแบบ

จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของจังหวัดสมุทรสงครามทั้งในด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาด้านงานหัตถกรรม เมื่อนำมาสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดอัตลักษณ์ท้องถิ่นและทฤษฎีเศรษฐกิจสร้างสรรค์ รวมถึงหลักการจัดการมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ผู้วิจัยสามารถสกัดองค์ความรู้สำคัญที่สามารถต่อยอดเป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับในฐานะของที่ระลึกได้อย่างครบวงจร ทั้งในมิติการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ และการออกแบบเชิงพาณิชย์ที่ตอบโจทย์ตลาดร่วมสมัย

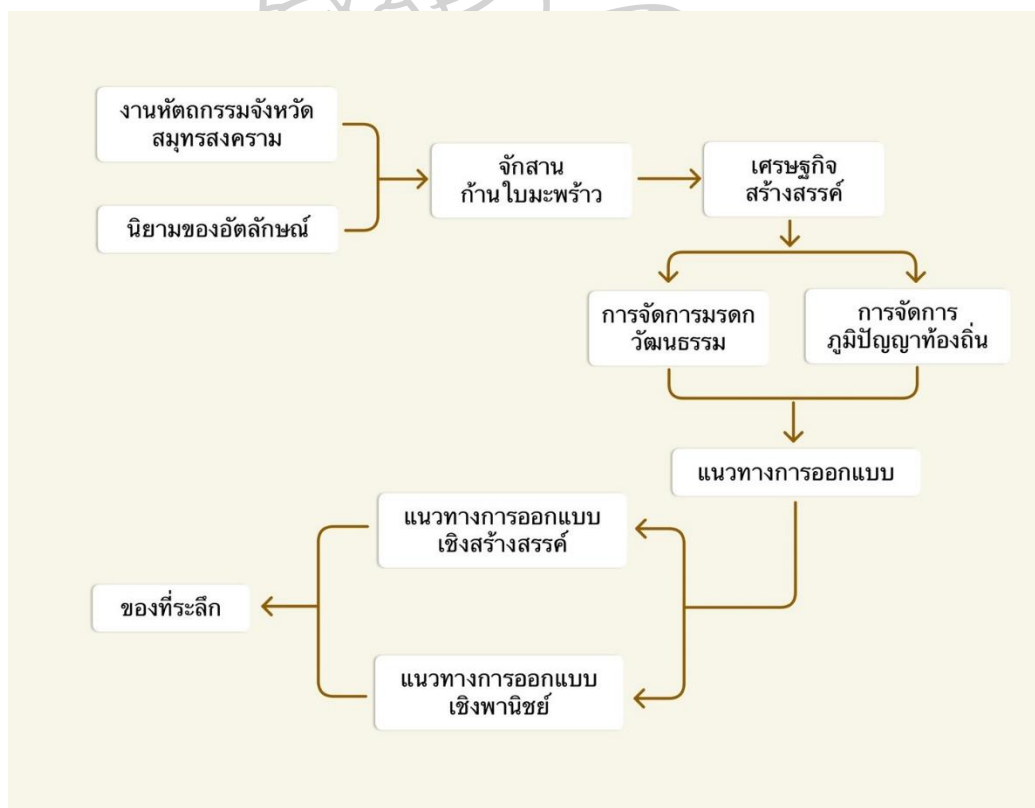
2.8.1 การออกแบบเชิงสร้างสรรค์

การออกแบบเชิงสร้างสรรค์มุ่งเน้นการแสดงออกเชิงศิลปะและการสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านกระบวนการตีความใหม่ของงานหัตถกรรม โดยใช้ “ก้านใบมะพร้าว” เป็นวัสดุหลักในการทดลอง เนื่องจากสะท้อนทั้งภูมิปัญญา ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัด

สมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้พัฒนาเทคนิคการสานแบบใหม่ด้วยการทดลองแทรกเส้นลวดโลหะเข้าไปในโครงสร้างการสาน เพื่อเพิ่มความแข็งแรงและความร่วมสมัยและสร้างมิติทางสุนทรียภาพที่แตกต่างจากงานจักสานดั้งเดิม แนวทางนี้สามารถสร้างสรรค์เป็นต้นแบบเครื่องประดับที่สะท้อนเรื่องราวมรดกวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ได้อย่างชัดเจน โดยไม่จำกัดเพียงการใช้งาน แต่เน้นที่การสื่อสารเชิงศิลป์และคุณค่าทางวัฒนธรรม

2.8.2 การออกแบบเชิงพาณิชย์

การออกแบบเชิงพาณิชย์ที่มุ่งเน้นการประยุกต์ผลจากการทดลองเชิงสร้างสรรค์สู่ผลิตภัณฑ์ที่สามารถผลิตและจำหน่ายได้จริง โดยพิจารณาในด้านมาตรฐานการผลิต ความคงทน และความต้องการของตลาด แนวทางนี้เน้นการพัฒนาการออกแบบให้เหมาะสมกับการผลิตในระดับเชิงพาณิชย์ เช่น การสร้างชุดเครื่องประดับที่มีรูปแบบเรียบง่าย ทันสมัย ใช้งานได้จริงในชีวิตประจำวัน และสามารถผลิตซ้ำได้ในปริมาณมาก การผสมผสานเส้นโลหะกับการสานก้านมะพร้าวจึงไม่เพียงทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะ แต่ยังเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ และช่วยให้เครื่องประดับของที่ระลึกเหล่านี้สามารถแข่งขันในตลาดเชิงพาณิชย์ได้

ภาพที่ 30 กระบวนการสังเคราะห์อัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การออกแบบ

(ที่มา: จิตรลดา เครือเทศ)

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับต้นแบบในฐานะของที่ระลึกเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัย การวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์และสืบค้นจากเอกสาร รวมไปถึงการทดลองวัสดุ เพื่อให้ได้ทั้งข้อมูลเชิงลึกและผลลัพธ์เชิงนวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้จริงได้

3.1 การทดลองวัสดุและพัฒนาเทคนิคหัตถกรรม

3.1.1 การเตรียมและศึกษากายภาพของวัสดุ

จากการศึกษาคุณลักษณะเบื้องต้นของก้านใบมะพร้าว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์คุณสมบัติทางกายภาพอย่างเป็นระบบ เพื่อกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการนำวัสดุไปประยุกต์ใช้ในงานออกแบบเครื่องประดับร่วมสมัย โดยมุ่งเน้นทั้งในด้านโครงสร้าง สัดส่วน และสมบัติเชิงกลของวัสดุ

1) คุณลักษณะทางกายภาพและการคัดเลือกวัสดุ

ก้านใบมะพร้าวคือส่วนที่เป็นแกนกลางของใบซึ่งต้องผ่านกระบวนการริดหรือฉีกส่วนใบออกก่อนการใช้งาน มีลักษณะเป็นเส้นยาวที่แผ่ด้วยความแข็งแรงและความยืดหยุ่นในตัว โดยมีรายละเอียดคุณสมบัติเฉพาะดังนี้

- **ขนาดและสัดส่วน:** มีความยาวเฉลี่ยประมาณ 50 – 180 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางบริเวณโคนก้านประมาณ 0.3 – 1 เซนติเมตร และมีลักษณะเด่นคือรูปทรงที่เรียวเล็กลงตามระยะของปลายก้าน

- **สมบัติเชิงกล:** มีความเหนียวและทนทานสูง น้ำหนักเบา ผิวสัมผัสมีความเรียบลื่นเป็นเงาตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ช่วยในการทนต่อความร้อนและการเสียดสี (ดังปรากฏในการใช้ทำเสวียนหม้อในอดีต)

- **โทนสี:** สีธรรมชาติอยู่ในกลุ่มโทนสีน้ำตาลอมเหลืองไปจนถึงน้ำตาลเข้ม สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของวัสดุพื้นถิ่นได้อย่างชัดเจน

2) การวิเคราะห์สัดส่วนก้านใบเพื่อการออกแบบ

จากการทดสอบเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่าความหนาของก้านใบในแต่ละช่วงส่งผลต่อขีดจำกัดในการขึ้นรูปที่แตกต่างกัน จึงได้แบ่งสัดส่วนก้านเพื่อการใช้งานออกเป็น 2 ช่วงหลัก ดังนี้

- **ช่วงโคนก้าน (ความหนาประมาณ 0.8 – 1 ซม.):** มีความแข็งแรงสูง ดัดโค้งได้น้อย เหมาะสำหรับใช้เป็น "แกนหลัก" หรือ "โครงสร้างฐาน" ของงานจักสานขนาดใหญ่ที่ต้องการความมั่นคงสูง

- ช่วงกลางถึงปลายก้าน (ความหนาประมาณ 0.3 – 0.6 ซม.): มีความบางและยืดหยุ่นสูง สามารถดัดโค้งเป็นรูปทรงที่มีความละเอียดหรือมีความโค้งมนสูงได้ดี

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงคัดเลือกก้านใบมะพร้าวในช่วงกลางถึงปลายเป็นวัสดุหลักสำหรับการพัฒนาเครื่องประดับ เนื่องจากมีความเหมาะสมต่อการสร้างรูปทรงขนาดกะทัดรัด รองรับรายละเอียดงานออกแบบที่ซับซ้อน และสามารถตอบสนองต่อการสวมใส่ได้อย่างเหมาะสมทั้งในเชิงโครงสร้างและสุนทรียภาพ

3.1.2 การทดลองวัสดุเชิงเทคนิค

- รูปแบบการจัดสาน

รูปแบบการจัดสานก้านใบมะพร้าวมีอยู่ 2 รูปแบบ ที่ได้ผลลัพธ์ของลวดลายบนชิ้นงานไม่เหมือนกัน คือ การสานเส้นเดี่ยว กับการสานเส้นกลุ่มที่มีตั้งแต่ 2 เส้นขึ้นไป ตามภาพดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงเทคนิคการสาน

การสานเส้นเดี่ยว	การสานเส้นกลุ่ม มีตั้งแต่ 2 เส้นขึ้นไป
	

ด้วยเทคนิคการจัดเรียงเป็นแบบรัศมีจากจุดศูนย์กลางนั้น ทำให้รูปแบบการสานเป็นการวนรอบออกไป เกิดเป็นลวดลายเกลียวหมุนเป็นลวดลายหลัก โดยมีตัวแปรของจำนวนก้านที่ใช้ในการสอดขัด 2 ลักษณะที่ให้ความละเอียดแตกต่างกัน คือ 1) การสานแบบเส้นเดี่ยว จะให้ลักษณะที่มีความละเอียดของลวดลายตรงกลางเป็นการขัดกันเป็นรัศมี รอบวงให้ลายเกลียวที่ละเอียด ส่วนขอบชิ้นงานเรียบเสมอกันเป็นวงกลม 2) การสานแบบเส้นกลุ่ม จะให้ลักษณะที่มีความชัดเจนของเส้นโค้งตรงกลางเป็นรัศมีเช่นเดียวกับการสานเส้นเดี่ยว รอบวงให้ลายเกลียวที่เป็นเส้นโค้งชัดเจน ส่วนขอบชิ้นงานเป็นลายหยักตามช่อกลุ่มทำให้ได้เห็นวัสดุอย่างก้านใบมะพร้าวได้อย่างชัดเจน

จากนั้นผู้ศึกษาได้ทำการทดลองต่อยอดด้วยการขึ้นต้นการสานแบบผสมเส้นเดี่ยวและการสานแบบเส้นกลุ่ม ทำให้เห็นได้ว่า ลักษณะงานที่ได้ตรงกลางจะเห็นถึงความละเอียดของการสานแบบขัดเส้น รอบวงให้ลายเกลียวเป็นเส้นโค้งแบบสานกลุ่ม ส่วนขอบชิ้นงานเป็นลายหยักแบบสานกลุ่มเช่นกัน ทำให้แสงจุดเด่นของการสานทั้ง 2 แบบได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 31 ชิ้นงานจักสานแบบผสมการสาน

3.2 การทดลองวัสดุ

จากการรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้นำเอาก้านใบมะพร้าวและเทคนิคการจักสานมาทดลองในขนาด วิธีการจัดการ และการแทรกโลหะเพื่อให้ได้แนวทางการนำไปใช้กับการออกแบบเครื่องประดับและของที่ระลึก ดังนี้

3.2.1 การทดลองขนาด

เนื่องจากขนาดของชิ้นงานสานนั้นจะแปรผันไปตามขนาด และจำนวนของก้านใบมะพร้าว ผู้ศึกษาจึงทำการทดลองด้วยการกำหนดจำนวนก้านในการสานโดยเริ่มจากการไล่จำนวนก้านที่น้อยที่สุดจนถึงมากที่สุดเพื่อที่จะหาขนาดที่เหมาะสมกับงานเครื่องประดับและของที่ระลึกได้ในการสานทั้ง 2 รูปแบบ

ตารางที่ 4 แสดงขนาดการสานแบบเส้นเดี่ยว

จำนวนก้าน	ลักษณะและขนาด
2 ก้าน	
3 ก้าน	
4 ก้าน	
5 ก้าน	

จากการทดลองหาขนาดที่เหมาะสมกับการใช้งานเครื่องประดับ พบว่า ขนาดที่เล็กที่สุดใช้ก้านกลุ่มละ 2 ก้าน ทั้งหมด 14 ก้าน ได้ขนาด 3 เซนติเมตร ขนาดต่อไปใช้ก้านกลุ่มละ 3 ก้าน ทั้งหมด 21 ก้าน ได้ขนาด 4 เซนติเมตร ขนาดต่อไปใช้ก้านกลุ่มละ 4 ก้าน ทั้งหมด 28 ก้าน ได้ขนาด 5.5 เซนติเมตร และขนาดสุดท้ายใช้ก้านกลุ่มละ 5 ก้าน ทั้งหมด 35 ก้าน ได้ขนาด 6.5 เซนติเมตร

ภาพที่ 32 ขนาดชิ้นงานทดลองขนาดงานจักสานก้านใบมะพร้าวแบบเส้นเดี่ยว

ตารางที่ 5 แสดงขนาดการสานแบบเส้นกลุ่ม

จำนวนก้าน	ลักษณะและขนาด
2 กลุ่ม (4 ก้าน)	
3 กลุ่ม (6 ก้าน)	
4 กลุ่ม (8 ก้าน)	

จากการทดลองหาขนาดที่เหมาะสมกับการใช้งานเครื่องประดับพบว่า ขนาดที่เล็กที่สุดใช้ก้าน 2 กลุ่มกลุ่มละ 2 ก้าน ทั้งหมด 28 ก้าน ได้ขนาด 4.5 เซนติเมตร ขนาดต่อไปใช้ก้าน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 2 ก้าน ทั้งหมด 42 ก้าน ได้ขนาด 6.5 เซนติเมตร และขนาดสุดท้ายใช้ก้าน 4 กลุ่ม กลุ่มละ 2 ก้าน ทั้งหมด 56 ก้าน ได้ขนาด 7.5 เซนติเมตร

ภาพที่ 33 ขนาดชิ้นงานทดลองขนาดงานจักสานก้านใบมะพร้าวแบบเส้นกลุ่ม

3.2.2 การทดลองแทรกโลหะ

จากการทดลองขนาดและรูปแบบการสานแล้ว พบว่ายังมีข้อจำกัดเรื่องน้ำหนักที่เบาเกินไป และพื้นผิวที่ให้ความรู้สึกด้านตามคุณสมบัติของวัสดุธรรมชาติ ผู้ศึกษาจึงมีความต้องการพัฒนาวัสดุต่อเพื่อให้เชื่อมโยงกับงานเครื่องประดับและของที่ระลึก จึงได้ทำการทดลองแทรก “ลวดโลหะ” ที่มีลักษณะเป็นเส้นคล้ายกันกับก้านใบมะพร้าว และมีพื้นผิวที่แวววาว ช่วยส่งเสริมน้ำหนัก และคุณลักษณะทางสุนทรียภาพของงานจักสานก้านใบมะพร้าว โดยจะเริ่มจากการทดลองหาขนาดที่เหมาะสม รวมไปถึงรูปแบบและจำนวนในการแทรกโลหะ

- การทดลองขนาดเส้นโลหะ

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองขนาดของลวดโลหะที่เหมาะสม โดยเทียบจากขนาดในแต่ละช่วงของก้านใบมะพร้าว คือ 0.4 – 1 เซนติเมตร

ตารางที่ 6 แสดงการทดลองแทรกเส้นโลหะในการสานแบบเส้นเดี่ยว

ขนาดเส้นโลหะ	ลักษณะและขนาด
0.4 ซม.	
0.6 ซม.	
0.8 ซม.	
1 ซม.	

จากการทดลองพบว่า ลวดโลหะขนาด 0.4 ซม. เป็นขนาดเล็กให้อ่อนตัวมาก สามารถต้านแรงดึงของก้านใบมะพร้าวได้น้อย และมองเห็นได้ไม่ชัดเมื่อเทียบกับพื้นผิวของก้านมะพร้าว, ลวดโลหะขนาด 0.6 ซม. เป็นขนาดเล็กให้ความอ่อนตัวปานกลาง สามารถต้านแรงดึงของก้านใบมะพร้าวได้ดี และมองเห็นได้ชัดเมื่อเทียบกับพื้นผิวของก้านมะพร้าว, ลวดโลหะขนาด 0.8 ซม. เป็นขนาดใหญ่ให้อ่อนตัวน้อยค่อนข้างแข็ง ดัดยาก สามารถต้านแรงดึงของก้านใบมะพร้าวได้ดี และมองเห็นได้ชัดเจนเมื่อเทียบกับพื้นผิวของก้านมะพร้าว และ ลวดโลหะขนาด 1 ซม. เป็นขนาดใหญ่เทียบเท่ากับส่วนโคนก้านที่หนาที่สุดให้อ่อนตัวน้อย ค่อนข้างแข็ง ดัดยาก สามารถต้านแรงดึงของก้านใบมะพร้าวได้ดี และมองเห็นได้ชัดเจนเมื่อเทียบกับพื้นผิวของก้านมะพร้าวเพราะฉะนั้น ลวดโลหะ ขนาด 0.6 ซม. จึงเป็นขนาดที่เหมาะสมในการผสมไปกับการสานก้านใบมะพร้าว

- การทดลองแทรกสลับเส้น

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองหาวิธีการที่จะแทรกเส้นลวดโลหะในการสานกำนไบมะพร้าว โดยเริ่มต้นจากการแทรกเส้นลวดสลับไปในทุกกองของกำนไบมะพร้าว เช่น แทรกเส้นโลหะแทนกำนไบมะพร้าวกำนแรกของทั้ง 7 กอง, แทรกเส้นโลหะแทนกำนไบมะพร้าวกำนสุดท้ายของทั้ง 7 กอง

ภาพที่ 34 ชิ้นงานแทรกเส้นโลหะแทน
กำนไบมะพร้าวกำนแรกของทั้ง 7 กอง

ภาพที่ 35 ชิ้นงานแทรกเส้นโลหะแทน
กำนไบมะพร้าวกำนสุดท้ายของทั้ง 7 กอง

จากการทดลองจะเห็นได้ว่าเส้นโลหะที่แทรกเข้าไปในการจักสานนั้นมองเห็นได้ไม่ชัดเจนมากนัก เพราะจำนวนน้อยเกินไป และแทรกกระจายไปทั่วทั้งชิ้นงานทำให้ไม่เกิดความน่าสนใจมากนัก

- การทดลองแทรกสลับกลุ่ม

ผู้วิจัยได้ทำการทดลองต่อด้วยวิธีการที่จะแทรกเส้นลวดโลหะขนาด 0.6 เซนติเมตร ในการสานกำนไบมะพร้าว โดยการแทรกเส้นลวดทั้งกองสลับไปในทุกกองของกำนไบมะพร้าวจนครบ 7 กอง เพื่อสังเกตว่าแทรกจำนวนเท่าไรถึงจะเหมาะสมในรูปแบบการสานทั้ง 2 แบบ

ตารางที่ 7 แสดงการทดลองแทรกเส้นโลหะการสานแบบเดี่ยว

จำนวนโลหะ	ลักษณะและขนาด
1 กลุ่ม	
2 กลุ่ม	
3 กลุ่ม	
5 กลุ่ม	
6 กลุ่ม	

จากการทดลองแทรกเส้นลวดโลหะขนาด 0.6 เซนติเมตรในการสานก้านใบมะพร้าว โดยการแทรกเส้นลวดทั้งกองสลับไปในทุกกองของก้านใบมะพร้าวในรูปแบบการสานแบบเส้นเดี่ยว จะเห็นได้ว่าการแทรก 1 กลุ่มและ 2 กลุ่ม นั้นให้การมองเห็นของโลหะได้ไม่ชัดเมื่อเทียบกับพื้นผิวของก้านมะพร้าว, การแทรก 3 กลุ่มนั้นให้การมองเห็นที่ชัดมากขึ้น แต่ก็ไม่แย่งกันกับก้านใบมะพร้าว, การแทรก 4 กลุ่มนั้นให้การมองเห็นที่ชัดเจนเท่า ๆ กันระหว่างเส้นโลหะและก้านใบมะพร้าว และการแทรก 5 กลุ่มและ 6 กลุ่มนั้นให้การมองเห็นเส้นโลหะที่ชัดเจนมากกว่าก้านใบมะพร้าว

ตารางที่ 8 แสดงการทดลองแทรกเส้นโลหะการสานแบบเดี่ยว

จำนวนโลหะ	ลักษณะและขนาด
1 กลุ่ม	
2 กลุ่ม	
3 กลุ่ม	
4 กลุ่ม	

ตารางที่ 8 แสดงการทดลองแทรกเส้นโลหะการสานแบบเดี่ยว (ต่อ)

จำนวนโลหะ	ลักษณะและขนาด
5 กลุ่ม	
6 กลุ่ม	
แทรกสลับในหนึ่งกลุ่ม	

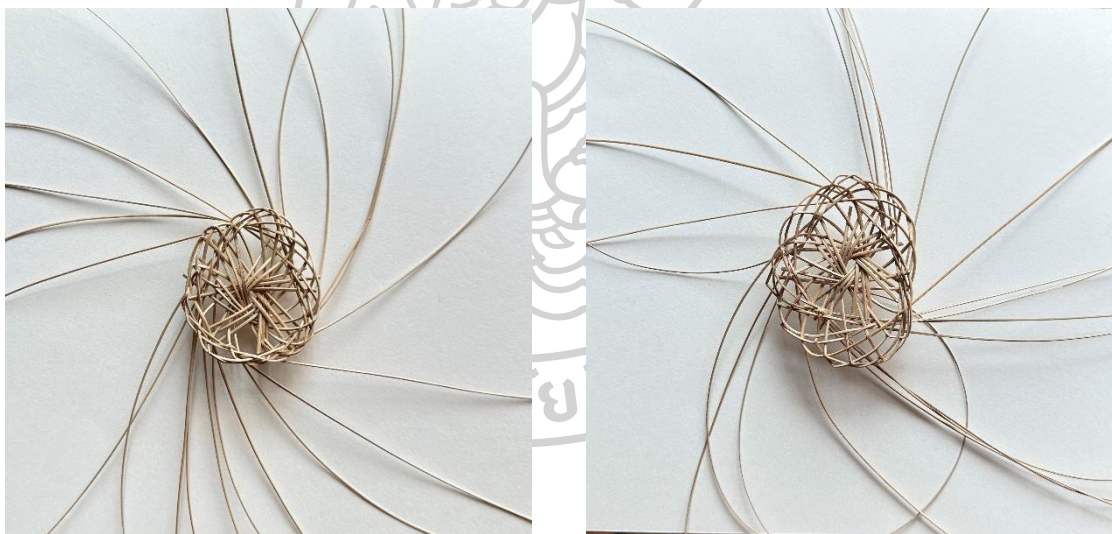
จากการทดลองแทรกเส้นลวดโลหะขนาด 0.6 เซนติเมตรในการสานก้านใบมะพร้าว โดยการแทรกเส้นลวดทั้งกองสลับไปในทุกกองของก้านใบมะพร้าวในรูปแบบการสานแบบเส้นกลุ่ม จะเห็นได้ว่าการแทรก 1 กลุ่มและ 2 กลุ่ม นั้นให้การมองเห็นของโลหะได้ไม่ชัดเมื่อเทียบกับพื้นผิวของก้านมะพร้าว, การแทรก 3 กลุ่มนั้นให้การมองเห็นที่ชัดมากขึ้น แต่ก็ไม่แย่งกันกับก้านใบมะพร้าว, การแทรก 4 กลุ่มนั้นให้การมองเห็นที่ชัดเจนเท่า ๆ กันระหว่างเส้นโลหะและก้านใบมะพร้าว และการแทรก 5 กลุ่มและ 6 กลุ่มนั้นให้การมองเห็นเส้นโลหะที่ชัดเจนมากกว่าก้านใบมะพร้าว

3.2.3 การทดลองรูปทรง

ผู้วิจัยได้ขยายการทดลองจากรูปทรงทรงกลมไปสู่รูปทรงเรขาคณิตอื่นที่ปรากฏในงานจักสานก้านใบมะพร้าวดั้งเดิม ได้แก่ รูปทรงวงรีและรูปทรงหยดน้ำ โดยใช้เทคนิคการสานแบบเส้นเดี่ยวตามรูปแบบพื้นบ้านเป็นแนวทางในการทดลอง

ภาพที่ 36 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์งานจักสานดั้งเดิมรูปทรงวงและหยดน้ำ

ภาพที่ 37 ชิ้นงานทดลองงานจักสานรูปทรงวงและหยดน้ำ

จากการปฏิบัติจริงพบว่า เทคนิคการสานเส้นเดี่ยวต้องอาศัยความชำนาญในการควบคุมแรงดึงและจังหวะการสานในระดับสูง ส่งผลให้การขึ้นรูปทรงที่มีความซับซ้อนยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์

3.2.4 การทดลองขึ้นรูปสามมิติ

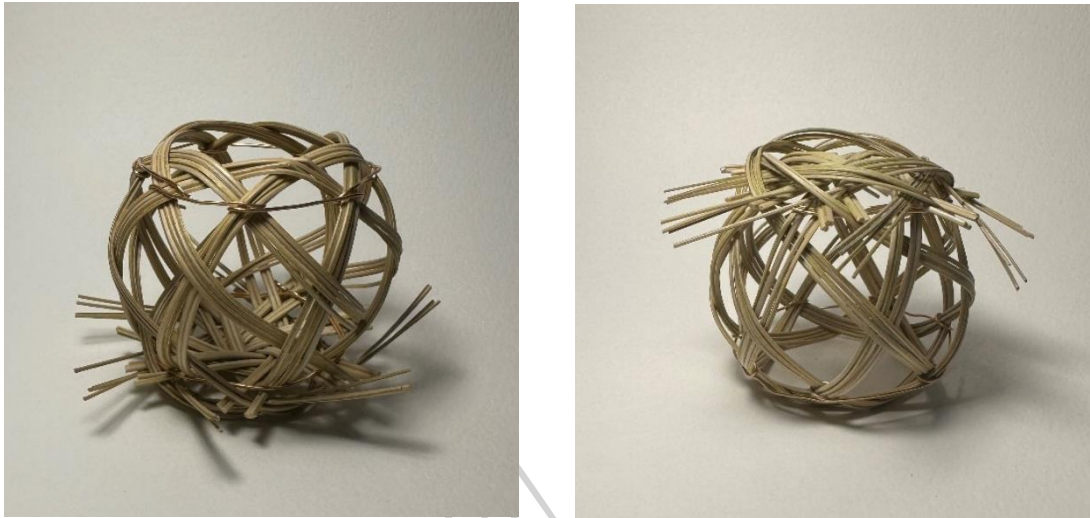
ผู้วิจัยได้ทำการทดลองขึ้นรูปสามมิติ เนื่องจากโดยทั่วไปแล้วงานจักสานก้านใบมะพร้าว ในรูปแบบของเครื่องใช้ นั้นเป็นรูปทรงสามมิติอยู่แล้ว ผู้วิจัยจึงทำการทดลองด้วยการย่อส่วนจากก้านลดขนาดของก้านใบมะพร้าวจากโคนก้านมาใช้ส่วนของปลายก้านแทน โดยทำการทดลองกับการสานทั้ง 2 รูปแบบ ดังนี้

ภาพที่ 38 ชิ้นงานทดลองขึ้นรูปสามมิติแบบที่ 1

ภาพที่ 39 ชิ้นงานทดลองขึ้นรูปสามมิติแบบที่ 2

ภาพที่ 40 ชิ้นงานทอลงชั้นรูปสามมิติแบบที่ 3

3.2.5 การทอลงเปลี่ยนสีโลหะ

ผู้วิจัยได้ทำการทอลงเปลี่ยนสีโลหะที่แทรกเข้าไปกับงานสานเป็นสีอื่น เช่น สีเงิน สีดำ และสีชมพู เพื่อเพิ่มตัวเลือกในการออกแบบ

ภาพที่ 41 ชิ้นงานทอลงสีโลหะ

บทที่ 4

ผลวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับต้นแบบในฐานะของที่ระลึกเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัย ผู้วิจัยได้ค้นพบอัตลักษณ์ใหม่ที่สามารถนำไปต่อยอดเป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับและของที่ระลึกได้ทั้ง 1) เชิงศิลปะ 2) เชิงพาณิชย์

4.1 กระบวนการสร้างสรรค์

4.1.1 เชิงศิลปะ

การออกแบบเชิงสร้างสรรค์มุ่งเน้นการแสดงออกเชิงศิลป์และการสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านกระบวนการตีความใหม่ของงานหัตถกรรม โดยใช้ “ก้านใบมะพร้าว” เป็นวัสดุหลักในการทดลอง เนื่องจากสะท้อนทั้งภูมิปัญญา ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้พัฒนาเทคนิคการสานแบบใหม่ด้วยการทดลองแทรกเส้นลวดโลหะเข้าไปในโครงสร้างการสาน เพื่อเพิ่มความแข็งแรงและความร่วมสมัยและสร้างมิติทางสุนทรียภาพที่แตกต่างจากงานจักสานดั้งเดิม แนวทางนี้สามารถสร้างสรรค์เป็นต้นแบบเครื่องประดับที่สะท้อนเรื่องราวมรดกวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ได้อย่างชัดเจน โดยไม่จำกัดเพียงการใช้งาน แต่เน้นที่การสื่อสารเชิงศิลป์และคุณค่าทางวัฒนธรรม

4.1.1.1 แนวคิดการออกแบบ

เครื่องประดับที่สะท้อนให้เห็นถึงมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรสงครามที่เป็นวิถีชีวิตริมน้ำ กับความอุดมสมบูรณ์ของภูมิประเทศที่หลากหลาย และความเชื่อมโยงราชสำนัก โดยใช้หลักการจัดองค์ประกอบแบบ Asymmetrical หรือความไม่สมมาตร ที่ไม่ยึดติดกับการแบ่งครึ่งที่เท่ากันระหว่างซ้าย-ขวา หรือบน-ล่าง แต่สร้างสมดุลสายตาผ่านองค์ประกอบด้านขนาด สี รูปทรง พื้นผิว และพื้นที่ว่าง ให้ความรู้สึกของความเคลื่อนไหว ความพลิ้วไหว สอดคล้องกับลักษณะหมุนวนของชิ้นงานจักสานที่ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวเหมือนกัน เป็นเครื่องมือในการสะท้อนถึงความเป็นธรรมชาติที่ไม่ตายตัวและความยืดหยุ่นในการดำรงชีวิตของชุมชนริมน้ำ ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดสมุทรสงคราม รวมไปถึงการสวมใส่แบบการแต่งกายของในยุคสมัยรัตนโกสินตอนต้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงเชื่อมโยงรากวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้ากับความงามเชิงศิลป์ชั้นสูงได้อย่างกลมกลืน

4.1.1.2 แบบร่าง

1) แบบร่างสร้อยคอ

ภาพที่ 42 แบบร่างสร้อยคอ 1

ภาพที่ 43 แบบร่างสร้อยคอ 2

ภาพที่ 44 แบบร่างสร้อยคอ 3

ผู้วิจัยได้นำแบบร่างการจัดวางที่น่าสนใจมาพัฒนาด้วยการนำภาพจริงของวัสดุมาจัดวางลงแบบร่าง เพื่อให้เห็นถึงความสมดุลที่เหมาะสมของชิ้นงาน

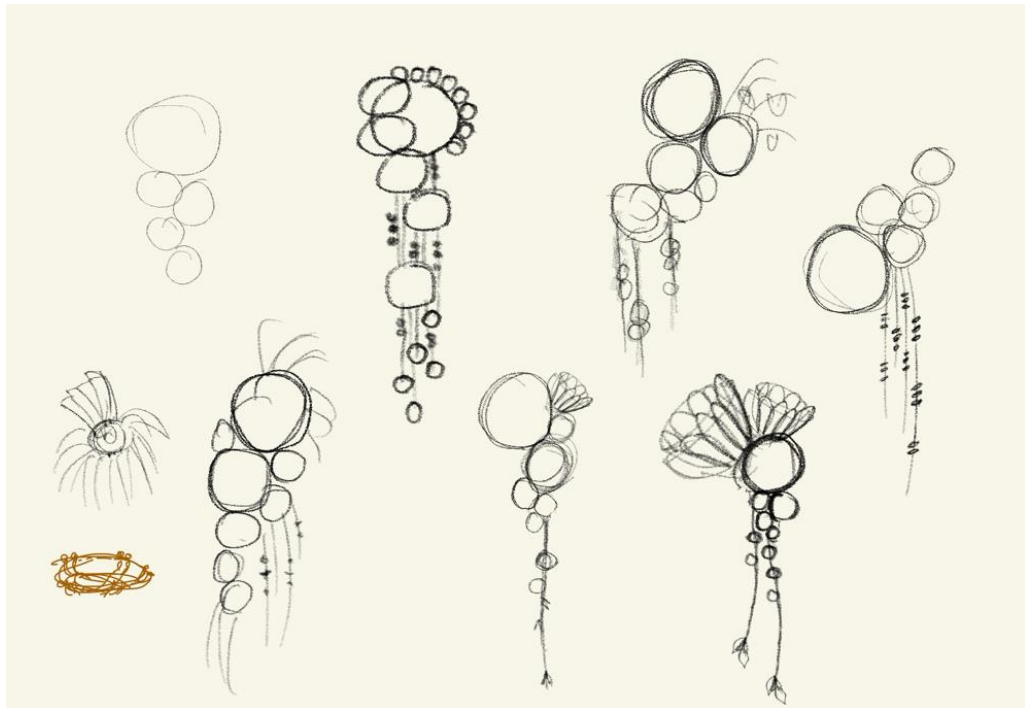

ภาพที่ 45 แบบร่างสร้อยคอที่ผู้วิจัยเลือก

ภาพที่ 46 พัฒนาแบบร่างสร้อยคอที่ผู้วิจัยเลือก

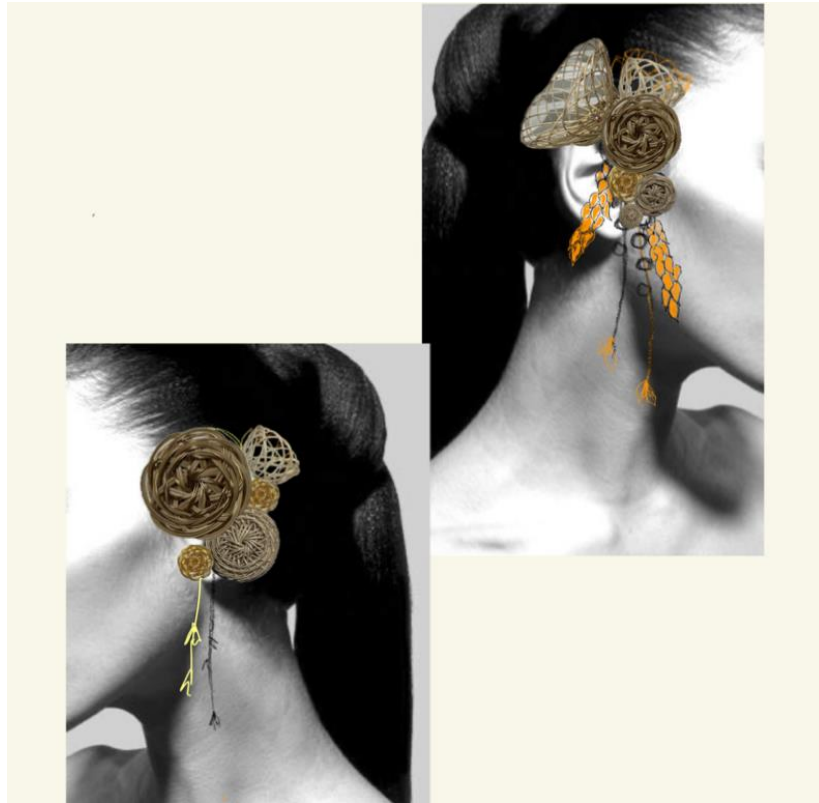
2) แบบร่างเครื่องประดับศีรษะ

ภาพที่ 47 พัฒนาแบบร่างเครื่องประดับศีรษะ

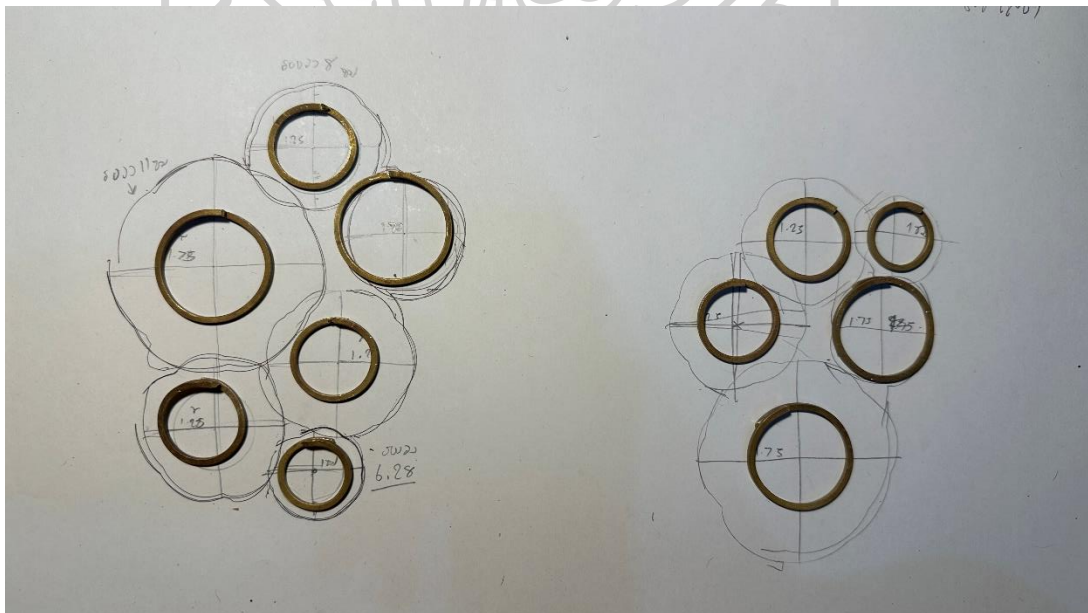

ภาพที่ 48 พัฒนาแบบร่างเครื่องประดับศีรษะ

ภาพที่ 49 พัฒนาแบบร่างเครื่องประดับศีรษะที่ผู้วิจัยเลือก

4.1.1.3 การผลิตเครื่องประดับเชิงศิลปะ

ภาพที่ 50 การวัดขนาดตัวเรือน

ภาพที่ 51 การประกอบตัวเรือนสร้อยคอ 1

ภาพที่ 52 การวัดตำแหน่งบนร่างกาย

ภาพที่ 53 การประกอบตัวเรือนสร้อยคอ 2

ภาพที่ 54 ตัวเรือนสร้อยคอ

ภาพที่ 55 ตัวเรือนเครื่องประดับศีรษะ

ภาพที่ 56 ต้นแบบสร้อยคอ

ภาพที่ 57 ต้นแบบเครื่องประดับศีรษะ

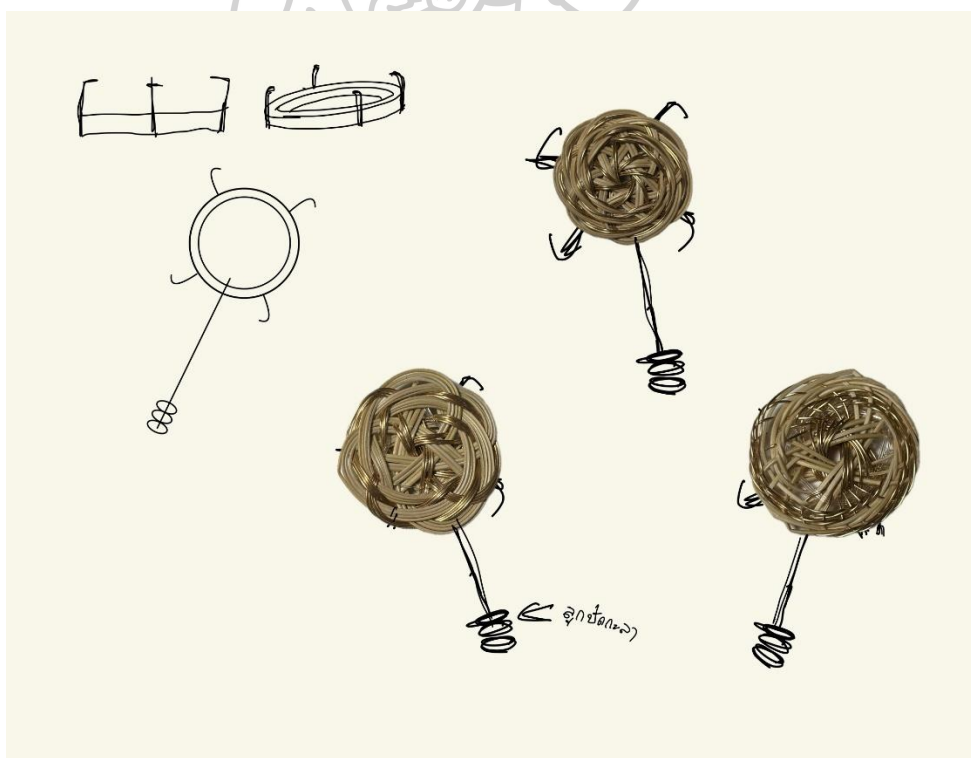
4.1.2 เชิงพาณิชย์

การออกแบบเชิงพาณิชย์ที่มุ่งเน้นการประยุกต์ผลจากการทดลองเชิงสร้างสรรค์สู่ผลิตภัณฑ์ที่สามารถผลิตและจำหน่ายได้จริง โดยพิจารณาในด้านมาตรฐานการผลิต ความคงทน และความต้องการของตลาด แนวทางนี้เน้นการพัฒนาการออกแบบให้เหมาะสมกับการผลิตในระดับเชิงพาณิชย์ เช่น การสร้างชุดเครื่องประดับที่มีรูปแบบเรียบง่าย ทันสมัย ใช้งานได้จริงในชีวิตประจำวัน และสามารถผลิตซ้ำได้ในปริมาณมาก การผสมผสานเส้นโลหะกับการสานกำมะพร้าวจึงไม่เพียงทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะ แต่ยังเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ และช่วยให้เครื่องประดับของที่ระลึกเหล่านี้สามารถแข่งขันในตลาดเชิงพาณิชย์ได้

4.1.2.1 แนวคิดการออกแบบ

ผู้วิจัยเลือกแนวคิดการออกแบบของประดับตกแต่งและเครื่องประดับแบบ Ready-to-wear ที่มีความเรียบง่าย การใช้งานที่สะดวกเหมาะสมกับสไตล์ชีวิตประจำวัน จึงเลือกประเภทเครื่องประดับอย่าง ต่างหู สร้อยคอ และเข็มกลัด รวมไปถึงของตกแต่งอย่างพวงกุญแจ

4.1.2.2 แบบร่าง

ภาพที่ 58 แบบร่างเข็มกลัด

ภาพที่ 59 แบบร่างสร้อยคอ

ภาพที่ 60 แบบร่างต่างหู

4.1.2.3 การผลิต เครื่องประดับเชิงพาณิชย์

ภาพที่ 61 การประกอบตัวเรือนโลหะ 1

ภาพที่ 62 การประกอบตัวเรือนโลหะ 2

ภาพที่ 63 การประกอบตัวเรือนโลหะ 3

ภาพที่ 64 การประกอบตัวเรือนโลหะ 4

ภาพที่ 65 ต้นแบบต่างหู
เครื่องประดับของที่ระลึก

ภาพที่ 66 ต้นแบบเข็มกลัด
เครื่องประดับของที่ระลึก

ภาพที่ 67 ต้นแบบสร้อยคอ
เครื่องประดับของที่ระลึก 1

ภาพที่ 68 ต้นแบบสร้อยคอ
เครื่องประดับของที่ระลึก 2

4.2 ผลงานเครื่องประดับ

4.2.1 เครื่องประดับเชิงศิลปะ

ภาพที่ 69 ผลงานเครื่องประดับเชิงศิลปะ สร้อยคอ

ภาพที่ 70 ผลงานเครื่องประดับเชิงศิลปะ เครื่องประดับศีรษะ

ภาพที่ 71 ผลงานเครื่องประดับเชิงศิลปะ เข็มกลัด

4.2.2 เครื่องประดับเชิงพาณิชย์

ภาพที่ 72 ผลงานชุดเครื่องประดับเชิงพาณิชย์ สร้อยคอ แบบที่ 1 และ แบบที่ 2

ภาพที่ 73 ผลงานเครื่องประดับเซ่งพวนชิษย์ ต่างหู แบบที่ 1

ภาพที่ 74 ผลงานเครื่องประดับเซ่งพวนชิษย์ ต่างหู แบบที่ 2

ภาพที่ 75 ผลงานเครื่องประดับเซ่งพาณิชย์ เข็มกลัด

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่องการออกแบบเครื่องประดับในฐานะต้นแบบของที่ระลึกจากการศึกษา
อัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ
มรดกวัฒนธรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม และ (2) ออกแบบเครื่องประดับต้นแบบที่สามารถสะท้อน
องค์ความรู้ท้องถิ่นให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัย ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1.1 ผลการศึกษาอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า จังหวัดสมุทรสงครามมีทุนทางวัฒนธรรมที่
หลากหลาย โดยเฉพาะงานหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรจากมะพร้าวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญ
ของพื้นที่ วัสดุจากมะพร้าวถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างยาวนาน สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง
วิถีชีวิตชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ

ในบรรดาวัสดุเหล่านี้ “ก้านใบมะพร้าว” มีศักยภาพโดดเด่น เนื่องจากมีคุณสมบัติ
ด้านความยืดหยุ่น ความทนทาน น้ำหนักเบา และสามารถขึ้นรูปได้ด้วยเทคนิคจักสานเฉพาะถิ่น
งานจักสานก้านใบมะพร้าวจึงสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์เชิงหัตถกรรมของจังหวัด
สมุทรสงครามที่สะท้อนภูมิปัญญาและความเรียบง่ายของวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างชัดเจน

5.1.2 ผลการทดลองวัสดุและพัฒนาเทคนิค

จากการทดลองด้านกายภาพของวัสดุก้านใบมะพร้าวมีความหนาและยืดหยุ่นต่างกัน
ตามช่วงความยาว ผู้วิจัยค้นพบว่า “ช่วงกลางถึงปลายก้าน” ที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ
0.3–0.6 เซนติเมตร มีความเหมาะสมต่อการประยุกต์ใช้ในงานเครื่องประดับมากที่สุด เนื่องจาก
สามารถโค้งงอได้ดี และให้ลวดลายที่ละเอียดเมื่อสานในขนาดเล็ก

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทดลองผสมผสานวัสดุใหม่โดยการแทรกลวดโลหะเข้าไปใน
โครงสร้างการสาน ส่งผลให้เกิดเทคนิคใหม่ที่จะช่วยเพิ่มความแข็งแรงของชิ้นงาน การทดลองดังกล่าว
นำไปสู่แนวทางการพัฒนางานจักสานจากรูปแบบดั้งเดิมไปสู่รูปแบบที่มีความร่วมสมัยมากขึ้น
ทั้งในด้านโครงสร้างและสุนทรียภาพ

5.1.3 ผลการสร้างสรรค้ต้นแบบเครื่องประดับ

ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลอัตลักษณ์และการทดลองวัสดุ นำไปสู่การพัฒนาเครื่องประดับต้นแบบที่สะท้อนคุณค่าของงานจักสานก้านใบมะพร้าวในบริบทร่วมสมัย โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. คงโครงสร้างการสานเป็นแกนหลัก เพื่อรักษาอัตลักษณ์เชิงหัตถกรรม
2. ปรับสัดส่วนและรูปทรงให้เหมาะสมกับสรีระร่างกาย
3. ผสมผสานวัสดุโลหะเพื่อเพิ่มความแข็งแรงและมิติทางสุนทรียภาพ

ต้นแบบที่พัฒนาขึ้นแสดงให้เห็นว่าวัสดุธรรมชาติอย่างก้านใบมะพร้าวสามารถขยายบทบาทจากงานเครื่องใช้พื้นบ้านสู่ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับที่มีคุณค่าทางศิลปะและศักยภาพเชิงพาณิชย์ได้

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ด้านวิชาการ

งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นแนวทางการบูรณาการองค์ความรู้ด้านมรดกวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการออกแบบร่วมสมัยเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยขยายบทบาทของวัสดุหัตถกรรมพื้นบ้านให้กลายเป็นสื่อกลางทางศิลปะที่สามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ท้องถิ่นในรูปแบบใหม่ กระบวนการทดลองวัสดุและการพัฒนาเทคนิคยังเป็นองค์ความรู้ที่สามารถต่อยอดในงานออกแบบเครื่องประดับจากวัสดุธรรมชาติอื่น ๆ ได้ในอนาคต

5.2.2 ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์

การพัฒนางานจักสานก้านใบมะพร้าวในลักษณะดังกล่าวเป็นตัวอย่างของการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรท้องถิ่นผ่านกระบวนการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ โดยเปลี่ยนวัสดุที่เคยอยู่ในบริบทของงานเครื่องใช้พื้นบ้านให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบสนองตลาดร่วมสมัยได้ แนวทางนี้สะท้อนศักยภาพของงานหัตถกรรมท้องถิ่นในการปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเน้นคุณค่าทางความคิด อัตลักษณ์ และเรื่องราว มากกว่ามูลค่าวัตถุดิบเพียงอย่างเดียว

5.2.3 ด้านการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

การใช้วัสดุที่มีอยู่ในพื้นที่และสามารถจัดหาได้อย่างต่อเนื่อง ช่วยส่งเสริมแนวคิดการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และสนับสนุนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน การผสมผสานวัสดุพื้นถิ่นกับวัสดุร่วมสมัยยังสะท้อนให้เห็นความสามารถของชุมชนในการปรับตัว โดยไม่ละทิ้งรากฐานทางวัฒนธรรม

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์

1. ควรมีการทดลองรูปทรงและโครงสร้างการสานในรูปแบบอื่นเพิ่มเติม
2. ศึกษาวิธีการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติเพื่อเพิ่มมิติทางสุนทรียภาพ
3. พัฒนาเทคนิคการป้องกันความชื้นและแมลงโดยใช้สารเคลือบจากธรรมชาติ เพื่อลดการพึ่งพาสารเคมี
4. ทดลองระบบโครงสร้างที่สามารถถอดเปลี่ยนชิ้นส่วนได้ เพื่อยืดอายุการใช้งานผลิตภัณฑ์

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. ศึกษาความเป็นไปได้เชิงธุรกิจและกลยุทธ์การวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกประเภทต่าง ๆ โดยต่อยอดแนวคิดการถ่ายทอดอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่ผลิตภัณฑ์อื่น เช่น พวงกุญแจกระจายกลิ่น อันอาจขยายศักยภาพในระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเพิ่มช่องทางรายได้ให้กับชุมชนได้ในอนาคต

ภาพที่ 76 ผลงานตัวอย่างผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเชิงธุรกิจ
พวงกุญแจกระจายกลิ่น

2. ศึกษาการรับรู้และทัศนคติของผู้บริโภคต่อเครื่องประดับจากวัสดุธรรมชาติ
3. เปรียบเทียบศักยภาพของวัสดุธรรมชาติชนิดอื่นในจังหวัดสมุทรสงคราม
4. ศึกษาการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และการเล่าเรื่องเพื่อเสริมคุณค่าทางการตลาด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมศิลปากร. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรสงคราม*. (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542). กรมศิลปากร.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). *ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*. สถาบันวัฒนธรรมศึกษา. สืบค้นจาก <https://anyflip.com/imxbg/vdsk/basic>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). *พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559*. กระทรวงวัฒนธรรม.
- กีกก้อง เสือดี. (2561). *วัฒนธรรม 8 วิถี ของดีสมุทรสงคราม: ศิลปะท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม.
- คุณหญิงคณิตา เลขะกุล. (2556). *เมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ตำนานสุทธาการพิมพ์.
- ชนิดา มะโนคำ. (2562). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างรายได้ที่ยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 45(1), 120-135. สืบค้นจาก http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2022/TU_2022_6305036151_17741_25714.pdf
- ชลธิชา มาลาหอม. (2555). อัตลักษณ์ชุมชนรากฐานสู่การศึกษา. *วารสารครุศาสตร์*, 9(1), 41.
- จํารงค์ บริเวรานันท์. (2566). *ตลาดน้ำท่าคา*. สืบค้นจาก <https://wikicomunity.sac.or.th/community/887>
- จํารงค์ บริเวรานันท์. (2566). *ตลาดน้ำบางน้อย*. สืบค้นจาก <https://wikicomunity.sac.or.th/community/886>
- บริษัท พรีเมียม เพอร์เฟค จำกัด. (2564). *ประวัติความเป็นมาของตลาดร่มหุบ*. สืบค้นจาก <https://umbrella-perfect.com/ประวัติความเป็นมาของตลาด/>
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (2547). *การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง*. ใน *นาทกรรม* อัตลักษณ์. โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์
- ผู้จัดการออนไลน์. (2566). *“อาสนวิหารแม่พระบังเกิด” บางนกแขวก สมุทรสงคราม ความงดงามกว่าศตวรรษริมน้ำแม่กลอง*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/travel/detail/9660000078137>

พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561. (2561, 14 กรกฎาคม).

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 135 ตอนที่ 46 ก, หน้า 1–5.

พานิชย์ ยศปัญญา. (2560). *เปิดเคล็ดลับรสชาติแสนอร่อย “น้ำตาลมะพร้าว” แม่กลอง สมุทรสงคราม.*

ศิลปวัฒนธรรม. สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_87623

พานิชย์ ยศปัญญา. (2565). *เปิดกรรมวิธีที่จะมาเป็น “น้ำตาลมะพร้าว” ของดีแม่กลอง.* สืบค้นจาก

https://www.silpa-mag.com/culture/article_87623

มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. (2553). *แผนที่อยู่อาศัยทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมชุมชน. อุซาคเนย์.*

มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. (2545). *ในความเคลื่อนไหว: เปิดพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร.* เข้าถึงเมื่อ

10 มกราคม 2568. สืบค้นจาก <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=649>

ยุทธนา กาญจนภาสน์. (2562). *การจัดการความคิดสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน.*

วารสารวิชาการศิลปะและการออกแบบ, 10(2), 45-58. สืบค้นจาก

https://repository.rmutp.ac.th/bitstream/handle/123456789/3922/LARTS_65_04.pdf

รัชณี จิตตวานิช. (2532). *เครื่องใช้จากมะพร้าว* (พิมพ์ครั้งที่ 1). โอเดียนสโตร์.

รัฐสภาไทย. (2567). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับมนุษยชาติของประเทศไทย.* สืบค้นจาก

<https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2567-mar3>

ศิริวรรณ ศิลพัชรนันท์. (2557). *อัมพวาศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สหายบล็อกการพิมพ์.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ร่วมกับพิพิธภัณฑ์วัดเขายี่สาร. (2545). *สังคมและวัฒนธรรม*

ชุมชนคนยี่สาร. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สรณพงษ์ บัวโรย. (2557). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนในจังหวัด*

สมุทรสงคราม. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 6(2), 45-58.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม. (n.d.). *วัดเพชรสมุทรวรวิหาร.* สืบค้นจาก

<https://skm.onab.go.th/th/content/category/detail/id/110/iid/5585>

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน). (2561). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์: พลั้ใหม่ในการ*

ขับเคลื่อนประเทศไทย. CEA. สืบค้นจาก <https://www.cea.or.th/th/publication>

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน). (2564). *Creative Economy พาเศรษฐกิจ*

ไทยก้าวไกลสู่สากล. สืบค้นจาก <https://www.nxpo.or.th/th/9440/>

สุจรรยา โชติช่วง. (2554). *การศึกษาสภาพการพัฒนาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษาสังกัด*

สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระ. พิษณุโลก:

มหาวิทยาลัยนเรศวร

- อลิวีชาโต, ม. (2561). *มรดกวัฒนธรรมที่ไม่เป็นกายภาพกับพิพิธภัณฑ์: มุมมองใหม่ในการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม* (ต. สิริศรีศักดิ์, ช. บุญเกียรติ, และ ภ. ภูทอง, แปล). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อัจฉนา ธาราพร. (2562). *การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมประเภทของที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์*. ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. คลังธรรมศาสตร์ (TU Digital Collections). สืบค้นจาก https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2019/TU_2019_5523034253_8490_11465.pdf
- อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์. (2544). พลวัตชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์. *โครงการประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม*.
- อาภาพร ทองอ่อน. (2563). แนวคิดการออกแบบของที่ระลึกเพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 12(2), 45–56.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). *ภูมิปัญญาไทยในกระบวนการเปลี่ยนแปลง*. อมรินทร์การพิมพ์.

ภาษาต่างประเทศ

- Botoş, A., Teodorescu, N., Părgaru, I., Stăncioiu, A.-F., & Radu, A.-C. (2013). Souvenirs: Factor influencing the tourism activity. *Annals of the University of Petroşani, Economics*, 13(1), 15–34.
- Design for Creative Economy Lab. (n.d.). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์คืออะไร*. สืบค้นจาก <http://www.dce.arch.chula.ac.th/creative-economy/>
- Gordon, B. (1986). The souvenir: Messenger of the extraordinary. *Journal of Popular Culture*, 20(3), 135–146.
- Haldrup, M. (2017). Souvenirs: Magical objects in everyday life. *Emotion, Space and Society*, 22, 52–60.
- Hume, D. L. (2015). *The language of souvenirs: A design theory for the production of tourist souvenirs: Three discrete groups—the sampled, crafted and representative*. Burapha University International College.
- Jewelry Lab. (2024). *What is contemporary jewelry?* Retrieved from <https://jewelrylab.co/blogs/jewelry/what-is-contemporary-jewelry>
- Norman, D. A. (2004). *Emotional design: Why we love (or hate) everyday things*. Basic Books.

Paraskevaidis, P., & Andriotis, K. (2015). Values of souvenirs as commodities. *Tourism Management, 48*, 1–10.

Sadler, C. (2023). *Contemporary jewelry: What it is, what it isn't and what makes it special*. Retrieved from <https://www.christinesadler.com/blogs/jewellery-blog/contemporary-jewellery-what-it-is-what-it-isnt-and-what-makes-it-special>

Skinner, D. (Ed.). (2016). *Contemporary jewelry in perspective*. Art Jewelry Forum. Retrieved from <https://artjewelryforum.org/library/contemporary-jewelry-in-perspective/>

Smith, M. K. (2006). *Issues in cultural tourism studies*. Routledge.

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดสมุทรสงคราม

ในปัจจุบันจังหวัดสมุทรสงครามมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญทั้งในเชิงวัฒนธรรม และเชิงนิเวศ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้มาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง ด้วยความหลากหลาย ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงครามไม่เพียงแต่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชน และระบบนิเวศของจังหวัดได้เป็นอย่างดี

1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมของจังหวัดสมุทรสงครามคือ อุทยาน ร.2 ตลาดน้ำ ตลาดทางรถไฟหรือตลาดร่มหุบ วัดเขายี่สาร และเตาตาล

● อุทยาน ร.2

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (2542) ได้ให้ข้อมูลไว้ว่าอุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “อุทยาน ร.2” จึงเป็นสถานที่สำคัญที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติและรำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ซึ่งทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะด้านวรรณกรรม ดนตรีไทย และนาฏศิลป์ อุทยานแห่งนี้ตั้งอยู่ในอำเภออัมพวา ริมแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นสถานที่ประสูติของพระองค์ ภายในพื้นที่จัดแสดงวิถีชีวิต อย่างเช่นเรือนไทยหมู่ ประติมากรรมจากผลงานวรรณกรรมพระราชนิพนธ์ พิพิธภัณฑสถานและโรงละครกลางแจ้งสำหรับจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย เช่น โขนและละคร รวมถึงสวนพฤกษชาติที่รวบรวมพันธุ์ไม้ในวรรณคดีไทยหลากหลายชนิด ทุกปีในช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ อุทยาน ร.2 จะมีการจัดงานงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นประจำทุกปี

อุทยาน ร.2 จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยของชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม นอกจากนี้ยังช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวและกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

● ตลาดน้ำ

ในช่วงยุคที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกำลังเป็นที่นิยม ตลาดน้ำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสมุทรสงคราม แต่เดิมคือสถานที่แลกเปลี่ยนสินค้าจากสวนพัฒนามาเป็นสถานที่เที่ยวยุคใหม่ ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวสวนที่เชื่อมโยงกลับสายน้ำ โดยมีตลาดน้ำขึ้นชื่อ 3 แห่ง คือ ตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำท่าคา ตลาดน้ำบางน้อย

ตลาดน้ำอัมพวามีชื่อเสียงระดับโลกและเป็นที่ยอมรับอย่างมากของนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากข้อมูลของ ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ (2557) ให้ข้อมูลว่าตลาดน้ำอัมพวาตั้งอยู่ในตำบลอัมพวา ได้รับการฟื้นฟูโดยเทศบาลตำบลอัมพวาในปี พ.ศ. 2547 ตัวตลาดยังคงบรรยากาศเรือพายขายของตลอดลำคลอง รวมไปถึงบ้านไม้ริมน้ำที่เป็นร้านค้าดั้งเดิมยังคงเปิดกิจการอยู่ กิจกรรมยอดนิยมอย่างเช่น การจับจ่ายซื้อของฝากและอาหารทะเล การล่องเรือชมทิวทัศน์ในช่วงค่ำ การพักผ่อนในบ้านริมน้ำที่เปิดเป็นรีสอร์ทและโฮมสเตย์ ถือว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวร่วมสมัยที่ยังคงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำของชาวสมุทรสงคราม

ฉำรงค์ บริเวธนันท์ (2566) ได้รวบรวมข้อมูลของตลาดน้ำท่าคาและตลาดน้ำบางน้อยไว้ว่า ตลาดน้ำท่าคาเริ่มต้นจากการที่ชาวบ้านนำพืชผักผลไม้เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนมาแลกเปลี่ยนกันในวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ, 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ ซึ่งสอดคล้องกับช่วงเวลาน้ำขึ้น-น้ำลง ต่อมาเกิดการแลกเปลี่ยนสินค้ากับหมู่บ้านใกล้เคียงจึงกลายเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำขนาดย่อม หลักฐานถึงความเก่าแก่ของชุมชนนี้คือบันทึกการเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ปัจจุบันตลาดน้ำท่าคายังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมของตลาดน้ำไว้ พร้อมมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่าง ล่องเรือชมสวนผลไม้ ชมการการสาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าว การจัดสวนก้านมะพร้าว ทำให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตเรียบง่ายของชาวสวนและเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในบรรยากาศดั้งเดิม เรียกได้ว่าตลาดน้ำท่าคาเป็นตลาดน้ำเก่าแก่ที่สะท้อนวิถีชีวิตชาวสวนอย่างแท้จริง

ตลาดน้ำบางน้อยนั้นเป็นตลาดน้ำเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ในอำเภอบางคนที โดยมีประวัติยาวนานกว่า 100 ปี ตลาดน้ำบางน้อยตั้งอยู่บริเวณจุดตัดระหว่างแม่น้ำแม่กลองกับคลองบางน้อยอดีตเคยเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำที่สำคัญของกลุ่มแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำท่าจีนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้เสด็จประพาสคลองบางน้อยและบันทึกถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ เช่น สวนมะพร้าว สวนผลไม้ บรรยากาศตลาดคล้ายกับตลาดน้ำอัมพวา ต่างกันตรงไม่มีเรือมาพายขายของ จะเป็นบ้านไม้ติดริมน้ำที่เป็นร้านค้าของชาวบ้านขายผลผลิตทางการเกษตรรวมถึงสินค้าหัตถกรรม เช่น เครื่องจักสานจากก้านใบมะพร้าว

● ตลาดทางรถไฟ หรือ ตลาดร่มหุบ

บริษัท พรีเมียม เพอร์เฟค จำกัด (2564) ผู้ผลิตผ้าใบร่มได้ให้ข้อมูลไว้ว่า ตลาดร่มหุบหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ตลาดเสียงตาย” ตั้งอยู่บริเวณสถานีรถไฟสายแม่กลอง – บ้านแหลมที่เป็นเส้นทางเดียวในประเทศไทยที่ไม่เชื่อมต่อกับรถไฟสายอื่นใด ลักษณะพิเศษของตลาดนี้คือแผงร้านค้าจะตั้งอยู่ริมและบนรางรถไฟ เมื่อถึงเวลาที่รถไฟผ่านพ่อค้าแม่ค้าจะต้องรีบเก็บสินค้า หุร่มและย้ายสิ่งของออกจากรางเพื่อให้รถไฟผ่านไปได้ หลังจากนั้นจะกางร่มและขายสินค้าต่อ ตลาดแห่งนี้

เป็นศูนย์กลางการค้าสำหรับสินค้าท้องถิ่น เช่น อาหารทะเลสด สินค้าเกษตร และของใช้พื้นเมือง โดยเฉพาะ "ปลาหมึกแม่กลอง" ที่มีชื่อเสียงในเรื่องคุณภาพและรสชาติ นอกจากนี้ ตลาดยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตชุมชนที่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างลงตัว เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม ในปัจจุบันหลังวิกฤตโรคระบาด ตลาดแห่งนี้ได้รับความนิยมอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ เนื่องจากความแปลกและน่าตื่นตาตื่นใจของการตั้งตลาดบนรางรถไฟ

• วัดเขายี่สาร

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2545) ได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลของวัดเขายี่สาร และชุมชนโดยรอบพื้นที่ไว้ว่า วัดเขายี่สารตั้งอยู่บนเนินเขายี่สารในหมู่บ้านยี่สาร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นวัดโบราณที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ถูกสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายโดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกถึงการเสด็จประพาสของพระเจ้าเสือ (สมเด็จพระสรรเพชญ์ ที่ 8) วัดมีสิ่งสำคัญความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ วิหารพระพุทธบาทจำลอง 4 รอย ภายในบริเวณวัดได้สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารเปิดให้เข้าชมเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ จัดแสดงประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมของชุมชนโบราณ ที่มีการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง ชุมชนโดยรอบมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเคยเป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญ นอกจากการทำประมงและแปรรูปอาหารทะเลแล้ว การเผาถ่านไม้โก่งกลายเป็นอาชีพหลักของชุมชน

ปัจจุบัน ชุมชนยี่สารยังคงรักษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ไว้ โดยมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเผาถ่านไม้โก่ง ฝ้ามดย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชุมชน และมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญอย่างพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สารที่จะส่งต่อมรดกวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหลังที่สนใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชน

• เตาตาล

พานิชย์ ยศปัญญา (2565) กล่าวว่าการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพหลักที่สำคัญของชาวจังหวัดสมุทรสงครามมานานกว่า 200 ปี ด้วยลักษณะของเตาตาลและกรรมวิธีที่เป็นเอกลักษณ์ จึงเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่น่าสนใจในพื้นที่ โดยการทำน้ำตาลมะพร้าวในสมุทรสงครามมีทั่วทุกอำเภอทุกเขตพื้นที่ เรียกได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัด น้ำตาลมะพร้าวที่ได้จะมีรสชาติหวานและกลิ่นหอมเป็นเอกลักษณ์เป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภค ด้วยความนิยมของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทำให้เตาตาลหลาย ๆ แห่งเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมการกระบวนการทำน้ำตาลมะพร้าวแบบดั้งเดิม การทำน้ำตาลมะพร้าวนอกเสียจากเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในจังหวัดสมุทรสงครามแล้ว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ช่วยรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชุมชนไว้

2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับความนิยมของจังหวัดสมุทรสงครามคือ ดอยหอยหลอด

● ดอยหอยหลอด

จากการรวบรวมข้อมูลของ ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ (2557) กล่าวว่าดอยหอยหลอด แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชื่อเสียงมาอย่างยาวนานของจังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ปากแม่น้ำแม่กลองสู่ทะเลอ่าวไทยมีลักษณะเป็นดินปนทราย คนท้องถิ่นเรียกว่า “ดินซี้เป็ด” ที่พัดมารวมกันเป็นสันดอนทำให้บริเวณดอยหอยหลอดเป็นแหล่งอาศัยของหอยหลอดจำนวนมาก จัดว่าเป็นพื้นที่ที่พบหอยหลอดได้มากที่สุดในบริเวณชายฝั่งอ่าวไทยทั้งหมด โดยวิธีการเก็บหอยหลอดด้วยการใช้กระดานไม้ขนาดพอดี เรียกว่า “กระดานถีบ” โถลตัวไปตามหน้าดิน แล้วใช้ไม้ขนาดกำรูปหยอกปูนขาวรูดด้วยวิธีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์นี้จึงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว บริเวณโดยรอบมีป่าชายเลนที่สมบูรณ์ ดอยหอยหลอดจึงมีความสำคัญทางด้านแหล่งศึกษาทางนิเวศวิทยาและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีสภาพสมบูรณ์

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม

ความหลากหลายทางภูมิประเทศและวิถีชีวิตของชาวเมืองสมุทรสงครามในแต่ละท้องถิ่น มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีที่สะท้อนออกมาผ่านงานหัตถกรรม ซึ่งถือเป็นหนึ่งในสาขาอาชีพที่สำคัญและมีบทบาทอย่างมากต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่เกิดขึ้นในสมุทรสงคราม ไม่เพียงแต่แสดงถึงความสามารถและทักษะของชาวบ้านในการสร้างสรรค์สิ่งของด้วยฝีมือ แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน สิ่งนี้ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบและลักษณะการผลิต ซึ่งแต่ละเขตอำเภอในจังหวัดสมุทรสงครามจะมีเอกลักษณ์ของตนเอง โดยสามารถแบ่งแยกตามความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นและภูมิประเทศที่แตกต่างกัน

• เครื่องเบญจรงค์

กีกก้อง เสือดี (2561) นักวิจัยท้องถิ่น ได้รวบรวมข้อมูลไว้ว่าเครื่องเบญจรงค์ของจังหวัดสมุทรสงครามนั้นได้รับการฟื้นฟูจาก ครูวิรัตน์ ปิ่นสุวรรณ ชาวอัมพวา ผู้ที่สนใจในโบราณวัตถุและเชี่ยวชาญในการซ่อมแซมเครื่องถ้วยเบญจรงค์ หลังจากความแพร่หลายในการใช้เครื่องเบญจรงค์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งในรัชสมัยนั้นได้มีการบูรณะการใช้เครื่องถ้วยเบญจรงค์จากสมัยอยุธยาและได้มีการประดิษฐ์ลวดลายขึ้นมาใหม่ อาทิเช่น ลายดอกกุหลาบ ลายดอกเบญจมาศ ลายดอกพุดตาน และลายนก รวมไปถึงเทคนิคลงยาสีเบญจรงค์ที่แบบ “ลายน้ำทอง” ซึ่งเป็นเทคนิคในการลงสีทองบนลวดลาย หรือเขียนตัดเส้นด้วยสีทอง เป็นเอกลักษณ์ของงานเบญจรงค์ในสมัยรัตนโกสินตอนต้น แต่ต่อมาในรัชสมัยของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา ทำให้ความนิยมในการใช้เครื่องถ้วยเบญจรงค์ลดความนิยมลงไป ครูวิรัตน์ที่สามารถรื้อฟื้นวิธีการเขียนลาย ลงยาสีลายน้ำทอง และวิธีการเผาเคลือบแบบดั้งเดิมขึ้นมาใหม่นั้น จึงได้ก่อตั้ง “ปิ่นสุวรรณเบญจรงค์” ขึ้นเป็นโรงงานผลิตเครื่องเบญจรงค์ ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างอาชีพให้คนในชุมชน จนทำให้เครื่องเบญจรงค์กลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งในรูปแบบของของที่ระลึกที่แสดงถึงความเป็นไทย และได้รับเลือกให้เป็นของที่ระลึกที่ถูกรับเลือกให้กับผู้นำในหลายประเทศที่เข้าร่วมประชุมเอเปค ครั้งที่ประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพการประชุมเมื่อปี พ.ศ. 2546 ต่อมา ครูวิรัตน์ ปิ่นสุวรรณ ได้รับการยกย่องและเชิญชูเกียรติให้เป็นครูศิลป์ของแผ่นดินในปี 2559 ในปัจจุบันถูกรับช่วงต่อโดย ลูกหลานเข้ามาช่วยบริหารและจัดตั้งเป็นบริษัท “ปิ่นสุวรรณกรุ๊ป” และได้ร่วมงานกับนักออกแบบทั้งในและต่างประเทศ ทำให้เครื่องเบญจรงค์ขยายไปในวงกว้างมากขึ้น

นอกจากนั้นที่อำเภออัมพวายังมีบ้านที่เปิดเป็นโรงงานผลิตเบญจรงค์อีกก็คือ “กลุ่มบ้านเบญจรงค์บางช้าง” ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่ได้เข้าไปเรียนในวังชาย และได้นำองค์ความรู้มาพัฒนางานเบญจรงค์ให้มีความทันสมัยมากขึ้น นอกจากนี้จะอนุรักษ์ลวดลายแบบรัตนโกสินทร์ตอนต้นดั้งเดิมแล้ว

ยังนำมาตัดทอน และเพิ่มมิติของงานปั้นนูนต่ำเข้ามาเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ ด้วยแต่เดิมโรงงานเครื่องเบญจรงค์ในสมุทรสงครามจะทำเพียงงานเขียนลายและเคลือบผิว และรับหุ่นเครื่องชาวโบเนอไซนาที่ผลิตจากถิ่นอื่น ทำให้รูปแบบจะเป็นเครื่องเบญจรงค์จะมีแต่จำพวกเครื่องถ้วยเสวยส่วนใหญ่ กลุ่มบ้านเบญจรงค์บางช้าง จึงริเริ่มนำเตาเผาเข้ามาในโรงงานและการทำหุ่นเครื่องชาวขึ้นเอง จึงทำให้ผลิตภัณฑ์ของที่นี่มีความหลายหลายและแปลกตากว่าที่อื่น ๆ รวมไปถึงได้มีการพัฒนาไปทำในรูปแบบเครื่องประดับจำพวกต่างหู และกำไลข้อมือ ทำให้เครื่องเบญจรงค์ดูเข้าถึงง่ายกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้ง่ายมากขึ้น

บ้านเบญจรงค์บางช้าง
(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

- **ว่าวไทย**

กึกก้อง เสือดี (2561) ให้ข้อมูลไว้ว่าการละเล่นว่าวไทยในจังหวัดสมุทรสงครามนั้นถูกพบในหนังสือ “ตำราวาวพนัน” ของพระยาภิรมย์ภักดี (บุญรอด เศรษฐบุตร) ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2468 ว่า “พวกบางช้างจังหวัดสมุทรสงคราม นำว่าวจุฬาตัวดีชื่อ “อีกระแซง” มาเข้าสนามพนันวัดโคก ได้ติดปีกเป้าตัวหนึ่งแต่ก็เอาปีกเป้าลงไม่ได้จึงต้องเอาขึ้นใหม่ เทียนี่ได้ติดว่าปีกเป้าบิดาของพระยาภิรมย์ภักดีซึ่งถือว่าเป็นผู้มีฝีมือมาก แต่ก็ไม่สามารถนำปีกเป้าลงได้ ติดลมบนอยู่นาน ทางฝ่ายว่าวจุฬาบางช้างคงจะนึกรำคาญ จึงวิ่งรอกพาเข้าไปจนใกล้ศูนย์ บักเป้าจึงคว่ำจุฬาลงมาได้ ฝ่ายว่าวจุฬาพาดดินได้รับความเสียหายจึงพากันหอบโครงว่าวกลับบ้าน ต่อมา พ.ศ. 2449 สนามว่าวอยู่ที่สนามหลวงแล้ว ก็มีชาวบางช้างนำว่าวจุฬาตัวใหญ่ ออกยาวถึง 6 ศอกมาเข้าเล่นพนันในสนาม เจ้าของคุยว่าเคยได้ปีกเป้ามานักต่อนัก และไม่เคยตกเพราะปีกเป้าเลยสักครั้ง เมื่อนำว่าวขึ้นก็ติดสายปีกเป้า หัวว่าวจุฬาก็ตั้งลงดินกลางสนาม ชาวบางช้างก็พากันกลับบ้านตั้งแต่เที่ยวแรก”

จากบันทึกเห็นได้ว่าคนแม่กลองนั้นมีฝีมือในการเล่นว่าวพั่นถึงขนาดนำเข้าไปประชันกับเจ้าขุนมูลนายได้แต่อดีต ไม่เพียงแต่ว่าวจุฬาและว่าวปักเป้าแล้ว คนแม่กลองยังนิยมเล่นว่าวคู้คู้ย ที่เมื่อลอยอยู่บนฟ้ากินลมแล้วจะส่งเสียง คู้ย-คู้ย ออกมา การทำว่าวชนิดนี้ต้องเข้าใจหลักการที่ลมจะทำให้หัวว่าวเกิดเสียง แต่ละคนจะมีวิชาเฉพาะของตนเอง หากว่าวคู้คู้ยของใครขึ้นไปกินลมได้นานและส่งเสียงดังไพเราะก็จะเป็นหน้าเป็นตาของเจ้าของว่าวนั่นเอง ในปัจจุบันที่สมุทรสงครามยังคงอนุรักษ์การเล่นว่าวโดยกลุ่มคนที่ชื่นชอบในกีฬาและงานหัตถกรรม เช่น กลุ่มหัตถกรรมว่าวไทย บางนางลี่ ตำบลบางนางลี่ และ ชมรมว่าวไทยจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ยังคงมีการขับเคลื่อนในการจัดแข่งและแสดงว่าวไทย ร่วมไปถึงเข้าร่วมกับชมรมว่าวในจังหวัดใกล้เคียงทั้งราชบุรี เพชรบุรี และสมุทรสาคร โดยในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามเองนั้น ก็มีการจัดงานการแข่งขันว่าวไทยกลางน้ำ ณ วัดภุมรินทร์กุฎีทอง อำเภออัมพวา ด้วยเอกลักษณ์ของการแข่งขันนี้คือการที่ให้ผู้เล่นทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายว่าวจุฬา และฝ่ายว่าวปักเป้า ลงเรือกันคนละลำพายไปกลางแม่น้ำ และนำว่าวขึ้นคว่าแข่งขันกัน เป็นการผสมผสานวิถีชีวิตเข้ากับการละเล่นได้เป็นอย่างดี อีกอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ของว่าวไทยในสมุทรสงครามคือลวดลายบนตัวว่าว จากคำบอกเล่าของช่างทำว่าวท้องถิ่นถึงการสร้างลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์อย่าง “ลายเบญจรงค์” ที่นำเอาความสวยงามของลวดลายบนเครื่องถ้วยเบญจรงค์มาดัดแปลงทำเป็นชีวิตอกลายดอกไม้ และสีของกระดาษที่เลือกใช้ 5 สีตามรูปแบบของเบญจรงค์ทำให้ว่าวจุฬาของจังหวัดสมุทรสงครามมีความวิจิตรสวยงามโดดเด่น

ภาพตัวอย่าง “ลายเบญจรงค์” ที่ตกแต่งบนว่าว

(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

• หนังใหญ่

ก๊กก้อง เสือดี (2561) ได้รวบรวมข้อมูลไว้ถึงการแสดงหนังใหญ่ในเมืองแม่กลองว่าเกิดจากความชอบของหลวงพ่อยู่ อดีตเจ้าอาวาสวัดบางน้อย ตำบลจอมปลวก อำเภอบางคนที ซึ่งเป็นเพื่อนเกโจอาจารย์ร่วมยุคกับหลวงปู่กล่อม อดีตเจ้าอาวาสวัดขนอน จังหวัดราชบุรี และสันนิษฐานว่าได้รับองค์ความรู้นี้มาจาก วัดพลับพลาชัย จังหวัดเพชรบุรีอีกที เมื่อสร้างตัวหนังใหญ่แล้วหลวงพ่อยู่ก็ให้ศิษย์หัดพากย์และเชิดจนสามารถออกงานแสดงหนังใหญ่ในที่ต่าง ๆ ได้ หลวงพ่อยู่จึงตั้งคณะหนังใหญ่ขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกับหนังใหญ่วัดขนอนของหลวงปู่กล่อม

หนังสือวัดบางน้อยในยุครุ่งเรืองนั้นมีตัวหนังสือราว ๆ 300 ตัวเมื่อสิ้นหลวงพ่อกษัตริย์ หนังสือวัดบางน้อยก็เลิกไป ตัวหนังสือวางทิ้งไว้เสียหายเป็นจำนวนมากเจ้าอาวาสวัดบางน้อยรูป ต่อมา จึงร่วมกับชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์หนังสือวัดบางน้อย มีการตั้งกองผ้าป่าสามัคคี เพื่อหาเงินมาซ่อมแซมและจัดสร้างสถานที่เก็บรักษา จนกระทั่ง พ.ศ. 2536 เกิดเพลิงไหม้กุฏิหอวิมาน แก้วซึ่งเป็นที่เก็บรักษาตัวหนังสือ เป็นเหตุให้ไฟไหม้ตัวหนังสือเกือบหมด เหลืออยู่เพียง 15 ตัว ส่วนใหญ่ ก็ได้รับความเสียหาย เหลือที่สมบูรณ์อยู่เพียง 8-9 ตัวเท่านั้น หนังสือวัดบางน้อยได้รับการอนุรักษ์ โดยวัดบางน้อยร่วมกับ ชุมชน และมีอาจารย์สด ศิลปินมากฝีมือซึ่งอยู่ในท้องถิ่นเป็นผู้นำในการก่อตั้ง “พิพิธภัณฑ์หนังสือ” เพื่ออนุรักษ์หนังสือวัดบางน้อยไว้ อาจารย์สดได้สืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับการทำ หนังสือในไทยจากแหล่งต่าง ๆ และพยายามจะเก็บรวบรวมหนังสือชุดเก่ากลับมาเพื่อที่จะเรียนรู้ ลวดลายดั้งเดิมแต่ก็ไม่สำเร็จ จึงทำได้เพียงถอดแบบหนังสือจากที่ต่าง ๆ ไว้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียง กับตัวหนังสือของวัดบางน้อย

เมืองแม่กลองยังมีร่องรอยที่อาจกล่าวได้ว่าเคยมีคณะหนังสือที่อื่นอีก ได้แก่ วัดถุมนรินทร์ กุฎีทอง มีตัวหนังสือที่สันนิษฐานว่าเป็นตัวหนังสือตั้งแต่ครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์เก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑ์ ภายในวัด และที่วัดราชบุรณะ ซึ่งเคยมีคณะหนังสือของนายดี บิดาของครูเอื้อ สุนทรสนาน หนังสือของนายดีถูกเก็บไว้ที่วัดราชบุรณะ มีอยู่ประมาณ 300 ตัว ต่อมาลูกหลานของนายดีได้ขอ นำไปเก็บรักษาไว้เอง นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีคุณครูสนั่น เหลืองเจริญกิจ ผู้จัดตั้งชมรมหนังสือ โรงเรียนตรุณานุกเคราะห์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดหนังสือด้วยการสอนนักเรียนในชมรม ตั้งแต่วิธีการดอหนังสือจนถึงการแสดงเซตหนังสือ เป็นการส่งต่อมรดกวัฒนธรรมสู่ชนรุ่นหลังอย่างแท้จริง

ภาพตัวอย่างชุดหนังสือที่ครูสนั่นได้คัดลอกแบบดั้งเดิมมาทำใหม่

(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

- **หุ่นกระบอก**

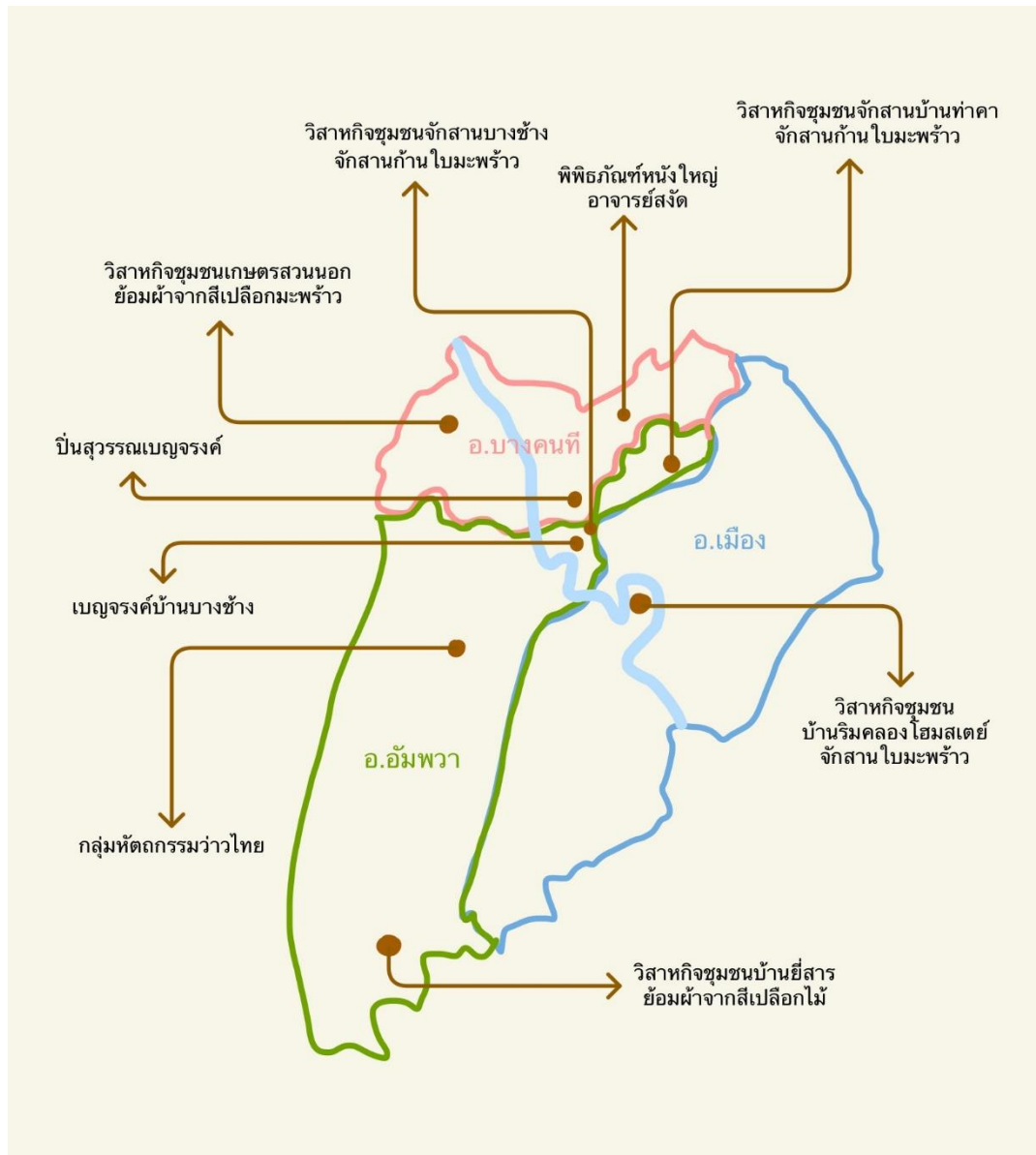
ก๊กก้อง เสือดี (2561) ให้ข้อมูลไว้ว่าการเล่นละเซียดหุ่นในเมืองแม่กลองว่ามีมาพร้อม ๆ กันกับการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเล มักเล่นกันในงานรื่นเริงและงานศาลเจ้า การเล่นหุ่นแบบจีนคงได้รับการปรับเปลี่ยนมาเล่นตามเรื่องวรรณคดีไทย ตามคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่าเมื่อครั้งที่คนแม่กลองนิยมไปงานประจำปีที่เขาภู จังหวัดราชบุรี ก็มีการเล่นหุ่นกันในเรือ โดยหุ่นนั้นสร้างจากวัสดุที่หาได้ทั่ว ๆ ไปในท้องถิ่น หน้าตาและเครื่องแต่งกายของหุ่นเป็นแบบชาวบ้านต่างจากหุ่นกรุงเทพฯ หรือหุ่นในราชสำนักที่มีหน้าตาเหมือนเทพหรือเทวดา การแสดงหุ่นกระบอกมักแสดงเรื่องที่ไม่ยาวนาน และเป็นเรื่องที่สนุกสนานโดยเฉพาะเรื่อง พระอภัยมณี อีกทั้งครูวงษ์ยังได้ประพันธ์ขึ้นเองอีกหลายเรื่อง เช่น มงกุฎเพชร มงกุฎแก้ว ศรีสุริยงค์ ระกาแก้ว กุมารกายสิทธิ์ และคนโททอง เป็นต้น

ปัจจุบันคณะหุ่นของแม่ครูสาหร่ายและพ่อครูพลอยไม่หลงเหลืออยู่แล้วเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดโดยตรง แต่คณะ "ชูเชิดชำนาญศิลป์" ของลุงวงษ์ยังได้รับการสานต่อโดยครูกรรมกร แก้วอ่อน ผู้สืบทอดรุ่นที่ 3 ที่ยังคงแสดงและถ่ายทอดการแสดงหุ่นกระบอก อยู่ที่โรงหุ่นกระบอก วัดเทพศักดิ์ อีกทั้งยังมีคณะหุ่นกระบอก ปัญจลภษรา ซึ่งเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูหุ่นกระบอกในเมืองแม่กลองอีกด้วย

ภาพตัวอย่างหุ่นกระบอก คณะชูเชิดชำนาญศิลป์

(ที่มา : <https://www.facebook.com/100064582034056/posts/มนตร์รักแม่กลอง>)

แผนที่แสดงแหล่งงานหัตถกรรมในจังหวัดสมุทรสงคราม

(ที่มา : จิตรลดา เครือเทศ)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	จิตรลดา เครือเทศ
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2556 ศิลปบัณฑิต สาขาวิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
	พ.ศ. 2568 ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

